

UNIVERZITA KARLOVA

Fakulta humanitních studií

Studium humanitní vzdělanosti

Kateřina Vocásková

Sociální život kroje

Bakalářská práce

Vedoucí práce: **PhDr. Dana Bittnerová, CSc.**

Praha 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 28. června 2019.

Kateřina Vocásková

Poděkování:

Velice ráda bych poděkovala všem informátorům z Rožnova pod Radhoštěm, kteří byli ochotni nejenom se zúčastnit mého výzkumu, ale i poskytnou mi informace k němu.

Dále musím určitě poděkovat PhDr. Daně Bittnerové, CSc. za její ochotu a vstřícnost, a také za spoustu dalších zajímavých nápadů ke zpracování pro mou bakalářskou práci.

OBSAH

1	ÚVOD.....	6
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	8
2.1	Koncept material culture.....	8
2.2	Tradice	10
2.2.1	Vznik tradic	10
2.2.2	Vynalezená tradice	10
2.2.3	Tradice a zvyk	11
2.2.4	Tradice a kulturní dědictví.....	11
2.3	Lidová kultura.....	12
2.3.1	Vymezení etnokulturní tradice	12
2.3.2	Regionální aspekt lidové kultury.....	13
2.4	Lidový kroj.....	13
2.4.1	Regionální hranice	14
2.4.2	Lidové kroje severovýchodní Moravy.....	15
2.4.3	Popis valašského kroje.....	16
2.4.4	Jednotlivé součástky ženského kroje.....	18
2.4.5	Jednotlivé součástky mužského kroje.....	20
3	EMPIRICKÁ ČÁST.....	21
3.1	Metodologie	22
3.1.1	Tvorba dat.....	22
3.1.2	Výběr informátorů	22
3.1.3	Analýza rozhovorů a interpretace získaných dat	23
3.1.4	Hodnocení kvality výzkumu.....	24
3.1.5	Etika.....	24
3.2	Sociální život kroje	25
3.2.1	Kroj a jeho lidé	25
3.2.2	Kroj jako celek.....	29
3.2.3	Kroj jako součást těla	30
3.2.4	Kroj jako vzácná věc	31
3.2.5	Působení kroje na člověka	33
3.2.6	Kroj jako specifická kompetence	34
3.2.7	Kroj jako sociální hranice.....	34
3.2.8	Kroj jako individuální záležitost.....	37
3.2.9	Kroj v praxi.....	38
3.2.10	Kroj jako součást společenských událostí	38

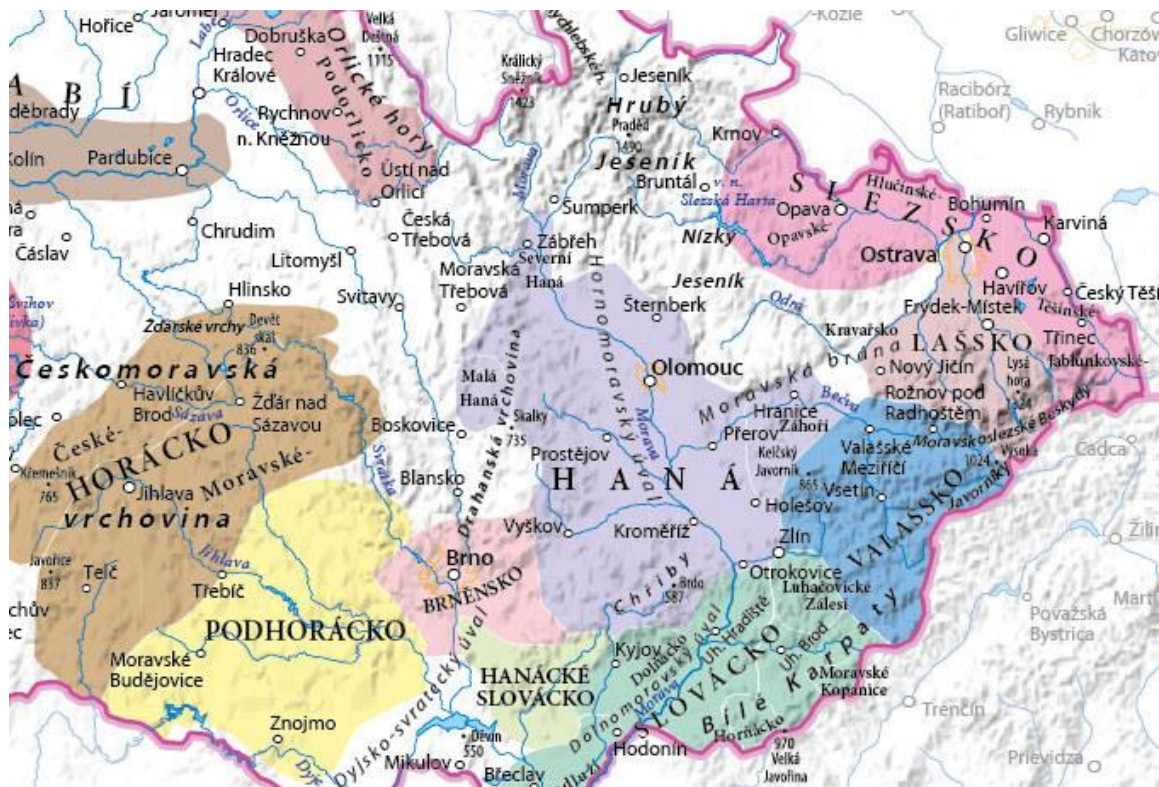
	3.2.11 Uchovávání kroje a péče o něj.....	40
4	ZÁVĚR.....	43
5	BIBLIOGRAFIE A OSTATNÍ ZDROJE	45
6	PŘÍLOHY	48
6.1	Příloha č. 1 - Seznam obrázků	48
6.2	Příloha č. 2 – Otázky pro rozhovor.....	50
6.3	Příloha č. 3 – Rozhovory	53
6.4	Příloha č. 4 – Informátoři a jejich kroje.....	94
6.5	Příloha č. 5 – Fotografie ze soukromého archivu informátorů	101

1 ÚVOD

Narodila jsem se v malém městečku Rožnov pod Radhoštěm, který leží ve Zlínském kraji. Je jedním z těch měst, které jsou vstupní branou na Valašsko (Obrázek 1). Tato oblast je spojována s etnografickou skupinou Valachů, kteří vedli salašnický a v jistých dobách portášský způsob života. Pro region Valašska je typická lidová kultura se specifickou architekturou, lidovými zvyky, způsobem odívání a obecně osobitým folklorem atd. Artefakty a vědění spojené s představou typické valašské kultury jsou pak také uchovávány a prezentovány nejen v rámci regionu, ale také v kontextu České republiky, případně i v zahraničí. Jedním z příkladů, kde můžeme najít reprezentaci valašské kultury je například Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Obrázek 2), kterému u nás nikdo neřekne jinak než „skanzen.“

Když jsem byla malá a vyrůstala jsem v tomto prostředí, nijak podstatně jsem si neuvědomovala, že udržování tradic, řemesel, oslav různých svátků a folklorních událostí na Valašsku je něco mimořádného. V průběhu života jsem si ale začala uvědomovat, že udržování a vztahování se k lidové kultuře Valašska není napříč společností běžné, protože jiné regiony mají buď jiné repertoáry lidové kultury, nebo dokonce se k žádné lidové kultuře aktivně nevztahují. Když jsem hledala téma své bakalářské práce, nevycházela jsem primárně ze snahy posílit svoji regionální – valašskou identitu. Naopak mne zajímalo jak rozumět lidové kultuře v kontextu současného života ve sledovaném regionu, v regionu kde je lidová tradice tzv. „stále živá“. Vybrala jsem valašský kroj jako jeden z artefaktů lidové kultury. Přistupuji k němu z hlediska teoreticko-metodologického přístupu materiální kultury. Ve své práci bych se ráda zaměřila na otázku, *jaký je sociální život kroje?* Ráda bych zjistila, k jakým aktérstvím kroj své majitele vede, jak ovlivňuje vlastnictví kroje jejich život, k jakým aktivitám vede či naopak jaké omezení způsobuje? Zvolenou otázku řeším na základě empirického výzkumu, pozorování a rozhovorů o sedmi majiteli valašských krojů, resp. lidových krojů, které jsou součástí inventáře sedmi obyvatel města.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí, z teoretické a empirické. V teoretické části se zabývám konceptem material culture, který chápe hmotné věci jako aktéry, připisuje jim schopnost jednat a zároveň rozkrývá jejich sociální život, který je dán kontexty, v nichž se věci nacházejí a jak jim lidé rozumějí. Dále pak se věnuji definování tradice a vynalezené tradice, kterou dávám do souvislosti s lidovou kulturou a kulturním dědictvím. Za důležité pokládám připojit i kontextovou kapitolu o povaze a vývoji lidového kroje, resp. valašského kroje. V části empirické pak interpretuji získaná data.

Obrázek 1 Mapa regionu

Obrázek 2 Valašské muzeum v přírodě - skanzen

2 TEORETICKÁ ČÁST

Pro teoretickou část čerpám základní teze, koncepty a odborná zjištění z dostupné odborné české a zahraniční literatury. V rámci literární rešerše těchto odborných publikací představuji výchozí interpretační rámce, které se stanou klíčové při interpretaci vytvořených dat. Na ně budu navazovat v empirické části své bakalářské práce. Koncepty, jež pokládám za důležité představit, jsou jednak teoretické povahy a jednak povahy kontextové. Teoretické koncepty se týkají material culture, tradice, lidové kultury, kulturního dědictví a symbolického významu lidového kroje. Pro kontext je důležité představit literaturu, která popisuje valašský lidový kroj, jeho vývoj a podobu.

2.1 Koncept material culture

Teorie material culture nechápe věci jako předměty, které pasivně provázejí člověka. Naopak, přiznává jim aktérství. Hledá vztah mezi tím, jak lidé s věcmi zacházejí a jak věci zacházejí s lidmi (k čemu je nutí).¹ Všechny předměty (například knihy, obydlí, oblečení, oděvní doplňky, atd.), které vytvářejí interakci s člověkem, lze interpretovat z pohledu material culture, tedy lze uvažovat o nich jako o aktérech, kteří na sebe vzájemně působí – interagují spolu. Tato interakce vyplývá z kontextu aktuální povahy obou aktérů. Proto tytéž věci mohou působit v různých kontextech a situacích jinak. Jejich povaha ve vztahu k člověku je proměnlivá. Materialita předmětných věcí je tedy shodná, ale jejich aktérství a význam se mění. Klíčovým faktorem pochopení změny významu je rozklíčování daného schéma vzájemného kontextu interagujících aktérů².

Významným faktorem při uvažování o aktérství věcí je jejich hodnota. Komodity, jak je vymezují Appadurai³ a Kopytoff⁴, neodvozují svoji hodnotu jen od své užitečnosti. Hodnota věcí je dána poptávkou, která může souviset s různými oblastmi lidského života.

Kontextům a připsaným hodnotám věcí lze rozumět skrze koncept Kopytffa, který tvrdí, že věci mají různé biografie.⁵ Kopytoff ve své výzkumné práci zpracovává problematiku komodifikace věci vztažené k osobě otroka, kterou je rovněž v historickém kontextu možno vnímat jako věc. Aspekt otroka jako komodity je odvoditelný z možnosti jeho získání formou

¹ WOODWARD, Ian. *Understanding Material Culture*. Los Angeles. Sage Publications, 2007, s. 14.

² APPADURAI, Arjun. *The social life of things: commodities in culture perspective*. New York: Cambridge University Press, 1986, s. 13.

³ APPADURAI, Arjun. *The social life of things: ...c. d. 15.*

⁴ KOPYTOFF, Igor. *The cultural biography of things: ... c. d. 87.*

⁵ KOPYTOFF, Igor. *The cultural biography of things: commodization as process*. In APPADURAI Arjun. *The social life of things: commodities in culture perspective*. New York: Cambridge University Press, 1986, s. 83.

nákupu nebo směny, při které získává daná věc hodnotu. V rámci svého života se ale otrok snaží žít život člověka, byť mu z výše uvedeného důvodu zůstává status potencionální komodity. V rámci života otroka se pak může vyskytnout proces dekomodifikace, kterou označujeme jako singularizace (jedinečnost až výjimečnost)⁶. Singularizace, tedy proces proměny komodity v singularitu může vést k vyvázání komodity ze směny.⁷ Singularita představuje unikátní věc právě proto, že nabývá dalších významů pro jedince, který věci disponuje (zaplétá se do jeho života a tím mění svoji vlastní biografii). Singularita je výjimečnou právě skrze vztahování se jedince k ní. Pro základní pochopení problematiky dekomodifikace respektive singularizace věci si můžeme vydefinovat klíčové rozdíly mezi komoditou a singularitou. U komodity člověk nahlíží na danou věc pouze skrze její užité hodnoty a při jejím pořizování se řídí jediným parametrem, a tím je cena věci.

V rámci pořizování komodit nezohledňujeme jejich další možné přidané hodnoty, není to u nich vyžadováno. Naopak singularitou se stává komodita, která si vynutí svým působením na člověka status jedinečnosti, člověk pak danou singularitu v konečném důsledku odmítá prodat či vyhodit nebo s ní nakládat jako s věcí každodenní potřeby. Z práce Kopytoffa pak vyvozujeme, že singularizace má významný vliv pro směnu komodit. Lze tedy usuzovat, že singularizace má zásadní vliv pro směnnou hodnotu věci. Tato hodnota věci pak nahrazuje skutečnou výrobní či prodejní hodnotu komodity. Singularita je tedy spojena s věcí, která je vybavena skrze interakci s vlastníkem určitou mocí, která nekoresponduje s její původní směnnou hodnotou. Autor část „*moci připisuje věcem po jejich produkci, a to prostřednictvím autonomního kognitivního a kulturního procesu singularizace.*“⁸

V rámci své práce pak uvažují o věcech nejen z pohledu jejich užité hodnoty spojené s komodifikací, ale i z pohledu jejich aktérství v rámci kulturních praxí a významů s nimi spojených. Můžeme tedy vycházet z teze, že některé věci jsou v prvopočátku vytvářeny jako komodita a postupem času se mohou transformovat do singularity. Tato transformace však není nutná pro všechny komodity daného charakteru, protože působí na různé osoby/skupiny odlišně. Jedním ze závěrů publikace Kopytoffa může být, že věci mají svůj (sociální) život.⁹

⁶ OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha: Grada, 2011.

⁷ KOPYTOFF, Igor. *The cultural biography of things*: ... c. d. 88.

⁸ KOPYTOFF, Igor. *The cultural biography of things*: ... c. d. 83.

⁹ KOPYTOFF, Igor. *The cultural biography of things: commodization as process*. In APPADURAI Arjun. *The social life of things: commodities in culture perspective*. New York: Cambridge University Press, 1986.

2.2 Tradice

Tradice respektive kulturní dědictví jsou jedním z aspektů sociální reality, které v určitých kontextech dokážou valorizovat věci, komodity. Tradice, která se nezřídka tváří jako „původní“ jsou však často spíše vymyšlené a to ve velmi krátkém časovém úseku. Tradice tedy mohou vzniknout i v současné době a zároveň může být, s jistým časovým odstupem, chápána jako jev dávno existující.¹⁰ Dle Erica Hobsbawma můžeme vznik tradic datovat do doby posledních dvě stě let.¹¹

2.2.1 Vznik tradic

Tradice vznikají podle Hobsbawma¹² převážně podle dvou schémat. Mohou být „vymyšleny za pomoci artefaktů rituálního symbolismu a morální nauky, jež obé poskytuje náboženství, popřípadě folklor.“¹³ V druhé řadě jsou prostě „naroubovány na staré zvyky.“¹⁴

Rysem tradice je, že se tváří jako neměnná, aby zprostředkovala představu kontinuity. Přesto jako taková nemůže odolávat změnám. Tradice se postupem času vyvíjela a dále vyvíjí, mění se a dokonce mohou být vyměněny nebo přeměněny. Tradice jsou nadále vynalézány nebo znovu vynalézány.¹⁵

2.2.2 Vynalezená tradice

Tradice tak, jak je dnes chápeme, vznikaly hlavně v době, kdy se začalo aktivovat kolektivní národní vědomí. Byla prezentována jako nedotknutelná danost, ale fakticky se jednalo o komplexní výsledek z předchozích vyjednávání. Tradice jsou vymyšleny především ze tří důvodů.

V první řadě „ustanovují a legitimizují status nové autority,“¹⁶ za druhé pak „navazují/symbolizují sociální soudržnost a příslušenství ve společnostech, skutečných či uměle vytvořených.“¹⁷ Třetím důvodem pak je, že „socializují člena společnosti a vštěpují mu názory těchto společností, systémy hodnot a vztah k prostředí (uvnitř i vše této společnosti – pozn. M. S.)“¹⁸

¹⁰ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic. Antropovebzin 1, 2005 (1)*, s. 30-33. Dostupné z:

http://www.antropoweb.cz/media/webzin/webzin_01_2005/03_svoboda.pdf

¹¹ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30-33.

¹² HOBBSAWM E.: Introduction: Inventing Traditions. In: HOBBSAWM, Eric a Terence RANGER. *The Invention of Tradition*. Edinburgh: London: Cambridge University Press, 1983, s. .

¹³ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30-33.

¹⁴ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30-33.

¹⁵ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30-33.

¹⁶ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30.

¹⁷ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30.

¹⁸ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30.

2.2.3 Tradice a zvyk

K výše uvedené charakteristice vzniku tradice je nutno dát do opozice i pojem zvyk. Zatímco tradice je výdobytek moderní doby, tak zvyk je možno datovat k preindustriální společnosti. Preindustriální, tedy tradiční společnosti, jak je dnes chápeme, nemohou již ze své podstaty dodržovat žádné tradice. Zvyk tedy lze definovat jako soubor racionálních znalostí předávaných mezi generacemi, který se postupem času aktualizoval, případně uzpůsoboval. Jako příklad můžeme uvést oslavu vánočních svátků, jež jsou od prvopočátku svátkem narození Páně, ale v průběhu staletí se způsob oslavy tohoto svátku významně měnil až do dnešní podoby.

Pozice tradice v moderní společnosti může být interpretována jako nástroj politiky. Hobsbawm¹⁹ přichází z konceptem vynalezené tradice. Ukazuje mimo jiné, jak jsou vybrané zvyky v kontextu vytváření moderní národní společnosti transformovány do podoby statických kulturních prvků – tradice, které odkazují nikoli ke každodennosti lidí, ale k hodnotám a elitám společnosti. Jsou nástroje etnoemancipačního či jiného politického hnutí.

2.2.4 Tradice a kulturní dědictví

Ve výše uvedených souvislostech uvažuje i Petr Janeček. Pojem tradice dává do přímé souvislosti s pojmem kulturní dědictví a „v jeho ideovém jádru totiž stál postmoderní koncept dědictví (heritage), tedy té součásti kultury, která je vědomě a účelově selektována určitou sociální skupinou (v aplikované terminologii spíše „komunitou“) pro její budoucí zachování.“²⁰ V mém případě zpracovávám práci na téma sociální život kroje, kdy tento lidový kroj představuje jeden z artefaktů, které jsou interpretovány jako tradice, tedy jevu, který má svoji zakonzervovanou podobu, vytvářejí dojem „původnosti“, slouží k upevnování hodnot elit a národní společnosti. Lidový kroj je v tomto smyslu navíc reprezentantem kulturního dědictví, tedy artefaktem, který si zaslouží péči, pozornost a zvýznamnění. Lidová kultura jako součást tradice

Národní hnutí 19. a počátku 20. století zkonstruovalo lidovou tradici,²¹ která se stala základem národních i regionálních identit. Vybrané vědění (obsahy) i artefakty z oblasti lidové kultury povýšilo na znaky, skrze něž lidé deklarují své pozice v sociální realitě.²² Na

¹⁹ SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic...* c. d. 30-33.

²⁰ JANEČEK, Petr. Evropská etnologie a koncept nehmotného kulturního dědictví. *Národopisná revue*, Strážnice: Národní ústav lidové kultury, roč. 25, č. 3, s. 273-282.

²¹ PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. Romantický obraz lidové kultury jako základ novodobého folklorismu. *Folia ethnographica: Supplementa ad Acta Musei Moraviae, Scientiae sociales*, Brno: Moravské zemské muzeum, 2011, roč. 45, č. 1, s. 3-16.

²² MORAVCOVÁ, Mirjam. Lidová kultura – vzestup a pád (?) symbolu českého prostoru In: BITTNEROVÁ, Dana a Martin HEŘMANSKÝ (eds.): *Prostor české kultury. Kultura českého prostoru*. Praha: FHS UK 2008, s. 42-72.

základě odlišností lidové kultury lze vydefinovat jednotlivé kulturní celky, jejichž rozdílnost vymezuje rozmanitost vnímání světa. Osobitost lidové kultury v jejím národním či regionálním pojetí rovněž formuje člověka jako součást lidového uvědomění. Základem pro formování vnímání lidové kultury je působení rodiny. Rodinu v tomto případě můžeme tedy chápat jako prvotního činitele. V rámci rodiny se napříč generacemi předávají hodnoty a způsoby života, předává se tudíž tímto způsobem základ vnímání kulturního dědictví národa.

2.3 Lidová kultura

Vymezení pojmu lidová kultura je možno definovat mnoha způsoby. Lze ji vztáhnout k obecné definici sociokulturní antropologii: „kultura je celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím.“²³ Akceptujeme-li kulturu jako obecný širší systém, pak můžeme lidovou kulturu označit jako její součást, která klade důraz na lokální regionální či národní různorodost.²⁴ V českém prostředí lze dohledat definování pojmu lidová kultura až na konci 19. století. Obsahově je lidová kultura definována jako regionálně diverzifikovaná kultura venkovského obyvatelstva respektive malého města 19. století. Lidovou kulturu v podání Petra Kouřila vydefinovanou také pojmem tradiční lidová kultura lze spojit i s donedávna často používaným slovem folklor. Lidová kultura je pak v rámci oboru etnologie spojována s agrární kulturou konce 18. celého 19. a počátku 20. století. Je vázána na specifický způsob života a v tomto smyslu je nazírána jako onen výše definovaný systém, který propojuje specifické kulturní prvky a na ně vázané praktiky.

Tradiční lidová kultura bývá považována za jeden z důkazů platnosti státní historie a potvrzení existence historického lidu s přesahem až do dnešních dnů.²⁵ Za jeden ze symbolů lidové kultury či tradiční lidové kultury lze beze sporu považovat i lidový kroj.

2.3.1 Vymezení etnokulturní tradice

Předmětem etnologie dnes již není jen studium tradiční lidové kultury jako systému, ale obecně se zaměřuje i na výzkum každodennosti současného člověka, do které spadají i mnohé projevy masové, resp. populární kultury. Každodenní kultura člověka však v řadě případů neztratila vazbu k tradici – ať tímto slovem myslíme tradiční lidovou kulturu, nebo to, co je

²³ MURPHY, R. F. Úvod do kulturní a sociální antropologie. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2004, s. 32.

²⁴ MORAVCOVÁ, Mirjam. Lidová kultura – vzestup a pád (?) symbolu českého prostoru. In: BITTNEROVÁ, Dana a Martin HEŘMANSKÝ (eds.): *Prostor české kultury. Kultura českého prostoru*. Praha: FHS UK 2008, s. 43.

²⁵ KOUŘIL, Petr. Displacement a pojem tradiční lidové kultury. *Sociální studia*, 2004, roč. 2004, č. 2, s. 43.

širokou veřejností za tradiční lidovou kulturu považováno.²⁶ Badatelé v tomto směru uvažují o různých režimech uchování a performování lidové kultury, resp. jejích prvků. Pro označení těchto projevů používají pojem etnokulturní tradice. V rámci etnokulturní tradice lze nalézt tradice kontinuální (kontinuálně navazuje na regionální praxe), přerušované (obnovení přerušené regionální tradice) či úplně nové (zavedení praxí, které čerpají z repertoáru tradiční lidové kultury, ale v místě se do té doby neprováděly). Projev a funkce těchto tradic je však podobný či totožný a je realizován uzavřenou místní skupinou obyvatel. Podstatné je, že tato kultura je svými nositeli rozpoznána a chápána jako tradiční, bez ohledu na to, zda jde o tradici původně lidovou do současnosti nepřerušovanou, tradici znovuoživenou nebo tradici novou, tradiční kulturou pouze inspirovanou.²⁷

2.3.2 Regionální aspekt lidové kultury

Pojem etnokulturní tradice odkazuje k národnímu, resp. etnickému společenství. Je budována na představě příslušnosti k národu jako nejvyšší či nejdůležitější entitě při konstruování etnické identity. Nicméně, jak již bylo výše naznačeno, se o lidové kultuře uvažuje i v kontextu regionu, regionální příslušnosti. V tomto směru etnologická literatura rozlišuje v rámci území Čech, Moravy a Slezska celou řadu národopisných regionů, v nichž identifikuje specifickou, autonomní regionální lidovou kulturu.²⁸

Regionální pojetí lidové kultury přitom bylo východiskem národopisného bádání a v řadě ohledů zůstává relevantní dosud, zejména s ohledem na studium lidových vrstev v minulosti a na muzejní činnost. Objevuje se proto i ve veřejných diskurzech, které uvažují o autenticitě mimo jiné právě ve vztahu k regionální adekvátnosti.²⁹ U kroje můžeme sledovat jednotlivé odlišnosti ať už z ohledem na jeho regionální ukotvení, tak s ohledem na antropologické rozdělení společnosti na ty, kteří kroj vlastní a na ty, kteří ne.

2.4 Lidový kroj

Lidový kroj je pojem, který se užívá ve veřejném prostoru, resp. populárně vědní literatuře. Odborná literatura pro oděvní kulturu lidových vrstev 19. a počátku 20. století používá pojem lidový oděv.³⁰ Již tedy z pojmosloví je patrné, že v rámci veřejného a odborného diskurzu se

²⁶ Srov. PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie: Folklor, folklorismus a etnokulturní tradice. Příspěvek k terminologické diskusi. In: BLAHŮŠEK, Jan – JANČÁR, Josef (eds.): *Etnologie – současnost a terminologické otázky*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2008, s. 53.

²⁷ TONCROVÁ Marta a Lucie UHLÍKOVÁ. *Terénní výzkum etnokulturních tradic; Metodologická příručka*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2014, s. 10-11.

²⁸ *Československá vlastivěda. Díl III. Lidová kultura*, Praha: Orbis 1968.

²⁹ DUŠEK, Martin. *Mein Kroj*. Dokumentární film, Česká televize, 2012.

³⁰ TYLLNER, Lubomír (ed.). *Lidová kultura A – N*. Praha: Mladá fronta 2007.

o oděvu lidových vrstev venkova lidových vrstev 19. a počátku 20. století uvažuje odlišně, resp. akcenty jsou kladeny jinak. Zatímco etnologie jako obor chápe lidový oděv v kontextu života společnosti, jako jeden z mnoha prvků, které se podílejí na lidové kultuře, v kontextu veřejného diskurzu lidový kroj patří mezi jeden z nejvýraznějších projevů lidové kultury, ba dokonce lidovou kulturu prvoplánově asociuje. Nicméně v rámci obou diskurzů je lidový oděv/ kroj bezprostředně dáván do souvislosti s národní kulturou, stejně jako jsou v jeho případě zdůrazňovány jeho lokální (regionální) varianty.³¹ Právě proto je lidový kroj ve veřejném prostoru velmi často využíván pro deklaraci postojů státních a lokálních elit, stejně jako může být součástí i rodinných a individuálních biografí.³² Je to dáno jednak jeho spektakulárností, jednak jeho relativně snadnou manipulací. To znamená, že lidový kroj dokáže snad nejlépe manifestovat regionální, resp. národní příslušnost, je nejlépe rozpoznatelný, přitom vizuálně atraktivní, symbolicky srozumitelný³³ a přitom snadno prezentovatelný a relativně jednoduchý k přepravě.

2.4.1 Regionální hranice

Národopisná/etnologická literatura (a muzejní sbírky) identifikuje celou řadu variant lidových krojů. V tom smyslu neuvažuje vždy jen o jednotlivých oděvních součástkách, ale často rozumí lidovému kroji jako jakési fixní kompozici.³⁴ Rozlišuje na úrovni národopisných

Obrázek 4 Hanácký kroj

Obrázek 3 Valašský kroj

regionů i na úrovni vesnic. Zvažuje kroj ale také s ohledem na sociální status jedince (gender, věk, stav, majetnost).³⁵ V kontextu předkládané studie se budeme především zabývat regionální podobou lidového kroje, který je právě jedním z atributů, na němž jsou dokládána regionální specifika. Regionální specifika je pak přisuzována jak ekonomicko-

³¹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 13-15.

³² DUŠEK, Martin. *Mein Kroj*. Dokumentární film, Česká televize, 2012.

³³ MORAVCOVÁ, Mirjam. Tradiční lidový kroj – kulturní dědictví, poutač či přežitek? In: *Lidé Města, 13 (Kulturní kontakty a konflikty)*, Praha: FHS UK, 1998, s. 138-159.

³⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 169-171.

³⁵ BOGATYREV, Peter. *Funkcie kroja na Moravském Slovácku*. Tur. Sv. Martin: Matica slovenská, 1937, s. 3-5.

hospodářským poměrům mezi jednotlivými oblastmi, tak vnějším vlivům, které daly lokální variantě kroje jeho vlastní podobu. Například chudé horské oblasti vztahují podobu svých krojů k potřebě ochrany před povětrnostními podmínkami, zatímco bohaté zemědělské oblasti odvozují svůj kroj z potřeby reprezentace jejich bohatého kraje. Někde historický vývoj přispěl k přijetí barokní siluety kroje, jinde spíše jsou patrné vlivy mladších slohů. Podobně na podobu lidového oděvu měly vliv i obchodní nabídka (např. prodej typických šátků), nebo přítomnost textilní manufaktury či dílny.

Výše uvedené skutečnosti si můžeme lépe ukázat představením představit typického bohatého a chudého kroje. Za zástupce kroje z bohaté oblasti jsem si vybrala hanácký kroj (Obrázek 3) a srovnám ho s chudým valašským krojem (Obrázek 4).

Na valašském kroji si můžeme všimnout jednoduchosti a účelnosti jednotlivých jeho součástí. Tato jednoduchost a účelnost vychází ze skutečnosti, že se jedná o vývoj z původně pracovního oděvu. Naopak na hanáckém kroji si můžeme všimnout velké zdobnosti, která má za úkol vyjádřit prestiž dané národopisné oblasti a vlastníka jako jednotlivce.

2.4.2 Lidové kroje severovýchodní Moravy

Valašsko patří do oblasti lidové kultury Karpat. Zároveň náleží do regionu severovýchodní Moravy. Tento region literatura charakterizuje jako kraj zemědělsky ne příliš úrodný, profil kraje je svažité a hornatý. Zemědělské plochy byly malé, kamenité a je jich nedostatek, což bylo v konečném důsledku příčinou toho, že kraj severovýchodní Moravy byl historicky jeden z nejhudších oblastí českých zemí. Chudoba místních obyvatel se odrážela napříč všemi aspekty života lidí, včetně jejich odívání.

Odívání obyvatel bylo ovlivněno nejen hospodářským aspektem, ale i z historického hlediska faktem, že se jednalo hraniční region českých zemí. Z historie známe více příkladů a názvů pro bývalé strážce hranic, tak jako to byli v západních Čechách Chodové, na Valašsku to byli portáši.

Lidový kroj na Valašsku tedy vychází nejen z původních stejnokrojů hraničářů, ale je v něm i významným způsobem zohledněna chudoba kraje. Můžeme zde nalézt dva základní typy krojů, a to kroj ze Vsetína a z Rožnova pod Radhoštěm. Valašské kroje jsou díky výše uvedeným důvodům, na rozdíl od krojů z jiných krajů, které se naopak vyznačují hospodářským bohatstvím, poměrně jednoduché a prosté.³⁶

³⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 169-171.

2.4.3 Popis valašského kroje

Pro lepší orientaci v problematice si v této kapitole popíšeme valašský kroj. Zajímá nás, jak se v literatuře o kroji, resp. lidovém oděvu, píše a jak je tedy konstruována představa o tom, co je lidový kroj (v kontextu této studie přesněji co je lidový kroj na Valašsku).

V literatuře se kroje tohoto regionu dělí na dva základní typy: na kroj vsetínský a kroj rožnovský. Přičemž je podstatné, že literatura se v tomto směru všímala především slavnostního lidového oděvu, resp. publikace s přesahem do vědeckopopulární literatury si všímají hlavně jeho.

Všeobecně je pro **vsetínský kroj** typická bílá, tmavě modrá a červená barva.

U ženského kroje je z bílého plátna ušit spodní rubáč, vrchní košilka s nabranými rukávci a vepředu nesešitá sukň „kasanka.“ Přes kasanku se váže široká tmavě modrá zástěra nad kotníky. Živůtek je z tmavě červeného sukna se zeleným lemováním. Vsetínský kroj má charakteristickou obuv. Jedná se o kožené opánky, vyrobené ze shrnutého kusu kůže připevněné k noze koženými řemínky – tzv. krpce. Vedle krpců lze u kroje nalézt i variantu v podobě černých soukenných střevíců. Do krpců se obouvají vysoké pletené vlněné ponožky, které mohou být vzorově zdobené. Svobodné ženy chodí prostovlasé s vlasy spletenými do copu. Vdaným ženám pak zdobí jejich hlavu čepec s vyšívanými zoubky nad čelem, přes který je pod bradou uvazována bílá vyšívaná plena nebo červený šátek. Pro zajímavost je možné uvést, že se dochovaly další ženské krojové doplňky v podobě krátkých beraních kožíšků, jemně vyšívaných šátků na hlavu, dále pak různé vlňáky, jupky a kabátky.

Mužské kroje svou formou a barevností korespondují s kroji ženskými. Základem oblečení je plátěná košile s rovnými volnými rukávy a jednoduchým vyšitým geometrickým vzorem na

Obrázek 5 Rodina ve valašském kroji

Obrázek 6 Žena ve valašském kroji

prsou. Vesta je tlumeně červená, střídně ozdobená šňůrkami. Kalhoty tzv. nohavice, které jsou úzké, v barvě temně modré nebo fialové, jsou ze sukna a jejich délka sahá ke kotníkům. V pase jsou pak drženy dlouhým úzkým vybiženým řemenem. Přes tyto kalhoty se pak stejně jako u žen obouvají dlouhé pletené vlněné ponožky. Místo ponožek je možnou variantou obouvání soukenných „kopytců.“ Jedná se o měkkou obuv podobnou ponožkám, ale ušitou z bělavého plátna. V obou případech se následně obouvají do krpců. Vzhledem ke klimatickým podmínkám a charakteru prováděné činnosti jsou pak známy i další možné typy obuvi vhodné do horského terénu. V zimním období je pak oděv doplněn kabátem, který sloužil i jako ochrana horala před horskými klimatickými podmínkami. Nedílnou součástí byl také homolovitě zúžený klobouk s širší křempou z černé plsti, zdobený stuhou. Druhým typem je **rožnovský kroj** (Obrázek 5), který se v běžném nošení uchoval nejdéle. Díky silné národopisné tradici se dle literatury uchoval v některých rodinách po celé 20. století a je užíván při různých folklorních slavnostech dodnes. Kroj má základní prvky valašského kroje, ale ve zpracování a materiálech se liší. Svým zpracováním odráží oděvní

Obrázek 8 Žena v rožnovském kroji

Obrázek 7 Manželé v rožnovském kroji

kulturu Rožnova pod Radhoštěm z 19. století. Typický ženský kroj (Obrázek 6) je sestaven následovně. Černá skládaná sukňe, zástěra z modrého hedvábí a brokátu (může být i černá), vyšívaná drobnými pestrými kvítky. Živůtek zdobený portami a šněrováním můžeme dohledat v černé nebo červené variantě. Tak, jako u vsetínského kroje nosí vdané ženy na

hlavě jemný, bílý čepec s vyšitými zoubky, které je překryt vyšívaným šátkem (Obrázek 7, 8) „vyvazovačka.“ Původní šátky byly z jemného bavlněného plátna, které bylo v pozdějších obdobích nahrazeno tylem. Na nohy se oblékají, pro valašský kraj, typické pletené punčochy a černé šněrovací boty. Typickým prvkem rožnovského kroje je jedinečná výšivka nacházející se na bílých oděvních součástkách. Tento druh výšivek lze v literatuře dohledat i pod označením zuberská výšivka. Její název je odvozen od vyšívačsky proslaveného města Zubří nacházejícího se mezi Rožnovem pod Radhoštěm a Valašským Meziříčím. Mužský rožnovský kroj se v základní rovině rovněž formou nevymyká z typického valašského kroje. Bílá košile, tmavé nohavice a sytě červená vesta jsou základem rožnovského kroje. U ženatých mužů v Rožnově je typickou svrchní částí oděvu „župice“ (Obrázek 9). Jedná se o kabát ze zeleného sukna v původním východoslovanském střihu, kde je širší kabátu dosaženo vsazením širokých klínů ve tvaru kruhové výseče. Jednalo se o prestižní část oděvu, proto jej nosili nejen obyvatelé měst ale i fojtové,³⁷ portáši.³⁸ A při významných slavnostních chvílích i běžní vesničané.³⁹

2.4.4 Jednotlivé součástky ženského kroje⁴⁰

Košile – rubáč – cudnička – košulka

Základní vrstva ženského kroje oblékaná na holé tělo je vyráběna z konopného nebo hrubšího lněného plátna kromě podolku a opléčky, které jsou z jemného plátna.

Rukávce

Rukávce jsou považovány za základní část ženského kroje, jsou zdobeny výšivkami provedenými bavlněnou, hedvábnou nebo vlněnou nití. Spodní část rukávce u lokte je zdobena krajkou, která se nazývá kadrle. Rukávce se vyznačují tím, že se nosí jako součást kroje pouze při významných příležitostech a jako takové jsou vždy bohatě zdobená a nařasená.

Kasanka – šorec – sukně nesešitá – zadní fěrtoch

Jedná se o původní základní součást krojů vyskytující se ve všech typech valašských krojů. Tato bílá sukně je ušita z lněné látky. Pro ní se ustálil název kasanka, v případě sukně barevné

³⁷ fojt - označení pro rychtáře na Moravě; Rychtář. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rycht%C3%A1%C5%99>

³⁸ portáš - příslušníka bezpečnostního sboru strážící v 17. století moravsko-uherskou hranici; Portáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Port%C3%A1%C5%A1>

³⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 171-177.

⁴⁰ PASTUCHOVÁ, Věra. *Odívání na Valašsku*. Bohumín, 2011. Středoškolská odborná činnost. Gymnázium Františka Živného Bohumín. Vedoucí práce Mgr. Jana Pastuchová.

pak název šorec. Tato sukně se nesešívala, ale byla zavazována okolo těla šňůrkou končící vpředu a tento uzel byl následně zakryt fěrtochem.

Fěrtoch - zástěra

Přední spodní část ženského kroje, která byla původně s bílé lněné látky. V pozdějších obdobích pak byla obarvována a potiskována tzv. modrotiskem (v případě vsetínského kroje) anebo z brokátu (v případě rožnovského kroje). Dominantní jsou rostlinné motivy – květiny, listy. Odolnost zástěry zajišťovalo sešití více vrstev dohromady.

Kordulka – frydka – živůtek

Kordulka jakožto zdobná část valašských krojů bývala ve starších dobách ušita z damašku, v pozdějších dobách pak z jemného sukna. Můžeme najít kordulky barvené do červené, fialové, zelené nebo světle modré barvy. Kordulka je podšívána lněným plátnem nebo sukнем. Stříhově se kordulka vyvinula do dnešní podoby z původního kabátku sahajícího k pasu.

Letnice – leknice

Původní část kroje pocházející z 15. století, která byla spojením dnešní sukně a živůtku v jeden celek. Letnice byly šité buď z plátna bílého, nebo z modrotisku.

Sukně sešitá – vlněnka – kanafaska

Tento typ sukně se vyvinul z původních sukní nesešitých. Vyráběly se ze lnu a vlny „vlněnky“ a ze lnu a bavlny „kanafasky.“ Tato sukně sloužila dříve k běžnému dennímu nošení ve městech, nicméně následně se rozšířila i na venkov. Později se začaly nosit i jako spodní část oblečení.

Kožuch – kožušek – šuba – mentýk – kožich

V případě kožichu se jedná o nejdražší část kroje. Nejbohatší obyvatelky Valašska si mohly dovolit zdobené soukenné kožichy. Za šubu nebo mentýk je označován drahý kožich z červeného nebo modrého sukna.

Obuv

Typickým zástupce obuvi jsou kožené krpce. Můžeme však u kroje nalézt i vysoké šněrovací boty nebo nízké střevíce.

Pokrývky hlavy

Úpravu vlasů lze rozdělit do dvou kategorií a to podle toho, zda žena byla sezdána či svobodná. Svobodné dívky si splétaly dlouhé vlasy do copů. Vlasy měly rozděleny nad čelem pěšinkou a sčesávaly si je k uším. Cop byl svázán červenou pentlí. Pro vdané ženy je typickou pokrývkou hlavy čepec zdobený vyšívanou krajkou „zuby.“ Pod čepcem měly upleteny

z vlasů také copy, které si stáčely kolem hlavy. Tuto úpravu vlasů preferovaly svobodné matky. Čepce poté ženy překrývaly valašským šátkem zvaným „vyvazovačka.“⁴¹

2.4.5 Jednotlivé součástky mužského kroje

Košile – košula

Základní součást mužského kroje ušitá z lněného nebo konopného plátna. Lněné plátno se využívalo pro košile sváteční, konopné plátno pak na košile pracovní. Sváteční košile je zdobena barevnou výšivkou na límečku a konci rukávů. V pozdějších obdobích se na svátečních košilích objevuje výšivka na prsou zobrazující rostlinné vzory.

Kalhoty – nohavice

Stejně jako u košile se jedná o základní součást valašského kroje. Jednalo se o úzké soukenné kalhoty z délkou ke kotníkům se dvěma rozparky. V pase je pak uchytily koženým řemenem.

Plátěnký

Jedná se o kalhoty používané jako pracovní, a to pouze v letních měsících, jak je již z názvu patrné, byly ušity ze lněného plátna.

Vesta – brunclék – frydka

Je to jedna z nejstarších součástí valašského kroje, která postupem času prošla velkou evolucí. Obléká se na košili. Vesty můžeme najít v různých barevných variantách od základní červené přes modrou, zelenou, bílou, hnědou či fialovou. Tato vesta je tvořena minimálně ze dvou vrstev látky, kdy vnitřní podšívka je z jemného sukna nebo rezného plátna a svrchní část je tvořena vlněným sukem. Brunclék je dozdoben barevným šňůrováním a kovovými knoflíky, které mají pouze dekorativní charakter.

Kabát – huňa – halena – šuba - župice

Kabát jako takový prošel z historického hlediska řadou vývojových změn a je v různých oblastech nazýván jinak. Huňa patří k nejstarším funkčním vzorům valašského kabátu, který využívali pastevci jako ochranu proti povětrnostním podmínkám. Huňa neboli huňka je vyrobena z ručně soukaného sukna v přírodních barvách, jedná se o kabát základního střihu, z čehož vyplývá, že se jednalo převážně o pracovní součást oděvu. Halenu najdeme téměř ve všech oblastech Valašska, jedná se o krátký, ale i dlouhý soukenný bílý kabát. Výzdobu halen tvořily červené nebo modré šňůrky lemující kapesní otvory a výložky na rukávech. Prestižní kabát – župice (nejčastěji zelené barvy)⁴² se stal součástí slavnostního kroje po celém

⁴¹ PASTUCHOVÁ, Věra. *Odívání na Valašsku*. Bohumín, 2011. Středoškolská odborná činnost. Gymnázium Františka Živného Bohumín. Vedoucí práce Mgr. Jana Pastuchová.

⁴² LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Valašsku.⁴³ Stříhově vychází z vojenského kabátu. Vliv stejnokroje můžeme dohledat jak v materiálu, tak ve stříhu a výzdobě župice. Původní stříhy byly bez límce, kolem roku 1800 pak přibyl malý stojatý límeček, který se postupem času prodlužoval do dnešní podoby.⁴⁴ Látky použité na výrobu župice patří k nejkvalitnějším a nejdražším. Používalo se nejjemnější vlněné barvené sukno a k ozdobení pak barevné šňůrování. Župice má délku po kolena a jedná se o kabát, který se nezapínal.

Obuv

Jako u ženského valašského kroje, tak i pro mužský valašský kroj jsou typické krpce. Dohledat můžeme i mužské čizmy nebo holínky a také různé druhy soukenických papučí.

Pokrývka hlavy

Neodmyslitelnou součástí mužského valašského kroje je i pokrývka hlavy. Jedná se o černé plstěné klobouky s širší krempou, které se v průběhu doby proměňovaly. Tyto klobouky byly velmi často ozdobeny stuhou.⁴⁵ V zimě pak klobouky nahradily čepice zvané beranice.⁴⁶

3 EMPIRICKÁ ČÁST

Tématem mé bakalářské práce je sociální život kroje. Cílem práce je popsat sociální život kroje a jakým způsobem působí na své majitele. Empirická část mé práce je zaměřena na řešení otázky, *jaký je sociální život kroje?* Jakým aktérství kroj disponuje? Jaké kontexty sociálního života jsou ve hře? Jakým způsobem kroj definuje pozici svého majitele v dané lokálně sevřené národopisné oblasti? Položené otázky a z nich vyplývající podotázky zodpovídat na základě dat, které získám pomocí zúčastněného pozorování v kombinaci se strukturovanými rozhovory vedené s informátory. K dosažení cíle své práce jsem si tedy zvolila kvalitativní způsob výzkumu, který mi umožní jak nahlédnout do materiality kroje a jeho aktérství a do hloubky pracovat s osobními postřehy a zkušenosti informátorů, tedy majitelů lidového kroje. Zvolený typ výzkumu je vhodný právě proto, že v něm probíhají současně jednotlivé operace výzkumu. Skutečnost, že data mají povahu výpovědi majitelů lidového kroje a zároveň jsou podpořena vizuálním pozorováním, mi umožňuje vytvořit si komplexnější holistický obraz o dané problematice.

⁴³ PASTUCHOVÁ, Věra. *Odívání na Valašsku*. Bohumín, 2011. Středoškolská odborná činnost. Gymnázium Františka Živného Bohumín. Vedoucí práce Mgr. Jana Pastuchová.

⁴⁴ LUDVÍKOVÁ, Lucie. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000, s. 31.

⁴⁵ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 173.

⁴⁶ Výroba valašských krojů: Mužský kroj. *Výroba valašských krojů* [online]. [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://www.valasskekroje.cz/muzsky.aspx>

3.1 Metodologie

3.1.1 Tvorba dat

Jak jsem již uvedla v úvodu této kapitoly, data jsem vytvářela na základě zúčastněného pozorování předmětu výzkumu a místa, kde je uložen, a strukturovaných rozhovorů s narativními prvky s majiteli jednotlivých lidových krojů. Na základě ústního souhlasu majitelů krojů jsem pořídila fotodokumentaci. Kombinace obou technik vedla k hlubšímu pohledu na aktérství lidového kroje. Měla jsem tak možnost pozorovat nejen kroj, ale také vidět, jakým způsobem s ním majitel zachází, jak o něj pečuje a jak se o něm vyjadřuje. Všechny aspekty tohoto výzkumu jsem pak zohlednila ve své bakalářské práci, protože ukazují nejen materialitu kroje, ale také hodnotu, kterou pro majitele má. Pozorování jakožto výzkumnou metodu lze definovat jako „smyslovou (zrakovou) percepci okolního světa, kdy se jedná o záměrné, cílevědomé, soustavné a plánovité vnímání a zaznamenávání jevů a procesů. Směřuje tedy k odhalení podstatných souvislostí a vztahů sledované skutečnosti“⁴⁷. V rámci pozorování jsem se zaměřila na vizuální stránku kroje, jeho „úplnost“ (ve smyslu vlastnění oděvních součástí, které kroj tvoří), uskladnění a stav, ve kterém se nachází. V rámci rozhovoru jsem si pak vyžádala od majitelů popis jednotlivých součástí jejich krojů, od některých se mi pak podařilo získat historickou fotodokumentaci, která je rovněž přílohou této práce jakožto i přepisy jednotlivých rozhovorů s informátory. V rámci strukturovaného rozhovoru s informátory jsem využila seznam otázek, které přikládám rovněž jako přílohu této práce. Tyto otázky jsem si předem připravila a rozdělila je do funkčním tematických oblastí, a to minulost kroje, minulost kroje, opatřování krojových součástí, umístění kroje, péče o kroj, poskytování kroje, příležitosti k nošení kroje a budoucnost kroje.

Rozhovory probíhaly na základě časových možností všech zúčastněných v místě, kde měli uložen kroj. V případě, že byla skříň součástí obývacího pokoje, vedli jsme rozhovor přímo v něm, u pana Jakuba, který má kroj uložený ve skříni v ložnici jsme se po jeho zhlédnutí a fotodokumentaci přesunuli do obývacího pokoje.

3.1.2 Výběr informátorů

Vzorkem mého výzkumu byl primárně lidový kroj, který vlastní lidé z Rožnova pod Radhoštěm. Volba lidového kroje souvisí s tématem práce, region byl vybrán s ohledem na přítomnost etnokulturní tradice v regionu. Právě Valašsko je jedna z mála oblastí, která si dosud udržuje image národopisného regionu, což potvrzuje přítomnost institucí, které zde působí jako např. Valašské muzeum v přírodě, které je součástí Národního muzea v přírodě České republiky, různé folklorní soubory.

⁴⁷ Výzkumné metody. In: Výzkumy.cz: oborový server pro výzkum trhu a veřejného mínění [online]. Praha: Data Collect s. r. o., 2010-2014 [cit. 2014-01-18]. Dostupné z: <http://www.vyzkumy.cz/vyzkumne-metody>.

Jak jsem již zmínila v úvodu své práce, oslovila jsem sedm informátorů, kteří mi již před začátkem zpracování tohoto výzkumu přislíbili svou účast. S těmito informátory jsem pak prováděla výzkum s ohledem na zvolenou otázku. Vzhledem k tomu, že mým prvotním zájmem bylo aktérství kroje, podmínila jsem výběr informátorů dvěma kritérii. Prvním je vlastnictví lidového kroje a druhým bydliště, resp. původ informátorů (viz výše). Skutečnost, že všechny osoby pocházely z města Rožnov pod Radhoštěm, je významná právě proto, že lidový kroj je chápán jako regionální záležitost a tím pádem mi lokálně sevřený vzorek umožnil hlubší promyšlení problematiky s ohledem na lokální kontext, v němž lidový kroj je zasazen. Další sociodemografické charakteristiky jsem si jako kritéria nestanovila. Oslovení respondenti jsou ženy i muži ve věku od 23 – 77let a to ve stavu svobodném i v manželství. Sběr dat pro svou bakalářskou práci mi trval přibližně jeden měsíc, a to s ohledem na časovou náročnost jednotlivých rozhovorů a skutečnost, že informátoři pocházejí z Rožnova pod Radhoštěm, který je vzdálen od Prahy přes 340 kilometrů.

3.1.3 Analýza rozhovorů a interpretace získaných dat

S ohledem na vybraný způsob výzkumu, tedy kvalitativní, je patrné, že základní analýza získaných dat začíná již započítáním prvního okamžiku rozhovoru. Již od prvního rozhovoru bylo patrné, že získané odpovědi bude možno kódovat pomocí otevřeného i tematického kódování. Analýza získaných dat probíhala ve více krocích:

- a) Přepis vedených rozhovorů formou komentované transkripce ze záznamového zařízení a to včetně komentářů o projevených emocích, které jsou v textu uvedeny v závorce např. (smích). Přepis nahrávek, zaznamenaných na záznamové zařízení je v příloze této práce.
- b) Následné pročitání prepisů rozhovorů včetně konzultace nad těmito prepisy s vedoucí bakalářské práce PhDr. Dana Bittnerová, CSc. a jejich zpracování v rámci kódování.
- c) Detailní analýzy textů a vydefinování původních a nově vzniklých kódů, které jsem si v prepisech barevně odlišila a překopírovala z prepisů jednotlivých informátorů k dalšímu srovnání.
- d) Aplikace výše zmíněného postupu uvedené pod body a-c na prepisy od všech sedmi informátorů.
- e) Vyhodnocení a hledání souvislostí či odlišností v rámci sledovaného vzorku dat, formulace kategorií.

K interpretaci dat, hledání jejich souvislostí rozporů a jejich porovnání jsem použila tematické kódy jak původně plánované např. popis kroje, minulost kroje, využití kroje v praxi, tak i nově vzniklé jako např. jakým způsobem kroj definuje tradice, jakým způsobem kroj člověka mění a jak je vnímán z pohledu ekonomické náročnosti jeho pořízení či udržování.

3.1.4 Hodnocení kvality výzkumu

Jako nevýhodu tohoto výzkumu vnímám omezenou oblast zkoumání. Výzkumný vzorek se omezuje na konkrétní skupinu, kterou pojí vztah ke konkrétním zvykům jejich zosobněné místní lidové kultury. Výzkum tedy nemůže být vztáhnut na širší společnost či jinou skupinu. Nicméně v rámci zkoumané skupiny by měl být výzkum validní, protože jeho povaha umožňuje hloubkovou analýzu jevu (lidového kroje) situovaného do kontextu promluv a vztahu s dalšími reflektovanými prvky.

V rámci vyhodnocení svého výzkumu reflektuji svoji subjektivní pozici ve výzkumu a zvažila jsem veškeré okolnosti, které mohly ovlivnit průběh výzkumu. Prvním faktorem, který mohl ovlivnit mou subjektivní pozici je skutečnost, že sama pocházím z Rožnova pod Radhoštěm. Místní folklorní události znám nejen ze svého dětství, ale i ze současnosti, neboť se alespoň jako divák účastním některých akcí. Dalším faktorem je rovněž skutečnost, že s některými informátory se již delší dobu osobně znám a jejich způsob nahlížení na tuto problematiku a angažovanost včetně použitých výrazů znám a interpretace nemusí být vždy přesná. Na druhou stranu je spolupráce s informátory založena na vzájemné důvěře. Ta významně ovlivnila nejen rozsah ale i povahu přijatých dat. Některá data získaná v rámci hodnocení jsem shledala pro mě přehledná a dostačující, což nemusí být v širším pohledu neangažovaného pozorovatele jednoznačné a je možné, že u neangažovaného pozorovatele v rámci sběru těchto dat by to vyvolalo tok případných nezodpovězených dotazů.

3.1.5 Etika

Od všech zúčastněných informátorů jsem si vyžádala ústní souhlas se zpracováním informací a osobních údajů. Informátory jsem seznámila s účelem své bakalářské práce, s principem získávání dat pomocí záznamového zařízení a jejich následné interpretace a dále jsem si rovněž vyžádala souhlas s pořízením fotodokumentace alespoň místa uložení jejich lidového kroje. Informátory jsem rovněž požádala o případnou jejich vlastní fotodokumentaci z doby, kdy kroj aktivně využívali. Tuto fotodokumentaci se mi podařilo získat pouze od některých informátorů. Na základě jejich informovaného souhlasu s výše uvedeným, jsem jim zaručila anonymitu v rámci zpracování této práce, a proto uvádím pouze jejich křestní jména, věk a povolání. Na těchto identifikátorech jsme se ve všech případech s informátory shodli.

Všichni informátoři byli rovněž seznámeni s možností přerušení spolupráce v jakékoliv fázi výzkumu, což by bylo z mé strany bezpodmínečně respektováno.

3.2 Sociální život kroje

Na základě přepisů jednotlivých rozhovorů s informátory vyplynula pro mou bakalářskou práci následující témata. V rámci hledání odpovědi na otázku jaký je sociální život kroje, se zabývám následujícími kategoriemi, skrze které chci ukázat na aktérství kroje, resp. jeho vztah s majitelem. Nejprve představím příběh kroje a jeho člověka. Poté se budu zabývat jeho popisem, jeho minulostí, dále pak, jaké hranice může kroj jako aktér definovat, jakým způsobem lze kroj nabýt a co to obnáší, a také jak kroj na člověka působí, k čemu jej vede a opravňuje a v neposlední řadě, jaká je jeho budoucnost. Také budu pracovat s informacemi o povaze kroje jakožto úplné komoditě, respektive singularitě, ke které je nutno si i osvojit specifické znalosti z oblasti výroby, historie a údržby kroje.

Své interpretace dokládám výroky informátorů či popisem sledované sociální reality. Pro lepší orientaci ve výpovědích informátorů je zde právě tato kapitola, která nám, alespoň obecně, vyprofiluje jednotlivé informátory.

3.2.1 Kroj a jeho lidé

Kroje, které jsem měla možnost v rámci výzkumu sledovat, vlastnili různí lidé. Důvody jak k nim přišly, jaké místo zaujaly v jejich životě, se různily. V následujícím textu tedy představím rozmanitost příběhů, které se váží k jednomu typu kroje. Co je ovšem zajímavé, že kroj, který moji informátoři vlastnili, není podle odborné literatury rožnovský, ačkoliv z Rožnova pocházejí, ale vsetínský. Tuto skutečnost zmiňuji právě proto, že všichni informátoři svůj kroj v rozhovorech definují jako valašský rožnovský, dle dostupné odborné literatury se ve všech případech jedná o kroj valašský vsetínský.

1. Kroj paní Drahomíry: Informátorka Drahomíra, 77 let, důchodkyně

Paní Drahomíra vlastní valašský kroj po své mamince, která ho vlastnoručně vyšivala a následně jej své dceři věnovala. Drahomíra tančila ve folklorním souboru Radhošť a také chodila na různá vystoupení. Odjakživa ji tanec ve folklorním podání velmi naplňoval. V rozhovoru vzpomíná na události, které v kroji prožila a jak jej její maminka zdobila. Během rozhovoru vyšlo najevo, že ví, jak se kroj uchovával dřív, nicméně ona sama to takto už v dnešní době nedělá, přesto se však o něj s láskou a s velkou pečlivostí stará a občas si připomene ty hezké chvíle v něm. Bohužel paní Drahomíra nemá žádnou dochovanou fotodokumentaci, protože když je fotili na vystoupeních, nikdy se k ní fotografie nedostaly,

což jí zpětně dle rozhovorů mrzí. Vzhledem k tomu, že už kroj nenosí, tak by jej ráda věnovala do skanzenu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Paní Drahomíra by si budoucnost krojů ve zdejší oblasti přála, ačkoliv přiznává, že dnešní mládež k tomu již takové sklony nemá – alespoň ne ty, které měla ona jako dítě.

2. Kroj pana Davida: Informátor David, 23 let, student na vysoké škole

David vlastní valašský kroj, který má původně po svém dědečkovi, přičemž ten jej odkázal rodině. Před Davidem kroj nosil jeho starší bratr, který ho musel mít, aby mohl působit v místním folklorním souboru, respektive v cimbálové muzice. Ze stejného důvodu jej na sebe obléká informátor David už 7 let. Jeho bratr odešel na vysokou školu a na cimbál už neměl dostatek času. David převzal po bratrovi nejen pozici v cimbálové muzice, ale také kroj po dědečkovi. David k němu nemá přehnaně citový vztah, bere ho jako nutnost, bez které by se nemohl účastnit koncertů v cimbálové muzice. Je nespokojený s nepohodlností kroje a chtěl by přijatelnější verzi, aby v něm nebylo takové horko, když vystupují. O historii svého kroje bohužel mnoho informací nemá, protože se o to nikdy nezajímal. Díky cimbálu se v něm mohl účastnit na mnoha akcích a to např. na svatbách, slavnostech apod. O kroj se stará výhradně jeho máma, která taky, jakožto i zbytek Davidovy rodiny, vlastní valašský kroj. Na základě rozhovoru s Davidem vyplynulo, že si umí představit, že by kroj prodal, nelpí na něm. David by si přál, aby tradice cimbálové muziky pokračovala, protože hraní na cimbál ho baví, avšak nepřikládá takový důraz na nošení valašského kroje při hraní.

3. Kroj pana Jana: Informátor Jan, 35 let, technolog

Informátor Jan si nechal svůj valašský kroj ušít švadlenou a částečně jej vyšívala i jeho tchýně s jeho manželkou před zhruba 10 lety. Pan Jan se kroji a lidovou kulturou zabývá ve svém volném čase, účastní se různých folklorních akcí a také si o krojích čte v odborných publikacích. Pořídil si jej, aby se mohl účastnit těchto akcí. Informátor vzpomíná, jak si jej pořizoval a důraz klade na finanční nákladnost jeho pořízení, nicméně je to jeho koníček. Informátor Jan je hrdý na to, že má svůj vlastní kroj doma. Jan klade důraz i na to, aby jeho celá rodina měla kroj, a protože je tatínkem malého syna, dodává při své odpovědi, že už mají nejvyšší čas pořídit nejnovějšímu členu rodiny kroj. Jeho rodina i jeho přátelé, kteří rovněž vlastní kroj, jej v jeho zálibě podporují. Chodí v kroji hromadně na svatby, průvody a mše. Jan ho měl dokonce na vítání občánků svého syna před 4 lety. Uchovává ho ve skříni v ochranném obalu vedle ostatního oblečení. Starost a péči o něj přebírá jen manželka. Jan říká, že každý den v kroji je zážitek, protože je to něco, co se už v dnešní době nevidí a navíc si připadáte jako součást skupiny lidí, která má ke kroji silný vztah. Kroj vnímá jako

připomínku tradice, kdy se může vrátit ke kořenům a do doby, kdy nošení kroje bylo zcela běžné. Vzhledem k prolínání tradičních krojových doplňků do dnešní módy je pro Jana nadějí, že tato tradice bude zachována a kroj přežije do dalších generací.

4. Kroj paní Jany: Informátorka Jana, 42 let, kosmetička

Paní Jana má valašský kroj půjčený. Jako jediná z informátorů není faktickým vlastníkem kroje, byť jej má dlouhodobě vypůjčený. Jana navštěvuje už 12 rokem soubor valašských písní a tanců, kde kroj je členům souborem dlouhodobě zapůjčen s tím, že některé jeho součástky jsou v průběhu času obměňovány s ohledem na měnící se fyzické dispozice. Pro Janu je tedy kroj součástí její volnočasové aktivity, v rámci které naplňuje svoji zálibu ve folkloru a účasti na různých akcích spjatých s folklorem. V rozhovorech vzpomíná, jaké to bylo mít jej poprvé, kdy se chystala na své první vystoupení se svou kamarádkou, ve svých 15 letech. Vzpomíná, jak výjimečně se v něm cítila, protože se za ní lidé otáčeli. Její rodiče ji k folkloru vedli již od dětství. O kroj se stará sama, případně jej jednou za čas odnese do čistírny, protože jednotlivé kusy si vynucují šetrné zacházení. Jana také popisuje, že se snažila tradici valašského kroje přiblížit svým dětem, by v ní pokračovaly, avšak marně. Její dvanáctiletá dcera měla půjčený kroj ze souboru, vydržela však vystupovat jen jeden rok, pak jej odevzdala s tím, že jí to nebaví. Jana zdůrazňuje zájem a nadšení pro folklor. Kroj má zavěšený na ramínku ve skříni vedle ostatního oblečení. Získání kroje v tanečním souboru bere Jana jako jistý druh hrdosti a získání sociálního statusu, protože ze začátku dívky tančí pouze v haleně a sukni, a pak dostanou celý kroj. Jana to bere jako krok k dospělosti a také jako odměnu a projev důvěry za dlouhodobé působení ve folklorním souboru. Dodnes Jana vystupuje na různých folklorních událostech a podle ní je v lokalitě ještě dost dětí a mladistvých, kteří folklor mají rádi a jsou připraveni tuto tradici zachovat a pokračovat v ní.

5. Kroj pana Jakuba: Informátor Jakub, 57 let, řidič autobusu

Jakub vlastní svůj valašský portášský kroj a prohlašuje o sobě, že je jedním z mála, kteří mají z kroje ještě radost. V rozhovorech často zdůrazňuje, že mít kroj je jistou výsadou. Jedná se podle něj totiž o velmi finančně nákladnou záležitost. Svůj kroj si nechal ušít pánem, který šije valašské kroje pro mnohé folklorní soubory. Pro Jakuba je kroj něco vzácného, drahého a taky něco, na co musí být každý valašský člověk hrdý. Jakub je členem souboru Portášů. Chodí na portášské slavnosti, které jsou většinou celodenní. Přehrávají různé bitvy, např. napoleonská tažení. Svůj kroj má již šest let, co navštěvuje soubor Portáši a ačkoliv je kroj pro něj něco vzácného, z praktického hlediska se mu již podařilo (v důsledku performance

bitev) nechtěně kroj natrhnout, poškodit či ušpinit. Nutné drobné opravy či úpravy kroje a celkovou péči má na starost jeho manželka. Kroj má Jakub umístěn ve skříni s ostatním oblečením. Pan Jakub často jezdí po různých folklorních událostech i do zahraničí, například na Slovensko. V Jakubově rodině má další portášský kroj pouze jeho bratr, a tak se spolu občas vydají na portášských slavnostech. Ačkoliv má Jakub ke kroji patrný osobní vztah, nebránil by se myšlence půjčení kroje, avšak někomu velmi zodpovědnému. V budoucnost kroje věří, dokonce tvrdí, že kroj musí mít budoucnost a že vždy se najdou děti, které k tomu inklinují a budou dále šířit tuto tradici bez ohledu na to, jestli se jedná o kroj z Valašska nebo z Hané.

6. Kroj paní Terezy: Informátorka Tereza, 33 let, mateřská dovolená

Tereza, která vlastní kroj již sedm let, jej zdědila po své babičce. Kroji už tedy bude dobrých 50 let. Tereza vzpomíná na fotky, které viděla v dětství, kde babička měla kroj na sobě. Bohužel fotografie jsou pouze v její paměti. Kroj vnímá jako památku na babičku a taky si váží toho, že jej zdědila právě ona. Tereza říká, že kroj vnímá jako celek, a že jej nelze dělit na jednotlivé součástky. Nošení samostatných částí kroje vnímá dokonce jako známku nevkusu. Jedinou věc, kterou si ke kroji pořizovala a nebyla jí odkázána, jsou krpce, tedy obuv. Ačkoliv je ráda, že kroj má jako vzpomínku na babičku a jako takový jej vnímá bez dalších souvislostí. Obecně kroj vnímá pouze jako druh oblečení. Tereza dříve chodila do folklorního souboru, nicméně nyní je na mateřské dovolené. Před mateřskou dovolenou Tereza chodila na folklorní akce v kroji téměř pravidelně. Kroj má ve skříni i s ohledem na objemnost vedle ostatního oblečení. O jeho případném zbavení se neuvažuje a jiné místo pro uložení nemá k dispozici, jak velký prostor kroj zabírá. Poprvé jej na sebe oblékla v 16 letech, protože byla zvědavá a chtěla si jej zkusit obléct a o sedm let později jí kroj babička odkázala. Tereza má několik fotografií z folklorních akcí. (doloženo v příloze) Informátorka si myslí, že v dnešní době význam kroje dost upadá, protože je málo mladých, kteří by chtěli tančit, zpívat, hrát ve valašských souborech. V dnešní době se dle Terezy zájmy mladých lidí výrazně změnilly, a tak Tereza předpokládá, že se kroj nadále nebude s největší pravděpodobností využívat.

7. Kroj pana Jaroslava: Informátor Jaroslav, 52 let, řidič autobusu

Pan Jaroslav měl dva valašské kroje, jeden půjčený ze souboru a druhý si nechal ušít. Půjčený pochopitelně vrátil ve chvíli, kdy přestal aktivně tančit v souboru. Nyní tančí příležitostně se svými kamarády z okolí. Podle něj je to taneční soubor veteránů. Svůj kroj si pan Jaroslav

nechal ušít před 15 lety hudebníci z valašského folklorního souboru, která má s šitím krojů zkušenost a věnuje se tomu. Krpce si pan Jaroslav objednával rovněž přes tento soubor. Ve svých vzpomínkách se pan Jaroslav vrací i do okamžiku, kdy si kroj poprvé oblékl a zdůrazňuje nepohodlnost některých součástek kroje, které byly vyrobeny z nekomfortních látek a materiálů. Kroj vnímá jako ohlédnutí se do minulosti. Skrze kroj vnímá kořeny tohoto kraje, protože tady žil jeho táta, děda i praděda. V rozhovoru zdůrazňuje hodnotu určitých součástek jako například boty za deset tisíc korun. Dodnes občas chodí na valašské plesy a reprezentuje kraj Valašska. Dříve jezdíval po celé Evropě např. do Francie, Španělska, Německa, Maďarska a Polska atd. Za zvláštní událost považuje smuteční obřad, kdy se spolu s ostatními účastníky pohřbu oblékli do krojů a dělali čestnou stráž. Na kroj si pan Jaroslav zvykl natolik, že jej nevnímá jako nějaké specifické oblečení, vnímá ho jako něco naprosto přirozeného. Celá jeho rodina má půjčené kroje a aktivně tančí v různých folklorních souborech. Kroj má Jaroslav uložený v ochranném obalu ve skříni mezi ostatními obleky. O kroj se mu stará jeho žena. Pan Jaroslav v závěru rozhovoru dodává, že kroj má svou tradici a každý by na něj měl být hrdý. Rovněž dodává, že pokud nezaniknout folklorní soubory, tak nezaniknou ani lidové kroje. U děvčat, dle něj, zájem stále přetrvává, avšak u chlapců je velký problém v tom, že je to nezajímá, což má za následek skutečnost, že chlapců v tanečních souborech ubývá a holky musí tančit i při vystoupeních spolu. Chlapci se dle něj v dnešní době raději věnují sportovním aktivitám jako například fotbalu či hokeji.

3.2.2 Kroj jako celek

Z dostupných pramenů jsem se dozvěděla, jak odborná literatura definuje lidový kroj, jak popisuje jednotlivé součástky, a jak odlišnosti ve zpracování definují kroj jako součást národopisných regionů. Z teoretické části bakalářské práce vyplývá, že lidový kroj je celistvý. V publikacích je vždy popisován a vyobrazován v ideálním stavu se všemi jeho krojovými součástkami, které jsou typické pro daný region, resp. lokalitu. Kroj tedy synergicky přitahuje konkrétní části (krojové součástky), aby se vytvořil, harmonický celek.

Přesně tak působí kroj na své majitele. Jaroslav říká, že „*Tak jedna část bez druhé nemůže být. To ne, to jak to není v celku...*“ Fakt, že kroj chce být pokud možno stále jako jeden celek, je zřetelný i při jeho uložení. Většinou byl pověšen ve skříni s ostatními oděvy na jednom ramínku, tak aby tvořil vizuálně jeden požadovaný funkční celek.

Protože si kroj vynucuje být celkem, prosazuje se parametr celistvosti i při jeho pořizování. Majitelé kroje nikdy neplánují si pořídit jen jednu součástku. Buď kroj obdrží jako celek (v němž ale může něco chybět), nebo si postupně obstarávají další a další krojové součástky. Jak

říká pan Jakub: „*No celý jsem si ho jako pořídil, ale postupně. To je moc peněz naráz, začal jsem košulú, brunclek...viš jako postupně.*“

Nicméně přestože kroj je celkem, různé jeho součástky mají větší či menší důležitost. Kroj je ustanoven na několika základních krojových součástkách. Proto majitelé krojů za důležité považují pouze některé části kroje a ostatní buď nemají, nebo o nich dokonce ani neví.

Význam krojových součástí se ukazuje jednak při samotném pořizování, ale také při popisu. Popis kroje začíná většinou výčtem základních součástí, jako jsou košile, případně rukávce, gatě či sukně. Např. Jana začíná svůj popis slovy „*...že má rukávce bílé, spodničku bílou, ... takovou tuhle černou plizovanou sukni, fěrtoch, ten je modrý s potiskem, pak ponožky, to jsou kopytce a ty krpce.*“

Zároveň některé krojové součástky mají pro své majitele větší význam než jiné. Z nějakého důvodu na sebe strhávají pozornost. Vždy se jedná o součástku, která je něčím výjimečná anebo pro daný národopisný region specifická. V mém výzkumu je to u mužů brunclek u žen kordulka, tedy součástka, která podle informátorů nejvíce vypovídá o odlišnosti valašského (rožnovského) kroje od ostatních. Např. pan Jakub odpovídá: „*Asi ten brunclek možná, nebo ta župica, to jsou jako strašně finančně nákladné věci z toho kroje.*“

3.2.3 Kroj jako součást těla

V módních časopisech se někdy píše, že oděv je druhou kůží. Také Levínská, uvažuje o vztahu těla a oděvu. Skutečnost, že se dotýká těla a zároveň ho tvoří, hraje významnou roli. Oděv, tedy i kroj tělo chrání i omezuje.⁴⁸

Skutečnost, že kroj je svázán s tělem se ukázal při popisu kroje. Prakticky všichni majitelé kroje začínají svůj popis od součástí, které jsou nejbližší k tělu a v popisu kroje visícího na ramínku pokračují chronologicky, jakoby si kroj oblékali.

Například informátor Jakub začíná svůj popis kroje „*Tak tady to je košula, gatě, brunclek, to je opasek, to máš ty kopytce a tyhle boty jsou krpce...no a potom ty portáši, co měli, ten plášť jo, tak to vlastně taky to tady mám no.*“ Také Tereza začíná svůj popis slovy „*No tak tohle rubáč, tohle jsou rukávce, kordulka...tohle je fěrtoch, klasicky spodnice že jo, zadní sukně... no a tohle jsou krpce.*“

Objevují se i jiné popisy, které se primárně k tělu nevztahují. Pan Jaroslav, který v rozhovoru nejvíce chápal kroj jako součást kulturního dědictví, pojal svůj popis kroje následujícím způsobem: „*Takže začneme třeba od spodu jo? Takže mám henty krpce, to sú boty, pak jsou*

⁴⁸ Levínská, Markéta. Formy odívání v sedmé třídě. In: PSŠE, Sedmá třída, PedF UK, Praha 2002, Výzkumná zpráva.

vysoké valašské boty, do těch krpců patří kopytce, to sú takové silné ponožky, které sa navlíkajú na ty kalhoty, pak se ty krpce vlastně obmotávají týma šňůrkama, takovýma. No, pak jsou tady kalhoty, na těch je vybíjaný řemen, pak je valašská košula, která má tady mašli. Bývalo zvykem, že ti, co byli ženatí, že měli modrou mašli, ale to jsem se dozvěděl, že to tak bylo ke konci...potom je tu kotula, to je taká spona na té košili, protože ta košile nemá knoflíky, takže se prostě spiná tou sponou. Navrch přijde brunček, to je tady ten červený no a když je to venku, prostě někde, tak se bere klobúk.“

Kroj má i své užité vlastnosti. Roli hraje zejména pohodlí. V tomto směru, kroj vytváří jistou míru omezení pro tělo. Může představovat nedostatečnou ochranu těla před teplotami. Škrť nebo štípe. Jak říká Tereza, představa kroje je spojená s upjatým tělem: *„než že by se šněrovali do nějakého kroje...no nevím...takhle mi to aspoň přijde.“*

3.2.4 Kroj jako vzácná věc

Kroj má svoji hodnotu, která se promítá do několika oblastí jeho života. Je na jednu stranu komoditou, kterou lze pořídit za peníze. Zároveň je ale i singularitou, která z kroje činí jedinečnou věc. V případě kroje se pak tyto dva aspekty podílejí na příběhu věci. Jak finanční hodnota, tak symbolická hodnota kroje ho činí vzácným. To vede majitele kroje chránit kroj. Většina informátorů ho měla ve skříni s ostatním oděvy v ochranném obalu, což odkazuje na vnímání jeho hodnoty oproti ostatnímu oblečení a rovněž to může ukazovat na skutečnost, že lidový kroj dnes již není součástí běžného odívání, ale je využíván jen ojediněle nebo vůbec.

Kroj jako komodita je finančně náročnou záležitostí. Netýká se to jen jeho pořizování, ale také případných oprav či obměňování jednotlivých součástí lidového kroje. V obou případech se majitelé kroje shodují na tom, že lidový kroj v minulosti či současnosti patří k finančně nejnákladnějším oděvům, které kdy měli. Např. Jakub říká, že pořízení lidového kroje bylo drahé, což dokládám například popisem nejdůležitější součástky kroje: *„Asi ten brunček možná, nebo ta župica, to jsou jako strašně finančně nákladné věci z toho kroje.“* A také se vyjadřuje o jednotlivých součástkách kroje následovně: *„No celý jsem si ho jako pořídil, ale postupně. To je moc peněz naráz, začal jsem košulú, brunček...víš jako postupně, košila dva a půl tisíce, gatě dva tisíce...to bylo moc peněz.“* Ve stejném duchu se vedl rozhovor i s panem Jaroslavem, který si kroj rovněž nechal ušít poté, co vrátil vypůjčený valašský souborový kroj. I pro něj při nabytí byla zásadní otázka ceny a z ní vyplývající unikátnosti, což vyplývá z odpovědi: *„Krásné, měl jsem konečně svůj kroj. Vlastní. Navíc, to není za pár šestek, třeba ty vysoké boty stojí i deset tisíc. Krpce, kopytce, to jsou součástky, které ... já si myslím, že ten pánský kroj může vyjít na třicet tisíc třeba aj... no a ten ženský ještě víc.“*

Ale nejen z důvodu peněz informátoři považují lidový kroj za vzácnost a jedinečnost. Z výpovědí informátorů, kteří nabyli kroj dědictvím, či darováním vyplývá, že kroj je nositelem rodinné paměti. Majitelé, kteří mají kroj po předcích, vzpomínají skrze něj na příbuzné a uvědomují si tak i genealogii své rodiny (např. pan David). Informátorka Tereza, která zdědila kroj po své babičce a hovoří o jeho případné ztrátě takto: „*Tak mrzelo by mě to skrze to, že je to památka na babičku než jako to, že je to kroj.*“ Nicméně dodává, že mít kroj je pro ní důležité i jinak: „*...pořádila bych zkrátka nový no.*“ Nicméně informátorka Tereza rovněž připouští možnost případného prodeje svého kroje, což svým způsobem nekoresponduje s výše uvedenou odpovědí a jasně ukazuje, že proměna singularity v komoditu a naopak je reálná a záležitostí kontextu.

Kroj má historickou a duchovní hodnotu. Skutečnost, že kroj odkazuje na kulturní dědictví a ke kolektivním identitám, je pro mé informátory další hodnotou, která kroj valorizuje. Fakt, že kroj představuje kulturní dědictví vázané na region, pak souvisí i s uplatněním kroje ve veřejném prostoru. (viz níže kap. Působení kroje na člověka.)

Lidový kroj je věc bezpodmínečně nutná k vystupování ve folklorních souborech. Stal se částí oblečení, jež lze půjčovat. Tato skutečnost vychází z faktu, že pořízení nového lidového kroje je finančně velmi nákladné, pořizují si jej tedy jednotlivé folklorní soubory a ty jej zapůjčují účinkujícím. Zajímavé bylo sledovat, jak na otázky týkající se zapůjčení kroje reagují informátoři. Někteří z informátorů měli v minulosti kroj zapůjčený a vlastní si nechali ušít postupem času, kdy bylo zřejmé, že jejich zájem o lidovou kulturu, udržování tradic a účast na folklorních akcích přetrvává. Například pan Jaroslav se o možnosti zapůjčení vyjadřuje takto: „*Jako, víš co, třeba když jsem kroj neměl, taky jsem si musel půjčit, jako víš...takže kdyby za mnú někdo přišel a zeptal se mňa a měl také míry, jak mám já, tak bych mu ho půjčil. Já když jsem neměl, tak jsem si ho půjčoval od těch tanečníků než od těch Portášů, ty ho měli takový hezcí.*“ Pan Jaroslav je rovněž ochoten svůj kroj půjčit a dokládá to následovně: „*Jo, kamarádovi,...*“ pokračuje slovy: „*Potřeboval půjčit kroj, protože se chtěl někde předvést...šli na nějakou svatbu, tak se tam chtěli prostě ukázat v kroji...*“ a rovněž dodává: „*Neměl jsem s tím problém. Toho člověka znám dobře, cizímu bych to asi půjčil.*“ Tito informátoři jsou tedy připraveni kroj půjčovat, nicméně u obou je klíčovým faktorem znalost a důvěryhodnost osoby, které by kroj půjčili, což ve své výpovědi zmiňuje i pan David i pan Drahomíra. Pan David se k dané skutečnosti zapůjčení vyjadřuje takto: „*Určitě dovedu, neměl bych s tím problém. Půjčil bych to někomu, komu důvěřuju, že by mi ho nezničil.*“ Obdobně odpovídá i paní Drahomíra, která si umí představit, že svůj kroj po své mamince zapůjčila: „*Jo to si umím představit, že bych ho půjčila těm mladším, protože já už*

kroj neoblékám... “ Pan Jan podmiňuje případné zapůjčení kroje určitou zkušeností s jeho nošením a samozřejmě spolehlivostí osoby, který by kraj půjčil. Do dnešní doby zatím kraj nikomu nepůjčil. Zbylí informátoři tj. paní Tereza a paní Jana kraj také nikdy nezapůjčili a zaujmají k půjčování kroje spíše negativní stanovisko, což můžeme vyčíst z výpovědi paní Jany: „No...tak asi bych ho půjčila dceři, ale jinak bych se trochu bála, že mi ho poničí.“

3.2.5 Působení kroje na člověka

Pokud uvažujeme sociální život kroje, pak je naprosto zřejmé, že vlastnictví lidového kroje zásadním způsobem ovlivňuje vnímání lidí, jejich vztah k tomuto typu oděvu, tradici a tradičním společenským událostem s ním spojených. Kromě informátora Davida, který svůj kraj bere pouze jako prostředek k účasti v cimbálové muzice, což dokládá slovy: *„No mě to určitě nutí k hraní v cimbálovce, je to podmínkou pro hraní a tak to i беру no,“* ostatní informátoři považují kraj a jeho nošení za něco, co je významně formuje a svým způsobem mění. Můžeme to například vyčíst z odpovědi pana Jakuba, který kraj vnímá nejintenzivněji. Vlastnictví a nošení kroje je pro něj výjimečnou záležitostí a dokládá to následovně: *„Víš co, já jsem takový člověk, co má ještě z kroje radost.“* Pan Jakub dále pokračuje ve výčtu superlativů: *„Byl jsem hrdý. Pravá valašská hrdost.“* Rovněž v rozhovoru zmiňuje, jak se cítil, když si valašský kraj poprvé oblékl: *„No to bylo nádherný. Nádherný pocit, že něco takého valašského mám. To byla nádherná chvíle, že mám taký majetek za tolik peněz jako.“* Nejintenzivnější pocity vzešly pravděpodobně u většiny informátorů při jejich první oblečení se do valašského kroje. Tento moment je možno identifikovat také jako jednu z významných příčin vytváření si vazby informátora ke svému kroji. Informátorka Jana hovoří o svých prvních pocitech z nošení kroje následovně: *„No tak jelikož mě čekalo vystoupení, tak člověk se cítí takový, jakože slavnostně oblečený a jsem se strašně těšila, ale jako jdete po ulici tak se za vámi lidi ohlížejí, ale i tak to bylo příjemné.“* A pokračuje slovy: *„... jak se za vámi lidi otáčejí, tak ale člověk si připadá tak jako dobře, že ho má.“* Někteří informátoři jako třeba pan Jakub dokonce považují svůj kraj nebo obecně lidový kraj za osobní záležitost a možnost nákupu kroje z druhé ruky komentuje slovy: *„To si moc neumí představit. Asi ne. Je to osobní. Pocta.“*

V rámci svého výzkumu jsem předpokládala, že vlastníci lidových krojů v daném lokálně sevřeném prostředí, tedy v Rožnově pod Radhoštěm, budou mít ke svým krojům velmi intenzivní a vřelý vztah. Výzkum tuto hypotézu částečně potvrdil, avšak z výpovědí informátorů není zcela patrné, že je jejich kraj prvotním činitelem, který spouští zájem o folklorní dění. Sociální život kroje lze u nich pozorovat skrze jeho historickou, sociální,

osobní a materiální hodnotu. Nejvíce lze vysledovat působení kroje na informátora u pana Jana, paní Jany, pana Jakuba a pana Jaroslava. Jedná se o informátory, kteří jsou stále aktivní v národopisných folklorních souborech. U ostatních informátorů jsem zaznamenala v rámci výzkumu a detailního vyhodnocování přepisů rozhovorů způsob, jakým kroj na svého vlastníka působí, nicméně u těchto informátorů tento vliv nebyl tak intenzivní.

3.2.6 Kroj jako specifická kompetence

V kontextu s výpověďmi informátorů je zřejmé, že kroj vyžaduje speciální kompetence pro pořízení a také pro péči o něj. Kroj v tomto případě navíc nastavuje zrcadlo současné společnosti. Zatímco v minulosti si kroj šili a vyšivali většinou vlastníci sami, dnes se již spoléhají na práci profesionálních řemeslníků, kteří mají s šitím a vyšíváním lidových krojů bohaté zkušenosti.

Z toho lze vyvodit, že znalost postupů výroby kroje, jeho součástí a zdobených dílů již není výsadou vlastníků a nepředává se z generace na generaci, ale je delegováno na odborníky v daném oboru, kterým důvěřují ve všech aspektech výroby, např. autentičnost látek, výšivek, barevných kombinací pro daný region, výrobních postupů. Můžeme si uvést dva příklady. Zatímco paní Drahomíra je zástupcem informátorů, kteří kroj zdědili a jehož výroba probíhala tradičně v rámci rodiny, což dokládá slovy: „*Mně ho vyšivala maminka moja...*“ V průběhu rozhovoru svou odpověď rozvíjí o bližší informace o své matce: „...*Marie Urbanová, ona si ho vyšivala sama, zdobila, a pak mi ho věnovala. Ona věděla od své maminky, protože to už byly babičky a oni mamince pomáhaly.*“ Zástupcem informátorů, kteří si kroj nechali ušít v době nedávno minulé je pan Jakub, který se i ve svých odpovědích odkazuje na znalost a profesionalitu odborníka, kterému zadal výrobu kroje. Demonstruje to na slovech: „*Ty víš co, to třeba, mě to šil ten pán, on byl z Valašských Klobúk a on šije pro ty súbory, pro ty kraje chápeš,...* K otázkám se pak vrací ještě dalším odkazem na profesionalitu konkrétního řemeslníka takto: „...*jako ten pan krejčíř, co to šil. On už ví, že jsem tady z Rožnova, on už ví, jak je bohatý ten kraj, on už ví, co má šít. To jsou profci, kteří už to vědí. On třeba šil pro soubory, to šil třeba 20 krojů, to on už ví jak.*“

Nejen pořízení kroje si žádá specifickou kompetenci, ale také zvláštní péči, která navíc vychází a udržuje genderové hranice. Kroj si žádá ženskou ruku a opatrné zacházení. Nelze ho prát v dnešní době běžným způsobem. Z moderních technologií se využívá jen chemické čištění. Péče o kroj opět souvisí s jeho vzácností.

3.2.7 Kroj jako sociální hranice

Valašský kroj původně vznikl stejně jako u jiných krojů z původního pracovního oděvu s tím, že respektuje krajové a topografické odlišnosti Valašska. Postupem času se však tento

pracovní oděv rozvinul v oděv výjimečný, slavnostní. Tento vývoj byl rovněž podmíněn chudobou či bohatostí dané lokality. Zatímco v bohatších městech se valašský kroj měnil na honosnější a zdobnější, v chudších vesnicích zůstávala zachována jeho jednoduchost, prostota a strohost. Z významných národopisně vydefinovaných částí Valašska, u kterých můžeme nalézt kroj v různých odlišnostech, lze jednoznačně vydefinovat Rožnovsko a Vsetínsko. Ve výčtu oblastí, které si uchovaly svou specifickou podobu kroje, nesmíme také zapomenout na kroje z Horního Vsacka, Lukovska, Valašsko-Meziříčska, Rusavy, Valašsko-Klobúcka a Vizovicka.⁴⁹

Skutečnost, že kroj neztratil tuto znakovost, lze odvodit z odpovědi pana Jaroslava: „...každý region má trošku ten kroj odlišný. Třeba my, Rožnováci máme modré kalhoty, Vsetín má bílé kalhoty, má jinak výšivku na košili, třeba...vsetínský kroj a to je i ve Frenštátě, to už je jako Laško, tak tam je taky jiný kroj...trošičku odlišný, ale doplňky jsou stejné.“

Zároveň si majitelé krojů uvědomují, že jejich kroj odkazuje k určité statusové skupině. V rámci valašských krojů lze ještě dohledat jednu specifickou podoblast a to kroj portášský, který vychází z tradice odívání hraničářů chránících v 17. století moravsko-uherskou hranici. Některé oděvní součástky tohoto kroje tak korespondují s původním vojenským stejnokrojem. Například pan Jakub se přesně na tento typ kroje odkazuje a popisuje svůj kroj jako: „No tož je to tenhle valašský, portášský kroj. Portáši byli hraničáři, co měli valašský kroj.“ Zároveň pan Jakub ukazuje na rozdíly v tradičním pojetí kroje a portášského kroje: „...no a potom ty portáši, co měli, ten plášť jo, tak to vlastně, taky to tady mám no.“

Hranice, kterou kroj vyznačuje, není jen geografická podle územně správních celků či statusová (viz i níže). Kroj asociuje i bohatost daného regionu v souvislosti s odkazy na minulost. Například pan Jakub o rožnovském kroji říká: „...a když ten kraj je bohatý, tak ten kroj je taky zdobný. Náš je chudší, málo zdobený, než ty kroje, které byly třeba z Hané, to byly honosné kroje...“ Paní Jana se k tomuto tématu vyjadřuje následovně: „No, abych pravdu řekla, tak mě se takové ty přezdobené kroje nelíbí. Mně se líbí ten náš. Žádný jiný kroj bych nechtěla.“

Některé z odpovědí rozhovorů mě pak přivedly k otázce, jaké další hranice kroj může definovat? Jednou z nich může být i pomyslná hranice mezi těmi, kteří kroj vlastní a dodnes ho nějakým způsobem užívají či opatrují a těmi, kteří kroj nevlastní. Tuto hranici lze vyčíst z kontextů odpovědí některých informátorů. Informátor Jakub odpovídá: „Viš co, já jsem takový člověk, co má ještě z kroje radost.“ V rozhovoru s panem Janem lze dohledat i

⁴⁹ PASTUCHOVÁ, Věra. *Odívání na Valašsku*. Bohumín, 2011. Středoškolská odborná činnost. Gymnázium Františka Živného Bohumín. Vedoucí práce Mgr. Jana Pastuchová.

zajímavou skutečnost, která do tohoto chápání hranice mezi těmi, kteří mají a těmi, kteří kroj nemají, vnáší zajímavý postřeh a sice: „...řekl bych, že se mému okolí líbí, protože se mi už několikrát stalo, že mě třeba v něm fotili. Vždycky to byli turisté, pro ně je to rarita.“ Ovšem i z dalších rozhovorů vyplývá, že nošení kroje se stalo pro jeho vlastníky mimořádnou a často jedinečnou událostí, zatímco pro okolí je to rovněž výjimečnost, ale v kontextu rarity či atrakce pro veřejnost.

V rámci zpracování přepisů rozhovorů jsem si rovněž všimla skutečnosti, jak kroj staví hranice mezi jednotlivé generace. Prakticky všichni informátoři poukazují na to, že lidový kroj dnešní mladé generaci již tolik neříká a skrytě vyjadřují obavu, zda má lidový kroj ještě v rámci kulturního vyžití dané lokality budoucnost. Tomuto tématu se budu vyjadřovat v některé z následujících kapitol této práce. Abych však podpořila své tvrzení, uvedu příklad odpovědí tří respondentů. Dle své výpovědi se například Jana snažila vést k folkloru a udržování tradic své děti, což vyplynulo z následující odpovědi: „*No já jsem tak trochu k tomu vedla děti, ale moc se to neujalo. Jako dcera malá měla, měla půjčený, ale vydržela tam asi rok, tak jsme ho po pak vrátili...no a už se mi to nepodařilo v ní vzbudit ten zájem o ten soubor.*“ Vlastním příkladem chtěl motivovat své děti k udržování tradice nošení lidového kroje a účasti na kulturních akcí v něm i pan Jakub. Vlastní snahu pak vyhodnotil těmito slovy: „*No mám dceru a syna a též tomu nějak nehovja.*“ Informátorka Tereza danou problematiku hodnotí následovně: „*Tak to nevím, nepřemýšlela jsem nad tím, ale řekla bych, že v dnešní době význam kroje dost upadá, protože je málo mladých, kteří by chtěli tančit ve valašském souboru, nebo jenom tančit, ale třeba zpívat a hrát...dneska prostě frčí...nebo jako jsou v kurzu takové ty hip-hopové skupiny a street dance, než že by se šněrovali do nějakého kroje...no nevím...takhle mi to aspoň přijde.*“

O obdobné hranici lze rovněž uvažovat i v rámci jednotlivých rodin a příbuzenských svazků. Někteří z respondentů uvádí, že v rámci širší rodiny mají kroj pouze oni a k této skutečnosti se vyjadřují následovně. Paní Drahomíra, která pochází ze sedmi sourozenců, uvádí: „...*Já mám sedm sester, ale žádná k temu nebyla, nechtělo no,*“ dále svou odpověď rozvíjí: „*No protože nás bylo sedm holek a žádná k temu neměla sklony, jak já. Já nevím, my chodili akorát s maminkú, protože sestry byly všechny ve světě a já s maminkou doma.*“

Nicméně většina informátorů, v jejichž rodině kroj nalezneme, má další příbuzné, kteří kroj vlastní nebo jej mají vypůjčený. Kroj tedy vytváří společenství stejného zájmu na úrovni rodiny. Lze tedy uvažovat o tom, že vlastnictví kroje ustanovuje pomyslnou hranici, mezi uzavřenou rodinu a přátelé a okolním světem bez kroje. V rodině pana Jaroslava má kroj: „*Žena, dcera, vnučky, syn...všichni tančí. No brácha má taky kroj, protože oni jak jsou*

aktivní členové, tedy dcera má svůj, vnučky mají souborácký. “ I v rodině pana Jana můžeme nalézt kroj u jeho manželky, syna a rovněž švagra. Svou výpověď pak rozvíjí: „*Ano, spousta mých kamarádů kroj má.*“ Ve folklorně velmi aktivní rodině pana Davida má kroj: „*Snad každý – taťka, mamka, strýc, bratránek, sestřenka a další,*“ dále doplňuje svou odpověď slovy: „*... u nás v rodině si ho rodiče oblíknou akorát, když je masopust nebo jim někdo řekne, jestli by mohli za někoho zaskočít – dříve oba hráli v cimbálovce, tak občas za nějaké nemocné zaskočí...*“ David rovněž v průběhu rozhovoru zmínil skutečnost, že i kroj vlastní nejen jeho rodina, ale i spousta jeho „*kámošů.*“

Poslední hranice, kterou by bylo dobře zmínit, je hranice folklorního souboru. Kroj dokáže upevňovat příslušnost k souboru nejen skrze svoji uniformitu, ale také významnou roli hraje fakt, že soubory svým členům, kroje půjčují (viz citace výše).

3.2.8 Kroj jako individuální záležitost

Výše bylo uvažováno, že lidový kroj je spojován se sociální hranicí, která strukturuje svět. Je zřejmé, že kroj již nevytváří hranici mezi světem lidové kultury a městem. Není věcí, která se dotýká života v uzavřené lokální společnosti a spolupodílí se na každodennosti majitele. V současné době se kroj dotýká jen určitých kontextu a určitých lidí a vztahů. Sice stále ukazuje hranici regionu, generací, rodiny a členství ve folklorním souboru, přesto individuální angažmá zde hraje významnou roli. Zřetelně se to ukazuje např. v rozhodnutí obléci si kroj, což je záležitostí osobní volby. Stejně tak jako výsledná kompozice kroje již nemusí být zcela striktní. To je jistě i důvod, proč se proměnil rožnovský kroj do současné podoby.⁵⁰ Kroj je v podstatě nabídkou možné osobní záliby. Transparentně je to zřetelné na představě komplementarity mužského a ženského kroje.

Je skutečně zajímavé sledovat odpovědi informátorů v souvislosti se znalostmi popisu součástek kroje opačného pohlaví. Vzhledem k tomu, že se jedná o informátory, kteří jsou vlastníky lidového kroje, byl předpoklad, že kroj opačného pohlaví budou znát. Výzkum ukázal, že znalosti informátorů jsou spíše základní (povrchní), tzn., že vlastní kroj dokázali popsat se všemi součástkami a detaily na nich, avšak při popisu kroje opačného pohlaví se drželi pouze obecných znalostí. Například Jaroslav „*No asi všechno úplně nedokážu říct, tak je tam sukně, jakási, je tam ještě pod ní taková úzká sukýnka... pak jsou tam rukávce, taky ta*

⁵⁰Zatímco odborná literatura popisuje v rámci valašského regionu různé typy krojů (kroj vsetínský a kroj rožnovský), majitelé již takto precizně své kroje neidentifikují. Kroj, který informátoři mají a o němž hovoří jako o rožnovském, se podle odborné literatury nejvíce přibližuje kroji vsetínskému s tím, že v něm zůstávají zachovány prvky, které je možné najít na všech typech valašských krojů.

kordulka...co by tam ještě mělo být, krpce, vysoké botky, ponožky...je to podobné no. “ A také Jana je ve své odpovědi spíše stručná: *„Jo, tak pánský kroj má košili, bílou, vyšivanou...pak ty kalhoty, třaslavice nebo jak se to jmenuje, to nevím. Pak vesta, oni mívají krpce, ale můžou mít i boty takové černé, vysoké.*“ Pan Jakub, který se aktivně ve folklorní dění pohybuje a u něhož jsem předpokládala velkou znalost, odpovídá takto: *„No, pro ženu...jejdanečku, tam jsou ty kordulky, taky mají bruncluky, takové ty vestičky, víš, zase je to těma krajama, čím je ten kraj bohatší, tak má ta ženská ten kroj zdobenější.*“

Na přístupu majitelů kroje je zřejmé, že kroj je individuální záležitostí, pevně spojený se svým majitelem, který v důsledku obstarávání, oblékání a péče je vtažen do života svého kroje, nicméně okolnosti, které rámec jeho preferencí a tedy i kroje překračují, hrají méně významnou roli.

3.2.9 Kroj v praxi

Z dnešního úhlu pohledu má lidový kroj specifickou roli v každodennosti svého majitele. Jedná se o věc odkazující na tradici, která může být zachovávána jako odkaz kulturní paměti v národopisných či jiných muzeích a podobných institucích. Dále se jedná o prostředek, který uchovává vzpomínky nejen na dobu minulou, ale také na osoby s jeho historií spojenou a v neposlední řadě se jedná o artefakt, který svým využitím opravňuje své majitele k aktivním účastem na kulturně folklorních vystoupeních různého charakteru jako je např. hra v cimbálové muzice, vystoupení lidových souborů (tanečních, hudebních a historických) nebo při tradičních slavnostních akcích během roku. V následujících kapitolách se budu věnovat otázkám, k čemu kroj své majitele opravňuje případně, k čemu je nutí a jakým způsobem se o kroj starají a otázce, co všechno jsou ochotni se svým krojem provádět a přes jakou hranici již nejsou ochotni zajít, respektive, co je pro ně již nepřijatelné.

3.2.10 Kroj jako součást společenských událostí

Vzhledem k tomu, že všichni majitelé krojů pocházejí z lokálně sevřeného národopisného místa, tedy z Rožnova pod Radhoštěm, zaměříme se v úvodu této podkapitoly právě na toto místo. Rožnov pod Radhoštěm je, co se týče tradičních, kulturních, krojovaných akcí během roku velmi aktivním místem.

Kalendář bohatý na folklorní akce lze doložit krátkým výčtem akcí tohoto charakteru pořádaných v letošním roce, tedy roce 2019. První větší událostí každého roku je beze sporu tradiční masopust, který se pořádá ve Valašském muzeu v přírodě ke konci měsíce února. Jedná se o tradiční průvod v maskách s pochováváním basy. Ve výčtu významných kulturních událostí nemůžu opomenout tradiční Josefovský jarmark, kde vystupuje několik tanečních a pěveckých folklorních souborů napříč generacemi, a jehož součástí je představení tradičních

řemesel a valašských zvyků. Beze sporu nejvýznamnější událostí roku je oslava Velikonoc, která se v Rožnově pod Radhoštěm těší velké oblibě jak místních obyvatel, tak turistů z různých zemí. Během oslav Velikonoc probíhá nejen tradiční řemeslný jarmark, ale stěžejním je představení valašských velikonočních tradic a zvyků včetně tradičního zdobení kraslic a výroby velikonočních pomlázek. Ke květnovým událostem patří akce s názvem Jaro na dědině, pořádaná ve Valašském muzeu v přírodě, kdy krojovaní obyvatelé představují v muzeu svá hospodářství a domy s obrazem tradičních činností každodenního života hospodáře a hospodyně, které si již v dnešní době těžko dovedeme představit. Jednou z pořádaných mezinárodních akcí je Bezhraniční valašení pořádané tradičně v červnu. Jedná se o přehlídku folklorních valašských souborů z obou stran československé hranice. Vrcholem letní sezóny v Rožnově pod Radhoštěm je mezinárodní folklorní festival s názvem Rožnovské slavnosti, dále pak Jánošíkův dukát, což je představení slovenského folklóru a v neposlední řadě společensko-kulturní událost Starodávny jarmark se zaměřením na tradiční řemesla, které jsou tradičně doprovázeny vystoupením s tematikou valašských písní a tanců. Vedle Josefovského jarmarku je rovněž velmi významný Všesvatský jarmark, pořádaný městem v říjnu, kde jsou rovněž zastoupena tradiční řemesla, a na kterém vystupují folklorní soubory. V zimním období je obecně obdobných akcí méně, nicméně lidé v krojích se účastní např. Slavnostního rozsvícení vánočního stromu v Rožnově pod Radhoštěm.⁵¹ Konec roku spojený s oslavou adventu a vánočních svátků pak přináší Vánoční jarmark, pořádaný ve Valašském muzeu v přírodě.

K výše uvedenému výčtu tradičních kulturních akcí pak neodmyslitelně patří lidový kroj. Kroj a folklorní akce se k sobě přitahují. Pan Jakub říká: „*No, když máme třeba nějaké ty akce...nejenom ty slavnosti, ale máme třeba...já nevím, dvakrát, třikrát nebo čtyřikrát do měsíce...jsou prostě, nějaké akce no. Nebo když je třeba rozsvěcování stromku tady...řikám jako někdy třikrát, čtyřikrát do měsíce jo, prostě máme nějaké akce. Chodíme třeba i na tu Kohútku tady, když je ta československá družba že. Bylo to aj v televizi včilej.*“

Vlastnictví lidového kroje nejen vybízí své majitele k aktivní účasti na těchto událostech, ale dokonce ho k určitým činnostem opravňuje. Informátor David upozorňuje na povinnost mít lidový kroj, aby mohl hrát v cimbálové muzice. Své tvrzení dokládá slovy: „*No, mě to určitě nutí v hraní v cimbálovce, je to podmínkou pro hraní a tak to i беру no.*“ Na což v další odpovědi navazuje takto: „*... bez toho kroje bych na například vystoupení naší cimbálové muzika nemohl...*“ I když pan Jakub se o členství ve skupině Portášů nevyjadřuje jako pan

⁵¹ Tradiční akce: Přehled hlavních akcí 2019 v Rožnově pod Radhoštěm. *Turistický web Rožnov pod Radhoštěm* [online]. Rožnov pod Radhoštěm, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <http://www.visitroznov.cz/tradicni-akce/ds-1001>

David i u něho je zřejmé, že kroj je jednoznačně vstupenkou do této skupiny: „*No tak kromě těch Portášů chodíme na Kohútku, chodíme na Čeladnú, chodíme na slavnosti.*“

Kroj přináší i výhody, zvyhodňuje své majitele, ovšem vždy ve vztahu k folklorním akcím. Umožňuje vstup do placených prostor. Pan Jakub si myslí, že kroj může motivovat své vlastníky následovně: „...*já ti řeknu tak, že když ho oblečeš a jdeš do Valašského muzea v přírodě, tak máš třeba vstup zdarma. Takže to už prostě motivuje, že můžeš jít bez placení.*“

Kroj zprostředkovaně, ve vazbě na folklorní soubor dokonce usnadňuje svému majiteli cestovat. Pan Jaroslav se v rámci našeho rozhovoru na toto téma, rozhovořil zejména o místech, kde se díky kroji a svému zájmu o folklór mohl, zúčastnil kulturně-folklorních akcí, což komentuje slovy: „*Tak to mám celú Evropu, festivaly, folklorní...od Francie, Španělska, Německa, Maďarska, Polska, Portugalska, Švédka...no kde co.*“

Kroj ale dokáže v rámci Rožnova pod Radhoštěm překročit hranice folklorních akcí. Informátor Jan svůj kroj dle vlastních slov nosí: „*Různá vystoupení, plesy, i svatby, vítání občánků – našeho syna, různé mše v kostele a taky různé průvody, například ty masopustní jsou známé.*“ To znamená, že je ekvivalentem společenského oděvu. Umožňuje svému majiteli se společensky vhodně obléci.

I když vlastnictví lidového kroje opravňuje své majitele k účasti na kulturních akcích, každý z informátorů tuto možnost využívá jinak. Můžeme si porovnat přístupy dvou informátorů paní Drahomíry, která zděděný kroj vlastní dle svých slov: „*Ty strašně moc, protože maminka už zemřela a já mám 77 roků, no já ho mám myslím po 20 rokách a možná i dřív něco.*“ Paní Drahomíra se i přes dlouholeté vlastnictví lidového kroje folklorních událostí nezúčastňuje, zatímco pan Jaroslav na otázku délky vlastnictví kroje odpověděl: „*Jak ho mám dlouho? No, tak svůj kroj už mám patnáct let dobře.*“ Svůj kroj tedy aktivně využil a využívá k účasti na folklorních akcích dodnes. Dalo by se tedy říct, že oprávnění, které mu vlastnictví lidového kroje propůjčilo, využil mnohem produktivněji než paní Drahomíra či někteří další informátoři.

3.2.11 Uchovávání kroje a péče o něj

Lidový kroj i přes to, že získal atributy singularity, zůstává i nadále oblečením s původní funkčností, je určen k občasnému nošení. Jako takový je nutno ho mít nějakým způsobem uskladněn. V této kapitole jsem se zaměřila právě na způsob uchovávání kroje v domácnostech a o péči o něj.

Nejen z odborné literatury, ale i z beletrie či filmové tvorby máme zažito ukládání kroje jakožto nejdražšího a nejvýznamnějšího kusu oděvu na speciálních místech a se speciální péčí. Na tuto myšlenku mě svou odpovědí přivedla i paní Jana, která o specifických místech pro

uložení kroje hovoří takto: „*No, vím, že ho někteří mají uložený jakoby v truhle třeba, vyložený papírama. Tak jako když se používá, tak není problém s tímhle uskladněním, ale když by se nepoužíval, tak by bylo dobré ho mít prostě proložený, i nějak proti těm molům nějakým prostředkem že jo a občas ho dát vyvětrat, vymrznout. Nějakou údržbu to potřebuje.*“ K této tezi jsem se snažila získat také informace od svých informátorů v rámci našich rozhovorů. Ukázalo se, že způsob uložení kroje zůstává v průběhu času velmi specifickou záležitostí.

Na rozdíl od běžného oděvu byl u většiny informátorů kroj uchováván jako jednotný celek (viz kap. Kroj jako celek) v různém typu ochranných obalů. Většinou se jedná o ochranné obaly určené na věšení oděvů, výjimku tvoří paní Drahomíra, která ho má dle vlastních slov uchován takto: „*No teak ten kroj mám normálně v hentom kufriu, je poskládaný...a ten je ve skříni. Moja maminka ho vystýlala papírama, ale to já nedělám.*“ Tento způsob uložení u paní Drahomíry je adekvátní vzhledem ke skutečnosti, že její paní Drahomíra již několik let aktivně neuvžívá a pouze se o něj stará s náležitou pečlivostí. Ostatní informátoři, kteří svůj kroj aktivně oblékají, jej mají pověšený v šatních skříních společně s ostatními druhy oděvů. Toto uskladnění napovídá o častějším oblékání kroje, avšak zajímavé je sledovat hranici mezi běžným oblečením a krojem, který je od tohoto oblečení oddělen ochranným obalem. Kroj je tedy součástí každodennosti informátorů.

Dalším specifickým znakem, který stojí za pozornost je skutečnost, že vlastníci kroj uchovávají v jiné struktuře než ostatní oblečení. Zatímco běžné oblečení je segmentováno při uskladnění na jednotlivé typy (halenky, košile, svetry, kalhoty atd.), kroj je uchováván vždy jako synergický celek, kde jedna část navazuje na druhou a v této formě je i sestavován při věšení na ramínko, tak aby tvořil jeden vizualizační celek (viz kap. Kroj jako celek). Rovněž někteří majitelé kroje i v dnešní době pro kroj vytvořili „vlastní místo,“ což dokládá v rozhovoru například informátor Jan: „*To ano, trochu jsme vyklidili s manželkou skříň a oblečení, co už nenosíme, aby se tahle skříň vymezila pouze naše kroje.*“ Pan Jakub se o místě k uložení kroje vyjádřil následovně: „*No tož skladuju ho tady v ložnici ve skříni no. Mám ho v tomhle ochranném futrátku zavěšený.*“ Pan Jaroslav se k problematice uložení kroje vyjadřuje takto: „*Ve skříni mezi normálními...mm to v takovém tom obalu, jak se temu říká...futrál no.*“ O futrále dále hovoří jako o prostředku, který kroj chrání i vůči ostatnímu oblečení, protože když jsme vedli rozhovor na téma, jak se kroj snáší s ostatními oblečeními, odpověděl: „*Úplně v pohodě, je ve futrále.*“ I on si uvědomuje skutečnost, že dříve bylo specifické místo pro uložení kroje jiné a komentuje to následujícími slovy: „*Tak já nevím, za starých časů to mívali v truhlách, ale tak já to mám normálně ve skříni mezi ostatními obleky.*“

Jak jsem již výše zmiňovala, lidový kroj vyžaduje nejen specifické místo pro jeho uložení, ale i specifickou péči. Z výpovědí informátorů je patrné, že péče o kroj se stala výhradní doménou žen. Tato skutečnost s největší pravděpodobností souvisí s tradičním vnímáním pozice ženy, která se stará o domácnost a rovněž skutečnosti, že výroba krojů a jejich součástí spadala do jejich kompetencí (viz kap. Kroj jako specifická kompetence). Rovněž bylo zajímavé sledovat, že ačkoliv záliba ve folklorních aktivitách nutně nemusí vést k angažování se obou partnerů, o kroj se stará výhradně žena. Například pan Jakuba, který výčet vlastníků kroje v rodině komentuje slovy: „*No brácha má též ten portášský, valašský.*“ a „*No mám dceru a syna a též tomu nějak nehovja.*“ Pan Jakub dále v otázkách na péči o kroj reaguje následovně: „*O kroj se mi stará moje manželka. Maminko, pojd' sem. Prý dej mi pokoj. Ta se mi stará o kroj, že ho třeba vyplečkuje, třeba když se vyválám...a tak no.*“ Tuto svou odpověď doplňuje informacemi o šetrném přístupu ošetřování kroje slovy: „*No to se nepere. Mámo, že? Už je taký ušmudlaný tady, že? Člověk sa potí, ale to člověk nemůže práť. Manželka to pere jen tak lehce v rukách. Jedině tak ručně, to by sa zničilo.*“ I paní Drahomíra se o kroj stará s náležitou péčí a to: „*No, vždycky ho vyvětrám, vyperu rukávce, protože když se pak někde ide, tak se pak naškrobijú.*“ Je důležité si uvědomit, že paní Drahomíra v dnešní době již kroj z kufru vyndává pouze proto, aby se o něj postarala, a jinak ho aktivně nevyužívá. Tato skutečnost jasně demonstruje, jakou úctu k lidovému kroji má a jak jej vnímá. Lidový kroj paní Drahomíru nutí k péči o něj i přesto, že se jedná o dříve běžné odění.

4 ZÁVĚR

Nosným tématem mé bakalářské práce se stala otázka sociálního života kroje, tedy vztahu mezi lidovým krojem a jeho vlastníkem, respektive, jakým způsobem kroj svého vlastníka formuje. Lidový kroj z podstaty své unikátnosti a charakteru apeluje na svého vlastníka v mnoha ohledech. Nejenže vytváří hranice mezi těmi, kteří kroj vlastní a těmi, kteří ne, ale vynucuje si od svého vlastníka další charakteristické zacházení a získává nad svým vlastníkem určitou moc.

Výzkum ukazuje, že do života svých vlastníků vstupují právě proto, že postupem času si osvojili některé z vlastností živých věcí. Tímto svým životem a jeho zákonitostmi vstupuje do života jednoho každého majitele. Z výzkumu, jež je obsahem této bakalářské práce vyplynulo, že lidový kroj vstupuje do života svých vlastníků v několika rovinách. Identifikuje identitu a zařazení svého majitele, jeho jednání a chování a v neposlední řadě ho uvádí do společnosti minimálně stejně smýšlejících lidí. Kroj díky své unikátnosti utvrzuje svého majitele v přesvědčení, že i on je díky němu výjimečný. Ve chvíli, kdy kroj vstoupí do života svého majitele, stává se součástí jeho samotného, stává se minulostí, přítomností i budoucností. Vlastníci svůj kroj přijímají se vším všudy, tzn. s jeho nespornými klady, ale i se zápor, které jeho život provázejí. Jedním ze záporů, který vlastníci vyzdvihují jako charakterový klad kroje je bezesporu finanční náročnost k jeho pořízení a k jeho následné údržbě. Stejně tak můžeme definovat zápor, který se v očích vlastníků stává kladem ve způsobu, jakým si kroj vynucuje specifické zacházení a péči. Kroj má potřebu být vždy úplný, v perfektním kondici, čistý a nepoškozený. Jako takový se nechá ukládat na předem vybraná místa, na kterých si vydobyl svůj prostor na úkor ostatního oblečení, a aby se od ostatních oděvů odlišil, žádá po svém majiteli, aby jej uchoval vždy v jednotě a oddělil ho od ostatních částí oděvů specifickou hranicí. Na základě dat získaných z výzkumu se ukázalo, že touto hranicí je například ochranný obal na oděvy. Každým aspektem svého soužití se svým majitelem tak vzniká osobní vztah mezi lidovým krojem a tím, kdo jej nosí. Vlastnictví kroje odlišuje vnímání sociální reality svých vlastníků, staví kolem nich hranici, kterou majitelé kroje reflektují a v konečném důsledku bezvýhradně akceptují. Vlastník kroje se může nakonec stát dočasným zajatcem svého kroje, podřizuje mu část svého života a ohlíží se na něj jako na věc, u které respektuje její vlastní potřeby. Tento vztah lze pak popsat jako oboustranné pouto, kdy kroj je závislý na svém majiteli a vyžaduje od něj určité aktivity a naopak mu propůjčuje možnost sociální realizace jiného než běžného charakteru. Ve vnímání majitelů se stává kroj nositelem historie, osobních vzpomínek, kultury, módy a pocitu výjimečnosti. Dále svého

majitele přivádí do sociální skupiny podobně smýšlejících a zájmově stejně orientovaných lidí.

Vlastníci svých krojů v žádném případě svůj vztah ke kroji netají, přiznávají ho a dokáží ho relativně přesně definovat. V rámci výzkumu se ukázalo, že majitelé lidových krojů jsou jeho vlastnictvím natolik ovlivněni, že nezpochybňují jeho budoucnost a přetrvání do dalších generací.

Při tempu dnešního vývoje se bude muset kroj o své místo na slunci zasloužit svým aktivním působením na člověka skrze folklor. Právě etnokulturní tradice (v konceptech vynalezené tradice) je součástí příběhu všech krojů. Podílí se na singularitě věci, ale zároveň ji činí komodifikovatelnou. Nicméně kroj, jakkoliv je spojen s tradicí a ztělesňuje ji, je významněji spojován s individualitou svého majitele, případně s kontinuitou rodiny.

5 BIBLIOGRAFIE A OSTATNÍ ZDROJE

- 1) APPADURAI, Arjun. *The social life of things: commodities in culture perspective*. New York: Cambridge University Press, 1986, s. 13-15.
- 2) BOGATYREV, Peter. Funkcie kroja na Moravském Slovácku. Tur. Sv. Martin: Matica slovenská, 1937, s. 3-5.
- 3) *Československá vlastivěda. Díl III. Lidová kultura*, Praha: Orbis 1968.
- 4) DUŠEK, Martin. *Mein Kroj*. Dokumentární film, Česká televize, 2012.
- 5) HOBBSAWM Eric. *Introduction: Inventing Traditions*. In: HOBBSAWM, Eric a Terence RANGER. *The Invention of Tradition*. Edinburgh: London: Cambridge University Press, 1983, s. 5-14.
- 6) JANEČEK, Petr. Evropská etnologie a koncept nehmotného kulturního dědictví. *Národopisná revue*, Strážnice: Národní ústav lidové kultury, roč. 25, č. 3, s. 273-282.
- 7) Kopytoff, Igor. *The cultural biography of things: commodization as process*. In APPADURAI Arjun. *The social life of things: commodities in culture perspective*. New York: Cambridge University Press, 1986, 83-88.
- 8) KOUŘIL, Petr. Displacement a pojem tradiční lidové kultury. *Sociální studia*, 5, 2004, (2), s. 43.
- 9) LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové kroje z České republiky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 169-178.
- 10) LEVÍNSKÁ, Markéta. Formy odívání v sedmé třídě. In: PSŠE, *Sedmá třída*, PedF UK, Praha 2002, Výzkumná zpráva.
- 11) LUDVÍKOVÁ, Lucie. *Moravské a slezské kroje: kvaše z roku 1814*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2000 31-35.

- 12) MORAVCOVÁ, Mirjam. Lidová kultura – vzestup a pád (?) symbolu českého prostoru In: BITTNEROVÁ, Dana a Martin HEŘMANSKÝ (eds.): Prostor české kultury. Kultura českého prostoru. Praha: FHS UK 2008, s. 42-72.
- 13) MORAVCOVÁ, Mirjam. Tradiční lidový kroj – kulturní dědictví, poutač či přežitek? In: *Lidé Města, 13 (Kulturní kontakty a konflikty)*, Praha: FHS UK, 1998, s. 138-159.
- 14) MURPHY, R. F. Úvod do kulturní a sociální antropologie. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (Slon), 2004, s. 32.
- 15) OLŠOVSKÝ, Jiří. *Slovník filosofických pojmů současnosti*. Praha: Grada, 2011.
- 16) PASTUCHOVÁ, Věra. *Odívání na Valašsku*. Bohumín, 2011. Středoškolská odborná činnost. Gymnázium Františka Živného Bohumín. Vedoucí práce Mgr. Jana Pastuchová, s. 9-29.
- 17) PAVLICOVÁ, Martina – UHLÍKOVÁ, Lucie: Folklor, folklorismus a etnokulturní tradice. Příspěvek k terminologické diskusi. In: BLAHŮŠEK, Jan – JANČÁR, Josef (eds.): *Etnologie – současnost a terminologické otázky*. Strážnice: Národní ústav lidové kultury, 2008, s. 53.
- 18) PAVLICOVÁ, Martina a Lucie UHLÍKOVÁ. Romantický obraz lidové kultury jako základ novodobého folklorismu. *Folia ethnographica: Supplementa ad Acta Musei Moraviae, Scientae sociales*, Brno: Moravské zemské muzeum, 2011, roč. 45, č. 1, s. 3-16.
- 19) Portáš. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Port%C3%A1%C5%A1>
- 20) Rychtář. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2019 [cit. 2019-06-26]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Rycht%C3%A1%C5%99>

- 21) SVOBODA Michal. *Vynalézání tradic. Antropovebzin 1, 2005 (1)*, s. 30-33.
Dostupné z:
http://www.antropoweb.cz/media/webzin/webzin_01_2005/03_svoboda.pdf
- 22) TONCROVÁ Marta a Lucie UHLÍKOVÁ. *Terénní výzkum etnokulturních tradic; Metodologická příručka*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2014, s. 10-11.
- 23) Tradiční akce. *Turistický web Rožnov pod Radhoštěm* [online]. Rožnov pod Radhoštěm, 2019 [cit. 2019-06-23]. Dostupné z: <http://www.visitroznov.cz/tradicni-akce/ds-1001>
- 24) TYLLNER, Lubomír (ed.). *Lidová kultura A – N*. Praha: Mladá fronta 2007.
- 25) Výzkumné metody. In: *Výzkumy.cz: oborový server pro výzkum trhu a veřejného mínění* [online]. Praha: Data Collect s. r. o., 2010-2014 [cit. 2014-01-18]. Dostupné z: <http://www.vyzkumy.cz/vyzkumne-metody>.
- 26) WOODWARD, Ian. *Understanding Material Culture*. Los Angeles. Sage Publications, 2007, s. 14.

6 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Seznam obrázků

Příloha č. 2 – Otázky pro rozhovor

Příloha č. 3 – Rozhovory

Příloha č. 4 – Informátoři a jejich kroje

Příloha č. 5 – Fotografie ze soukromého archivu informátorů

6.1 Příloha č. 1 - Seznam obrázků

Obrázek č. 1 Mapa regionu;

Zdroj:

https://www.google.com/search?q=mapa+vala%C5%A1ska&rlz=1C1GCEA_enCZ825CZ825&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwi4o_73mYfjAhWNJVAKHXAzAOUQ_AUIECgB&biw=1920&bih=969#imgrc=VTftvBCuQvwyM:

Obrázek č. 2 Valašské muzeum v přírodě – skanzen;

Zdroj:

https://www.google.com/search?rlz=1C1GCEA_enCZ825CZ825&biw=1920&bih=969&tbm=isch&sa=1&ei=S2wTXazWDIecsAf4xaj4BQ&q=vala%C5%A1sk%C3%A9+muzeum+v+p%C5%99%C3%ADrod%C4%9B+v+ro%C5%BEnov%C4%9B+pod+radho%C5%A1t%C4%9Bm&oq=vala%C5%A1sk%C3%A9+muze&gs_l=img.3.4.0l6j0i8i30j0i2413.82651.84282..89537...0.0..0.62.713.13.....0....1..gws-wiz-img.....0i67.Ec2SUPXNYus#imgrc=txfDNSSnaio7rM:

Obrázek č. 3 Hanácký kroj;

Zdroj: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové kroje z České republiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Obrázek č. 4 Valašský kroj;

Zdroj: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové kroje z České republiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Obrázek č. 5 Rodina ve valašském kroji;

Zdroj: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové kroje z České republiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Obrázek č. 6 Žena ve valašském kroji

Zdroj: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové kroje z České republiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Obrázek č. 7 Žena v rožnovském kroji s šátkem;

Zdroj: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové kroje z České republiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Obrázek č. 8 Manželé v rožnovském kroji;

Zdroj: LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové kroje z České republiky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

6.2 Příloha č. 2 – Otázky pro rozhovor

1. Jaký máte kroj?
2. Kolik máte krojů?
3. Co o něm víte?
4. Kde jste se to dozvěděla?
5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?
6. Jaký kroj se Vám líbí (Haná, Slovácko, Chodsko...)? Je nějaký, který jste chtěla mít, kromě valašského?
7. Máte svůj kroj ráda?
8. Jaké části – součástky kroj má?
9. Měla jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?
10. Která je nejdůležitější?
11. Která na kroji nemusí být?
12. Liší se kroje z regionu podle něčeho?
13. Jak vypadá kroj pro muže x ženu?
14. Jak pro děti?

15. Toto je Váš první kroj?
16. Jak jste ke kroji přišla?
17. Podle čeho jste se rozhodovala, jaký kroj si pořídit?
18. Kdo Vám při výběru pomáhal?
19. Za jakým účelem jste si jej pořídili?
20. Pořádila jste si ho celý, nebo postupně pořizovala součástky?
21. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste ho měla poprvé?
22. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékla?
23. Co jste dělala, když jste ho měla poprvé?
24. Jak jste ho využívala potom?
25. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste si ho pořídila?
26. Jak jej máte dlouho?
27. Jaké události jste s ním absolvovala?
28. Stalo se někdy něco Vašemu kroji?

29. Umíte si představit, že si kroj kupujete již z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?
30. Kdo má ještě kroj v rodině?
31. Měl by si ho v rodině někdo pořídit?
32. Věnovala jste někomu kroj?
33. Má ho někdo z Vašich přátel?
34. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás? Chodíte někam spolu v kroji? Půjčujete si ho?
35. Kde kroj máte?
36. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?
37. Když jste si kroj poříдила, bylo nutné pro něj vytvořit speciální prostor?
38. Jaké další věci jsou na tom místě?
39. Jak se tam kroj „snáší“ s těmi jinými věcmi? Nevytlačuje ho ze skříně?
40. Jak často kroj vytáhnete ze skříně? Případně proč?
41. Jak se o kroj staráte?
42. Jak často a při jaké příležitosti ho vyndáváte ze skříně?
43. Při jakých příležitostech kontrolujete, zda je v pořádku?
44. Co na něm kontrolujete a proč?
45. Jak často se čistí/pere? Kdo to dělá? Jaké součástky jak?
46. Když se něco roztrhne, kdo to opraví?
47. Jakou zkušenost máte s moly?
48. Uchovávejte kroj nějak specificky i s ohledem na jeho životnost?
49. Je něco, co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit? Co to bylo a proč se to muselo vyměnit?
50. Kdy jste si jej poprvé oblékla na sebe?
51. Při jaké příležitosti to bylo?
52. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?
53. Ovlivnilo vlastnictví kroje Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?
54. Kam v kroji chodíte? Kdy se do něj oblékáte?

55. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován?
56. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzala, a přišlo Vám to nevhodné?
57. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litovala, že jste kroj neměla?
58. Když oblékáte kroj, obléká ho i někdo další z rodiny? Kdo? Při jakých příležitostech?
59. Jaké aktivity děláte, když máte kroj na sobě?
60. Co se s krojem na sobě dělat nedá?
61. Co byste s krojem nikdy nedělala?
62. Kam byste si ho nikdy nevzala?
63. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?
64. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?
65. Co s fotkami děláte?

66. Půjčila jste někdy někomu kroj?
67. Za jakých to bylo okolností, jak to proběhlo?
68. Co jste si o tom myslela?
69. Dovedete si představit, že byste ještě někdy někomu Váš kroj půjčila? Komu a za jakých okolností?
70. Dovedete si představit, že byste kroj prodala nebo vyhodila? Kdy?
71. Kolik byste za něj tak chtěla?
72. Jaké plány s krojem máte?
73. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?
74. Co byste dělala, kdyby se Váš kroj ztratil?
75. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?
76. Co si myslíte o významu kroje v dnešní době?
77. Myslíte si, že má kroj budoucnost, případně jakou nebo zcela zanikne?

6.3 Příloha č. 3 – Rozhovory

Informátorka Drahomíra, 77 let, důchodkyně

1. Jaký máte kroj?

No mám normálně toten valašský kroj.

2. Kolik máte krojů?

Nic, jenom tenhle jeden.

3. Co o svém kroji víte?

Já o něm vím... já o něm třeba vím, já ti to řeknu. Tohle jsou rukávce, včil tady ta červená vesta to je kordulka víš, tady napředu je fěrtoch, vzadu je plisovaná sukňa a pletené ponožky vyšíváné, černým vyšíváné a krbce.

4. Kde jste se to dozvěděla?

To já si pamatuju z Valášku a taky moja maminka říkala...co je co, no když mi ho věnovala.

5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?

Tak je z Valáška no, tady ten kroj v Rožnově se v něm tančí.

6. Jaký kroj se Vám líbí (Haná, Slovácko, Chodsko...?) Je nějaký, který jste chtěla mít kromě valašského?

Tak já jsem žádné jiné nepoznala, jen tady ten. To jsme chodili na Boží tělo a tančit do valašského krúžku.

7. Máte svůj kroj ráda?

Jo, mám.

8. Měla jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?

Tož možná někdy jo na nějaké to vystúpení, ale teď nevím...

9. Která je nejdůležitější?

No tak ...to si musíš celé vzít, tak jako rukávce a kordulka.

10. Liší se kroje z regionu podle něčeho?

Tak každý kraj má svůj kroj. Jak Slováci, tak na Hané...já nevím, kde všude jako.

11. Jak vypadá kroj pro muže x ženu? Jak byste popsala tedy pro muže?

Pro muže bych popsala sukené kalhoty, bílá košula, prostě s nějakýma volánkami našasenýma a vesta a ponožky, krbce. Nosili valašské klobúky, zdobené.

12. Jak pro děti?

Tak pro děti kroj vypadá něco podobného, akorát v menším.

13. Toto je váš první kroj?

Jo.

14. Jak jste ke kroji přišla?

Mně ho vyšívala maminka moja. Já jsem chodila do valašského súboru, Rahošť se to myslím jmenovalo.

15. Jak jste ke kroji přišla, jak ho případně Vaše maminka šila, kdo ji byl nápomocen?

Moje maminka. Marie Urbanová, ona si ho vyšívala sama, zdobila, a pak mi ho věnovala. Ona věděla od své maminky, protože to už byly babičky a oni mamince pomáhaly.

16. Za jakým účelem Vám byl věnován?

No tak maminka, když ho vyšila, tak jsme chodili vždycky třeba na Boží tělo a tak, a když jsem chodila do tanečních, tak jsem ... ten kroj měla. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste kroj dostala?

No, tak byla jsem velice ráda.

17. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékla?

Tak příjemný, protože já jsem ráda tančívala valašské tance.

18. Co jste dělala, když jste jej měla poprvé?

Jo, byla jsem ráda vždycky. My jsme jezdili i na vystoupení nebo valašskou svatbu jsme dělali no.

19. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste si ho dostala?

Tak sestry neměly o to nějak zájem. Mně se to líbilo no, já jsem byla spokojená.

20. Jak jej máte dlouho?

Ty strašně moc, protože maminka už zemřela a já mám 77 roků, no já ho mám myslím po 20 letech a možná i dřív něco.

21. Jaké události jste s ním absolvovala?

Říkám, jezdili jsme na vystoupení, na ty na valašskou svatbu jsme dělali. Jezdili jsme do tanečních krúžků, a když něco bylo někde něco valašského, tak jsme vystupovali.

22. Stalo se někdy něco Vašemu kroji? Co kdy a jak?

Ne. Vždycky byl v pořádku. Já jsem byla taká pečlivá na něho.

23. Umíte si představit, že si kroj kupujete z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?

No tak já si to nedovedu představit, protože maminka mojí ho měla tak vyšíváný, tak ho i zdobila, tak si to nedovedu představit.

24. Kro má ještě kroj v rodině?

Nikdo. Já mám sedm sester, ale žádná k tomu nebyla, nechtěly no.

25. Měl by si ho v rodině někdo pořídit?

Tak žádný už včil nemá zájem z těch mladých.

26. Věnovala jste někomu kroj?

Ne, furt ho mám.

27. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás?

No tak protože jsme na Valašsku, tak se jim to líbilo, jinak já nevím. Já jsem chodila, ale teď už ne, prostě do průvodu jsme chodili na ty Boží těla a takové.

28. Kde kroj máte?

No tak ten kroj mám normálně v hentom kufru, je poskládaný...a ten je ve skříni. Moje maminka ho vystýlala papírama, ale to já nedělám.

29. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?

No tak já ho větrám, to je jasné. No jinak já nevím, co jako místo. Mám ho v kufru.

30. Když jste kroj dostala, bylo nutné pro něj vytvořit speciální prostor?

No to musíš ho mět' někde v kufru nebo ve skříni. Musíš mít vždycky někde uložený, protože jak se vypere, ty rukávce, tak to musíš mít v pohodě.

31. Jaké další věci jsou na tom místě?

No žádné, samostatně je pěkně položený, v kufru.

32. Jak často kroj vytáhnete z kufru? Případně proč?

Tak teď už málo, protože já už mám tolik roků.

33. Jak se o kroj staráte?

No, vždycky ho vyvětrám, vyperu rukávce, protože když se pak někde ide, tak se pak naškrobijú.

34. Jak často a při jaké příležitosti ho vyndáváte z kufru?

No, už moc né, jen když ho chci oprat nebo vyvětrat.

35. Při jakých příležitostech kontrolujete, zda je v pořádku?

Tak když si vzpomenu, aby byl v pořádku, dám ho vyvětrat, na balkon.

36. Co na něm kontrolujete a proč?

Aby prostě do toho nešly moly a aby byl v pohodě pořád no.

37. Jak často se se čistí/pere? Kdo to dělá? Jaké součástky a jak?

Tak ty rukávce, to se musí prát, až pak jak se chodí na oslavy, tak se to škrobí. Rukávce se škrobí v bramborovém škrobu, pak se žehlí. Suknice také a zadní sukňu musíš naplizovat.

38. Když se něco roztrhne, kdo opraví?

No tak dávám si na to pozor, nestalo se mi to ještě.

39. Jakou zkušenost máte s moly?

No tak dávám proti těm molům ještě k tomu kroji nějaké ty kapsičky, ale zatím se mi k němu nedostali.

40. Uchovávejte kroj nějak specificky i s ohledem na jeho životnost?

Vždycky se tam k temu musí něco dát proti tým molům.

41. Je něco co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit?

Ne, takhle mi byl věnovaný mojou maminkou. Všecko v pořádku.

42. Kdy jste si jej poprvé oblékla na sebe?

No asi v těch 20 letech.

43. Při jaké příležitosti to bylo?

Šli jsme s holkama v průvodu na Boží tělo.

44. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?

Když byly všelijaké, ...já nevím, jak se temu říká... nějaké ty zábavy, v kosteloch, tak vždycky jsme se do toho oblékly a šly jsme.

45. Ovlivnilo vlastnictví kroje Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?

Jo.

46. Kam v kroji chodíte? A kdy se do něj oblékáte?

Doma už se neoblíkám a ani nikam už teď nechodím, vždyť jsem už stará bába, to je pro mladé...už bych si ani hlavu nenatočila, tož jak síva bych vypadala.

47. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován ani není předpokládán?

No, to už v týchto letech ne.

48. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzala, a přišlo vám to nevhodné?

To se mi nestalo.

49. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litovala, že jste kroj neměla?

No nelitovala jsem nikdy, protože jak chodily holky, tak jsem chodila s nima.

50. Když oblékáte kroj, obléká ho i někdo další z rodiny? Kdo?

No tak pomáhala mi maminka s tou plizovanou sukňou, rukávce mi nadzvedla, když jsou naškrobené, tak mi to štelovala ty rukávce. Vždycky maminka mi pomáhala.

51. Co se s krojem na sobě dělat nedá?

Tak musí na něj člověk být opatrný. Když se jde na záchod, velice se v tem sedět nedá a máš ještě ty spodnice naplizované vzadu.

52. Co byste s krojem nedělala?

To nevím.

53. Kam byste si ho nikdy nevezala? A z jakého důvodu?

Tož jediné na ty slavnosti.

54. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?

No protože nás bylo sedm holek a žádná k tomu neměla sklony, jak já. Já nevím, my chodili akorát s maminkou, protože sestry byly všechny ve světě a já s maminkou doma.

55. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?

No, moc ne, třeba na tom Božím těle tak hromadně nás fotili a fotky nám nedali. Jinak mě s maminkou vyfotil maminčin bratr, fotka je stará, ale uchovala jsem si ji.

56. Co s fotkami děláte?

Tady si je dám.

57. Půjčila jste někdy někomu kroj?

No, tak dřív třeba sousedce nebo moji kamarádce.

58. Za jakých to bylo okolností, jak to proběhlo?

Tož normálně, třeba já jsem byla nemocná, tak ona chtěla jít na Boží tělo, tak jsem ji to půjčila a ona mi ho zase v pořádku vrátila.

59. Co jste si o tom myslela?

No tak ať to udělá i druhým radost, tož co jsem si měla myslet, když jsem byla nemocná.

60. Dovedete si představit, že byste ještě někdy někomu Vás kroj půjčila? Komu a za jakých okolností?

Jo to si umím představit, že bych ho půjčila těm mladším, protože já už kroj neoblékám a jinak já nevím.

61. Dovedete si představit, že byste kroj prodala nebo vyhodila? Kdy?

No to ne, to bych ho radši dala do skanzenu.

62. Jaké plány máte s krojem?

No asi dám do skanzenu.

63. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?

Tož to nevím, protože já už tady v Rožnově nikoho moc neznám.

64. Co byste dělala, kdyby se Vás kroj ztratil?

No tak bylo by mě to líto.

65. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?

Tak mám k němu nějaký citový vztah. Maminka to vyšívala, zdobila, tak by mě to velice mrzelo.

66. Co si myslíte o významu kroje v dnešní době?

Tak Valašsko je krásné a ... byla bych nerada, kdyby kroje nebyly.

67. Myslíte si, že má kraj budoucnost, případně jakou nebo zcela zanikne?

No pokud' lidi budou bavit' valašské tance, tak má...tú budoucnost.

Informátor David, 23 let, student na vysoké škole

1. Jaký máte kraj?

Tak tohle je valašský.

2. Kolik máte krajů?

Mám jeden.

3. Co o něm víte?

No, takže byl původně dědův, pak ho měl chvíli brácha, když chodil do folklórního sboru a teď ho mám já.

4. Kde jste se to dozvěděl?

Od svých rodičů a bráchu jsem v něm několikrát viděl.

5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?

No, já bych řekl, že podle tohodle zdobení – pro valašský kraj je typická tahle krajka, bych řekl.

6. Jaký kraj se Vám líbí? (Haná, Slovácko, Chodsko...)? Je nějaký, který jste chtěl mít, kromě valašského?

Akorát ten náš – valašský, jiný nepotřebuju.

7. Máte svůj kraj rád?

No nevím, jestli bych vyloženě řekl, že ho mám rád, asi to tolik neprožívám. Je prostě valašský a tak to i беру – bylo to dané pro náš region.

8. Jaké části – součástky kraj má?

Tak tohle jsou gatě, pak brunček, pásek, košile, tohle jsou krbce, ale nosit se můžou i vysoké boty, ale ty já nemám.

9. Měl jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?

Určitě ano, říká se tomu polokraj a je to horní část kroje.

10. Která je nejdůležitější?

Nevím, jestli je na to nějaká správná odpověď, ale já bych řekl, že brunček.

11. Která na kroji nemusí být?

No to záleží na tom, co kdo preferuje, ale podle mě jsou zaměnitelné třeba ty kalhoty.

12. Liší se kroje z regionu podle něčeho?

Určitě se to liší, nejsem teda jako žádný expert na tyhle věci, ale řekl bych barevné provedení košile, možná bruncluku.

13. Jak vypadá кроj pro muže a ženu?

No muži nenosí sukně. (smích) No tak pro muže jsem popsal a u ženy si netroufám popisovat.

14. Jak pro děti?

Co vím, tak ogaři nosí více krbce a pouze košile, ale u děvčat se přiznám, že netuším.

15. Toto je Váš první кроj?

Jojo.

16. Jak jste ke кроji přišel? (od koho jste jen dostal, víte, jak se кроj šil, kdo dal střihy na něj atd.)

Celý tento кроj je dědův, ale kdo jej šil nebo kdo jej nějak upravoval, to vážně netuším, ale řekl bych, že si ho děda nechal šít, protože je nesmysl, aby ho po někom zdědil – je totiž docela dost zachovalý a ještě ho přede mnou měl brácha.

17. Za jakým účelem Vám byl darován?

To bylo tak. Rozhodl jsem se, že bych rád hrál v cimbálovce na cimbál a кроj k tomu prostě patří. Brácha kdysi hrál v cimbálovce, ale jak šel na výšku a začal pracovat, tak nám akorát ležel doma, tak mi brácha řekl, ať si ho klidně vezmu, že mu už je k ničemu.

18. Byl Vám darován celý, nebo jste si musel ještě něco postupně pořizovat?

Byl mi dán takto celý, ale co vím, tak se často dokupuje nebo došívá košile, ale já mám zatím tu po bráchovi a ten si ji, myslím, nechal šít... (váhání) nebo jí kupoval, to už nevím.

19. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste кроj dostal?

No na tom asi není co k vyprávění. Doma jsem oznámil, že bych chtěl začít hrát na cimbál do naší ZUŠ a že když je pak vystoupení, tak je třeba кроj, no a do toho se ozval brácha, že si klidně můžu vzít ten jeho, že už na to stejně nemá čas teď. No a tak jsem si ho vzal.

20. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékl?

Bylo to docela nepohodlné (smích), musím říct. Já to zkoušel v létě a je v tom brutální horko. Zapařuje se všechno, co se zapařovat dá. Hlavně teda ty gatě – by bylo dobrý, kdyby někdo vymyslel letní variantu pro кроj, nějakou vzdušnější. (smích)

21. Co jste dělal, když jste ho měl poprvé?

Týjo... no určitě jsem jel na nějakou akci, ale na jakou a kam jsme jeli, to už si opravdu nevzpomenu.

22. Jak jste ho využíval potom?

Tak já ho využívám doteď, když jdu na nějaké ty akce, tak ho mám.

23. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste ho dostal?

Tak já bych řekl, že to nikdo ani tolik neprožíval, protože kroj máme v rodině pořád, tak se z toho nedělala velká věc – prostě jsem dostal kroj a dobrý no.

24. Jak jej máte dlouho?

No, to už bude... (přemýšlení) takových 10 let určitě.

25. Jaké události jste s ním absolvoval?

Tak jako různé slavnosti, oslavy, koncerty, svatby a další akce.

26. Stalo se někdy něco Vašemu kroji? Co kdy a jak?

Jo, to teda stalo a né jednou. To bylo na nějakém koncertě a jeden chlápek mi ho nechtěně polil pivem, ale mamce to šlo oprat, takže dobrý... no a pak jednou jsem ho nechtěně umazal já od hořčice na rautu, ale taky to máma dokázala vyprat, takže tam ani po jednom nezůstal flek, takže v podstatě je furt jako nový. Myslím, že ten flek byl někde tady v těch místech... (pan David místo na kroji ukázal, pozn. autorky)

27. Umíte si představit, že si kroj kupujete již z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?

Jako nejspíš by to mohlo ovlivnit vztah k němu, ale jelikož jde o účelové nošení kroje, tak to asi ani nepovažuji za moc důležité. Prostě je to nutnost to mít na těch akcích, tak to mám.

28. Kdo má ještě kroj v rodině?

Snad každý - taťka, mamka, strýc, bratránek, sestřenka a další.

29. Měl by si ho v rodině někdo pořídit?

To nevím, já bych řekl, že to je každého věc.

30. Má ho někdo z Vašich přátel?

Určitě jo – rodina i spoustu kámošů.

31. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás? Chodíte někam spolu v kroji? Půjčujete si ho?

No nemůžu mluvit za všechny, ale u nás v rodině si ho rodiče oblíknou akorát, když je masopust, anebo jim někdo řekne, jestli by mohli za někoho zaskočit – dříve oba dva hráli v cimbálovce, tak občas za nějaké nemocné zaskočí. No mě to určitě nutí k hraní v cimbálovce, je to podmínkou pro hraní a tak to i беру no.

32. Kde kroj máte?

Mám ho tady v té skříni za mnou.

33. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?
To asi ne, ale nevím, kde jinde bych ho měl mít – našim taky visí ve skříni v obýváku, tak já ho mám tady v té své.
34. Když jste dostal kroj, bylo nutné pro něj vytvořit speciální prostor?
Hmm ani ne, to se to trochu pošouplo a byl prostor hned. (smích)
35. Jaké další věci jsou na tom místě?
No přece moje oblečení, co mám – visí mi tam s košilemi a kalhoty a tak.
36. Jak se tam kroj „snáší“ s těmi jinými věcmi? Nevytlačují ho ze skříně?
Snáší se normálně – podle mě to ničemu nevadí...
37. Jak často kroj vytáhnete ze skříně? Případně proč?
No když se chystám na nějakou akci, vystoupení, tak si ho prostě vezmu. Když se na akci zapotím košili, tak jí dám mámě a ta ji opere, ale jestli jí pere normálně v pračce, tak to nevím, ale podle mě jo. Jediné, co vím, tak že existuje nějaký Jelen a že je to přípravek na zjemnění košil. Pak ji vyžehlí a dá mi to, ať si to schovám do skříně na ramínko.
38. Jak se o kroj staráte?
Já upřímně moc ne, dám to, akorát když se to zapotí mamce a ta mi to pak dá čisté a já to dám do skříně.
39. Jak často a při jaké příležitosti ho vyndáváte z té skříně?
Zhruba na týdenní bázi, ale když je zima, tak akce moc nejsou, tak ho vytahuju míň.
40. Při jakých příležitostech kontrolujete, zda je v pořádku?
No já to asi ani nijak nekontroluju, spíš spoléhám, že když si ji oblíkám, tak bych si nějaké závady všimnul.
41. Co na něm kontrolujete a proč?
Já to nijak nehrotím, jenom běžná kontrola očima a dobrý.
42. Jak často se čistí nebo pere? Kdo to dělá? Jaké součástky a tak?
Jak jsem říkal no, pere se to podle akcí, na které chodím a pere to máma. Asi dvakrát jsme ho za rok dali do čistírny, aby ho komplet vyčistili.
43. Když se něco roztrhne, kdo to opraví?
Mamka no, ta šila několikrát knoflíky.
44. Jakou zkušenost máte s moly?
Zatím jsem je nikdy ve skříni neměl a doufám, že ani nikdy mojí skříň neobjeví. (smích)
45. Uchovávejte kroj nějak specificky i s ohledem na jeho životnost?
Neřekl bych, že tohle je nějaké specifické a upřímně netuším, jak specificky by se měl ukládat, ale určitě by to bylo prospěšné.

46. Je něco co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit? Co to bylo a proč se to muselo vyměnit?

Hmm... akorát mě napadají knoflíky na bruncleky.

47. Kdy jste si jej poprvé oblékl na sebe?

Týjo, to mi mohlo být... takových 10 let asi no.

48. Při jaké příležitosti to bylo?

Když jsem to doma oznámil, tak se brácha nabídl, že mi dá svůj, no a tak jsem si ho vyzkoušel, jestli mi vůbec padne, ale tak my jsme s bráchou docela stejné postavy, tak mi byl dobrý.

49. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?

Nic zajímavého mě nenapadá.

50. Ovlivnilo vlastnictví kroje Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?

Tak asi ano, protože bez toho kroje bych na například vystoupení naší cimbálové muziky nemohl, takže asi v tomhle ohledu jako jo.

51. Kam v kroji chodíte? Když se do něj oblékáte?

Akorát na ty akce, jinak jako že bych v tom chodil tady po bytě to asi né. (smích)

52. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován ani není předpokládán?

No tak to určitě ne, jak jsem říkal, kroj není zrovna moc pohodlný, takže když bych nemusel na akci mít kroj, tak bych radši měl své normální oblečení.

53. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzal, a přišlo Vám to nevhodné?

Tak to se mi nestalo.

54. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litoval, že jste kroj neměl?

Tak to se mi taky nestalo...

55. Když oblékáte kroj, obléká ho i někdo další z rodiny? Kdo? Při jakých příležitostech?

No oblíká ho tatka a strejda, když jdou na nějakou akci, která to vyžaduje jako například když jdou hrát v cimbálovce.

56. Jaké aktivity děláte, když máte kroj na sobě?

Jak jsem už říkal, hraju v cimbálovce akorát...jinak nic.

57. Co se s krojem na sobě dělat nedá?

Tak to netuším, jako pohodlné to není, ale podle mě jde docela všechno.

58. Co byste s krojem nikdy nedělal?

Netuším.

59. Kam byste si ho nikdy nevzal? A z jakého důvodu?

Tak asi na vícero věcí...podle mě se to moc nehodí, jakože někde jinde než právě na tyhle vystoupení.

60. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?

Řekl bych, že je to důležité, protože to pak i vypadá dobře. Neumím si představit, že bysme hráli s rodinou v cimbalovce a někdo by kroj měl a někdo zase ne. To by bylo divný a nevypadalo by to dobře. Prostě kroj k tomu patří, tak to беру já.

61. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?

Nemám tu potřebu se fotit, nejsem ani fanouškem sociálních sítí, abych to někde dával. Navíc si v kroji přijdu spíše jako pitomec, ale říkám, patří to k tomu cimbálu, tak to tak беру. No... když nad tím tak uvažuju, tak se nefotím ani v normálním oblečení, protože taky vypadám jako pitomec, takže to asi nebude tím krojem. (smích)

62. Co s fotkami děláte?*No nic.*

63. Půjčil jste někdy někomu kroj?

Ne.

64. Dovedete si představit, že byste někdy někomu Vás kroj půjčil? Komu a za jakých okolností?

Určitě dovedu, neměl bych s tím problém. Půjčil bych to někomu, komu důvěřuju, že by mi ho nezničil.

65. Dovede si představit, že byste kroj prodal nebo vyhodil? Kdy?

Asi jo, asi bych uměl žít s tím, že bych ho prodal, kdybych už ho nepotřeboval.

66. Kolik by tak jste za něj chtěl?

Noo, tak v řádu tisícovek korun asi.

67. Jaké plány máte s krojem?

Netuším a ani jsem nad tím nijak nepřemýšlel, takže žádný plán.

68. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?

Tak co vím, třeba našim akorát visí ve skříni, po akcích ho perou, ale jestli k němu mají citovou vazbu, jakože by se ho neuměli vzdát, tak to opravdu netuším. Já jsem se s nimi o tom nikdy nebavil.

69. Co byste dělal, kdyby se Váš kroj ztratil?

No, asi by pro mě život pokračoval dál, akorát bych musel hledat nový kvůli účasti na vystoupení cimbalovky.

70. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?

Nijak na tom kroji nelpím, takže asi by mě spíš mrzely ty starosti s tím pak...

71. Co si myslíte o významu kroje v dnešní době?

No podle mě to dost upadá, protože různě po republice se to už moc nevidí, což je škoda. Já mám například cimbálovku rád a ta kupříkladu zaniká. Na druhou stranu ale zase kdybych mohl hrát v normálním oblečení, tak bych to bral spíš.

72. Myslíte si, že má kraj budoucnosti, případně jakou nebo zcela zanikne?

Já si myslím, že dokud budou lidé, kteří se krajům a tradicím a vůbec folkloru zabývají, tak kroje zůstanou. Takže asi tak no...

Informátor Jan, 35 let, technolog

1. Jaký máte kraj?

Kraj mám tento valašský. Pánský.

2. Kolik máte krajů?

Akorát tenhle.

3. Co o něm víte?

Řekl bych, že o kraji toho vím poměrně hodně, protože se od jakživa kraji zabývám. Otravuji tím i tu svoji. Tenhle můj je mužský valašský kraj z oblasti Rožnovska. Většina součástek je nově šitá. A takhle kraj určitě není kompletní, protože mi tam chybí dražší součástky třeba ten lajblík, župica a ještě aksamitka.

4. Kde jste se to dozvěděl?

Jak říkám, mě t kroje baví, takže jsem se to dozvěděl z různých knížek a taky ze souboru a z různých seminářů.

5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?

No určitě se to dá poznat podle střihu, barvy a zdobení jednotlivých součástek.

6. Jaký kraj se Vám líbí (Haná, Slovácko, Chodsko...)? Je nějaký, který jste chtěl mít, kromě valašského?

No hrozně se mi líbí husitský kraj. Ten bych chtěl mít doma, ten vypadá naprosto úžasně teda.

7. Máte svůj kraj rád?

Ano.

8. Jaké části – součástky kraj má?

Tento kraj má košulu, brunclek, nohavice, opasek, tohle jsou kopytce, krpce anebo černé boty, kotulu a pokrývku hlavy a tou je většinou černý klobouk nebo aksamitka. A taky tady mám mašli na košili – ta se váže takhle pod krkem.

9. Měl jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?

Já vždycky kroj nosím jako celek na různé příležitosti. Nikdy nenesím jen nějakou součástku.

10. Která je nejdůležitější?

To podle mě takhle říct nejde. Kroj prostě funguje jako celek a podle mě z něho nejde nic oddělit. Pro různé příležitosti, ke kterým se kroj oblíká, se součástky liší, ale vždycky musí být kroj oblečen podle jistých pravidel.

11. Která na kroji nemusí být?

To je to samé – kroj je prostě celek.

12. Liší se kroje z regionu podle něčeho?

Tak to už jsem říkal – liší se podle střihu, barvy a zdobení.

13. Jak vypadá kroj pro muže x ženu?

No určitě se liší nohavicemi a sukni, pak taky košulou a rukávem. Ale jsou si podobné v barvách.

14. Jak pro děti?

Tak děti bez ohledu na pohlaví až do doby než začnou chodit do třídy, nosily jednoduché šatičky – tomu se říká kanduš. Pak postupně dědily součástky po starších sourozencích nebo rodičích a pak měli celý kroj. Rozhodně to tehdy nebyl takový luxus jako dneska, že děti měli už od mala kompletní kroj.

15. Toto je Vás první kroj?

Ano, první.

16. Jak jste ke kroji přišel? Případě, od koho jste jej dostal či koupil, a také pokud Vám byl ušit, tak kdo jej šil atd.

To je dlouhá otázka. (smích), no některé součástky šila na zakázku švadlena, ta asi šila na stroji a taky trochu ručně, no a některé šila moje tchýně a taky moje manželka.

17. Podle čeho jste se rozhodoval, jaký kroj pořídit?

Tak volba byla jasná, tančím ve valašském souboru, jsem Valach... takže by se mi třeba hanácký kroj moc nehodil.

18. Kdo Vám při výběru pomáhal?

Nikdo.

19. Za jakým účelem jste si jej pořídit?

Abych mohl tančit ve sboru.

20. Pořídil jste si ho celý, nebo postupně pořizovala součástky?

Nene, celý jsem si ho pořídit najednou.

21. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste si kroj pořídit.

No, ono se Vám to nebude chtít věřit, ale kroj není zrovna levná záležitost, takže moje vzpomínky na pořizení jsou smíšené, protože jsem měl radost z pořizení, ale taky nervy, o kolik peněz jsem chudší. Takže to bylo sice hezké, ale drahé. (smích)

22. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékl?

Byl to skvělý pocit. Kroje mám rád, zajímám se o ně a mít jeden na sobě je vždycky fajn pocit.

23. Co jste dělal, když jste ho měl poprvé?

Tančil jsem na nějaké akci, ale už si nevzpomenu konkrétně na jaké, jestli to chcete vědět...

24. Jak jste ho využíval potom?

Potom jsem v něm normálně tančil – tančím dodnes.

25. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste si ho pořídil?

*Tak určitě byli rádi, protože viděli, že mám z něho radost já a že mi to v něm sluší. (smích)
Né, vážně, řekl bych, že se mému okolí líbí, protože se mi už několikrát stalo, že mě třeba v něm fotili. Vždycky to byli turisté, pro ně je to rarita.*

26. Jak jej máte dlouho?

Myslím si, že tak 10 let to už může být no.

27. Jaké události jste s ním absolvoval?

Různá vystoupení, plesy, i svatby, vítání občánků – našeho syna, různé mše v kostele a taky různé průvody, například ty masopustní jsou známé.

28. Stalo se někdy něco Vašemu kroji? Co kdy a jak?

Nene, díky bohu zatím nikdy nic.

29. Umíte si představit, že si kroj kupujete již z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?

No asi to umím představit a neřekl, bych, že by to nějak ovlivnilo můj vztah k němu...

30. Kdo má ještě kroj v rodině?

Moje manželka, syn a taky švagr.

31. Měl by si ho v rodině někdo pořídít?

No (smích), brzy ho budeme muset pořídít i naši malinké dceři.

32. Věnoval jste někomu kroj?

Ne.

33. Má ho někdo z Vašich přátel?

Ano, spoustu mých kamarádů kroj má.

34. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás?
No, tak mají ho třeba ti kamarádi ze souboru a chodíme v něm třeba na vystoupení, svatby, průvody, mše, průvody a tak.
35. Kde kroj máte?
Mám ho tady v této skříni na věšáku.
36. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?
No podle mě ano.
37. Když jste si kroj pořídil, bylo nutné pro něj vytvořit speciální místo?
To ano, trochu jsme vyklidili s manželkou skříň a oblečení, co už nenosíme, aby se tahle skříň vymezila pouze na naše kroje.
38. Jaké další věci jsou na tom místě?
Žádné, jenom ty naše kroje.
39. Jak často kroj vytáhnete ze skříně? Případně proč?
Já ten svůj vytahuji častěji než má žena, protože ta má teď dost starostí s naší malou. Já ho vytahuji kvůli různým vystoupením, svatbách a průvodům i několikrát do měsíce.
40. Jak se o kroj staráte?
Řekl bych se dobře.
41. Jak často a při jaké příležitosti ho vyndáváte ze skříně?
Jak jsem říkal, když je nějaká akce.
42. Při jakých příležitostech kontrolujete, zda je v pořádku?
No to záleží na tom, kdy jej vytáhnu ze skříně a to ho vytáhnu několikrát za měsíc podle těch akcí, jak jsem říkal.
43. Co na něm kontrolujete a proč?
Tak nějak všechno, abych věděl, že je v pořádku.
44. Jak často se čistí/pere? Kdo to dělá? Jaké součástky a jak?
Tak to byste se musela zeptat mojí ženy a tchýně. Co já vím, tak košile se pere po každém nošení a pere se to normálně v pračce. Ostatní součástky příležitostně a spíše v čistírně, protože jsou většinou ze sukna, tak se téměř nečistí kvůli zničení.
45. Když se něco roztrhne, kdo opraví?
Manželka nebo tchýně, ale zatím se moc oprav nedělalo, jen povolené nitě u knoflíku třeba.
46. Jakou zkušenost máte s moly?
Žádnou.
47. Uchovávejte kroj nějak specificky i s ohledem na jeho životnost?

No jediné, co tam dáváme, tak jsou to takové pytlíky s bylinkama, které by prý odpuzovat různé škůdce.

48. Je něco, co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit? Co to bylo a proč se to muselo vyměnit?

Tenhle kroj jsem pořizoval kompletně celý nový, takže jsem nic zatím neobměňoval.

49. Kdy jste si jej poprvé oblékl na sebe?

No před těmi 10 lety, když jsem se chystal na své první vystoupení.

50. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?

No podle mě je každý den v kroji zážitek, protože je to něco, co se jen tak běžně nevidí. Nedáte si přece kroj cestou do obchodu, takže bych řekl, že se to vždycky pojí k nějaké hezké události, kde jsou tradice, řemeslo, cimbálová hudba a už to je pro mě zážitek se k tomu vracet. A tím, že mám kroj, si připadám tak nějak víc „v tom.“ ... jakoby součást nějaké skupiny lidí, co má tyhle věci ráda.

51. Ovlivnilo vlastnictví kroj Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?

Jo, určitě. Mě celkově tyhle věci baví a díky kroji na ně můžu chodit přesně tak, jak chci, takže určitě ovlivnilo.

52. Kam v kroji chodíte? Kdy se do něj oblékáte?

Tak jak jsem říkal, pro rohlíky v něm zrovna nejdu, zase takový blázen teda nejsem, ale chodím v něm právě na ty akce, jak jsem předtím říkal.

53. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován ani není předpokládán?

To nevím, možná asi ano, ale nevím, jak bych si připadal, kdybych na takovou akci v kroji přišel sám, takže těžko říct, zatím jsem tam nikdy sám nebyl.

54. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzal, a přišlo Vám to nevhodné.

Tak to nikdy.

55. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litoval, že jste kroj neměl?

Tak to taky nikdy.

56. Když oblékáte kroj, obléká ho i někdo další z rodiny? Kdo? Při jakých příležitostech?

Manželka se ke mně dříve přidala, když ještě malá nebyla, ale teď chodím víceméně sám. No a bylo to na těch vystoupeních. Manželka zpívala, já jsem tančil.

57. Jaké aktivity děláte, když máte kroj na sobě?

Tak nejčastěji asi vystupuji s tanečním souborem, pak taky docela tančím na plese a občas jdu v průvodu.

58. Co se s krojem na sobě dělat nedá?

Plavat. (smích)

59. Co byste s krojem nikdy nedělal?

No jak jsem řekl, asi bych v něm neplaval, nelezl třeba po horách. Všeobecně ani nesportoval, nepracoval na zahradě. (smích)

60. Kam byste si ho nikdy nevzal? A z jakého důvodu?

Asi bych si ho nikdy nevzal do práce nebo na tu zahradu, protože bych si ho ušpinil, možná, že i zničil – no a to by byla velká škoda a myslím, že i neúcta.

61. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?

Asi záleží na příležitosti no, většinou to důležité není, jen při vystoupeních, a pokud někde reprezentujeme soubor v kraji, pak by bylo dobré, kdyby kroj měli i naše děti třeba.

62. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?

Jak kdy, někdo jo, někdy zapomeneme, protože si opakujeme třeba choreografii a tak... a po vystoupení se najde většinou čas se vyfotit.

63. Co s fotkami děláte?

Zakládáme si je pak do alba, občas dám něco na Facebook. Tam máme i svou skupinu, takže si tam ty fotky sdílíme, kdyžtak se tam podívejte.

64. Půjčil jste někdy někomu kroj?

Ne.

65. Dovedete si představit, že byste někdy někomu Vás kroj půjčil? Komu a za jakých okolností?

No asi jen někomu, kdo má s nošením kroje zkušenost a byl by na něj spoleh. Nechci, aby mi ho zničil.

66. Dovedete si představit, že byste kroj prodal nebo vyhodil? Kdy?

Ne.

67. Jaké plány máte s krojem?

No budu ho používat jako doted'. Občas obměním součástky, ale jinak žádná velká změna.

68. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?

To samé, co já.

69. Co byste dělal, kdyby se Váš kroj ztratil?

Hledal ho a doufám, že bych ho i našel.

70. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?

Upřímně dost – pro mě není jen kus nějakého oblečení. Je to kroj.

71. Co si myslíte o významu kroj v dnešní době?

Beru to jako připomínku tradice a taky návrat ke kořenům. Takhle dřív byli lidé zvyklí.

72. Myslíte si, že má kroj budoucnost, případně jakou nebo zcela zanikne?

Doufám, že má, díky folklorním souborům a taky díky udržováním lidových tradic na vesnicích a v maloměstech. A taky teď můžeme vidět, jak prvky z krojů se dostávají do běžného oblečení. Tak snad...

Informátorka Jana, 42let, kosmetička

1. Jaký máte kroj?

Valašský.

2. Kolik máte krojů?

Jeden.

3. Co o něm víte?

Tak pochází určitě z Valašska, vypadá tak, že má rukávce bílé, spodničku bílou, ... takovou tuhle černou plizovanou sukni, fěrtoch, ten je modrý s potiskem, pak ponožky, to jsou kopytce a ty krpce. Tady kordulka ta je taká červená s černým takovým vyšíváním. Mám ho propůjčený jakoby ze souboru.

4. Kde jste se to dozvěděla?

Tak jelikož si ho oblikám ten kroj, tak vím, co na sebe oblikám. Tak určitě jsme dostali informace v tom souboru, aby člověk věděl, z čeho se to skládá že, když teda navštěvuje soubor valašských písní a tanců.

5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?

No tak to úplně jakože asi nevím, ale asi ten valašský kroj je takový chudší a má svá specifika, ale podle čeho se dá třeba určit, že je rožnovský, tak to nevím.

6. Jaký kroj se Vám líbí (Haná, Slovácko, Chodsko...)? Je nějaký, který jste chtěla mít, kromě valašského?

No, abych pravdu řekla, tak mě se takové ty přezdobené kroje nelíbí. Mně se líbí ten náš. Žádný jiný kroj bych nechtěla.

7. Máte svůj kroj ráda?

Ano.

8. Měla jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?

- Tak my na některé vystoupení máme třeba halenu a sukni jo, že nemíváme celý ten kroj na sobě... a to oni nám řeknou.*
9. Která je nejdůležitější?
Tak taková zdobná je asi ta kordulka.
10. Která na kroji nemusí být?
Tak asi, asi by nemusela být si myslím úplně ta spodnička. Protože hlavně ty sukně nejsou spojené, tak když se člověk nějak hýbe, tak by mohlo být něco vidět. (smích)
11. Liší se kroje z regionu podle něčeho?
Určitě, zdobením, barvou, asi možná doplňkama. I tím zdobením, některé jsou přepřácané. Valašský je chudý.
12. Jak vypadá kroj pro muže x ženu?
Jo, tak pánský kroj má košili, bílou, vyšivanou...pak ty kalhoty, třaslavice nebo jak se to jmenuje, to nevím. Pak vesta, oni mívají krpce, ale můžou mít i boty takové černé, vysoké.
13. Jak pro děti?
Pro děti tak tam je jenom sukýnka a košila a kluci mají všechno bílé s červenou mašličkou. Jakože bílou košili, bílé kalhoty, a mají to zdobené jenom něčím červeným. Mají to jednoduché.
14. Toto je Váš první kroj?
Jo.
15. Jak jste ke kroji přišla?
My ho máme vypůjčený z toho souboru, tak akorát nám to vyměňují podle velikostí.
16. Podle čeho jste se rozhodovala, jaký kroj si pořídit?
Tak jako mohli jsme si vybrat, asi nejsou všechny stejné, ale spíš velikostně.
17. Kdo Vám při výběru pomáhal?
Nikdo.
18. Za jakým účelem jste si jej poříдила?
No kvůli vystoupením a reprezentaci v souboru.
19. Poříдила jste si ho celý, nebo postupně pořizovala součástky?
Jo, celý.
20. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste ho měla poprvé?
(smích) No tak jelikož mě čekalo vystoupení, tak člověk se cítí takový, jakože slavnostně oblečený a jsem se strašně těšila, ale jako jdete po ulici, tak se za vámi lidi ohlížejí, ale i tak to bylo příjemné.
21. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékla?

- Zvláštní, ale příjemné, jak se vámi lidi otáčejí, tak ale člověk si připadá tak jako dobře, že ho má.*
22. Co jste dělala, když jste ho měla poprvé?
Připravovala jsem se na to vystoupení s kamarádkou. To jsem byla i učesaná a měla jsem ho celý na sobě...to беру jako poprvé.
23. Jak jste ho využívala potom?
Na ty vystoupení no.
24. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste si ho pořídila?
(smích) No tak rodičům se to líbí, ti mě k tomu vedli...kamarádky no tak jakoby že jo, tak já jsem chodila do sboru se svojí nejlepší kamarádkou, tak to obdiv moc nebyl, to bylo spíš, že jsme v tom dobře vypadali, když jsme šli po ulici.
25. Jak jej máte dlouho?
Tak dlouho už ho mám, od svých 15let.
26. Jaké události jste s ním absolvovala?
Vystoupení, valašské bály...to jsou u nás, jakože plesy no.
27. Stalo se někdy něco Vašemu kroji?
Jen nějaké zašpinění, kordulka se dala na vyčištění, ta se jakože nepere, no a ten zbytek se normálně vypere doma.
28. Umíte si představit, že si kroj kupujete již z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?
Tak asi jo. Já myslím, že úplně v pohodě, hm... tak možná rukávce nevím, jestli bych koupila po někom.
30. Kdo má ještě kroj v rodině?
Nikdo.
31. Měl by si ho v rodině někdo pořídít?
No já jsem tak trochu k tomu vedla děti, ale moc se to neujalo. Jako dcerka malá měla, měla půjčený, ale vydržela tam asi rok, tak jsme ho pak vrátili...no a už se mi to nepodařilo v ní vzbudit ten zájem o ten soubor.
32. Věnovala jste někomu kroj?
Ne.
33. Má ho někdo z Vašich přátel?
No tak jako určitě. Mají ho ostatní v souboru.

34. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás? Chodíte někam spolu v kroji? Půjčujete si ho?

No, já si myslím, že musí být ten zájem o to. Ten кроj k tomu jen nevede.

35. Kde кроj máte?

Ve skříni. Pověšený. Na ramínku.

36. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?

No, vím, že ho někteří mají uložený jakoby v truhle třeba, vyložený papírama. Tak jako když se používá, tak není problém s tímhle uskladněním, ale když by se nepoužíval, tak by bylo dobré ho mít prostě proložený, i nějak proti těm molům nějakým prostředkem že jo a občas ho dát vyvětrat, vymrznout. Nějakou údržbu to potřebuje.

37. Když jste si кроj pořídila, bylo nutné pro něj vytvořit speciální prostor?

No tak trochu je objemnější, pravda, takže má své místo.

38. Jaké další věci jsou na tom místě?

Je s oblečením.

39. Jak se tam кроj „snáší“ s těmi jinými věcmi? Nevytlačuje ho ze skříně?

Jó... (smích) tak musí.

40. Jak často кроj vytáhnete ze skříně? Případně proč?

Tak jelikož máme vystoupení skoro každý měsíc, tak ho vytahuju pravidelně.

41. Jak se o кроj staráte?

Jo, tak nechám ho vyvětrat, operu ho vlastně no, a když je ta kordulka zašpiněná, tak se dává do čistírny. A my máme domluvenou čistírnu, kde víme, že nám to neponičí. Tam to dáváme.

42. Jak často a při jaké příležitosti ho vyndáváte ze skříně?

Jo, tak určitě, hlavně ty rukávce, tam jsou ty tkanička, a jestli ta krajka není roztržená, tak tam je to třeba kontrolovat.

46. Když se něco roztrhne, kdo to opraví?

Určitě máme dílny, které to opravují, cokoliv...já bych si netroufla.

47. Jakou zkušenost máte s moly?

To nemám.

49. Je něco, co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit? Co to bylo a proč se to muselo vyměnit?

To ani ne. Jakoby takhle jsem obměňovala velikostně. Ta kordulka někdy se musí vyměnit, protože člověk se mění proporcionálně, tak mám teď větší, pravda...než před dvaceti lety. (smích)

50. Kdy jste si jej poprvé oblékla na sebe?

No tak v těch patnácti.

52. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?

Tak jakože jdete po ulici, tak si vás fotí, ale jinak...spíš jste středem zájmu, když jste v kroji. Je to rarita teď no.

53. Ovlivnilo vlastnictví kroje Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?

No, tak ono když dospějete k tomu jako, že Vám ten kroj dají. Protože ono se to vyvíjí, já jsem chodila deset let do toho souboru, takže se na začátku tančí v haleně a sukni, a pak když dostanete kroj, tak je to takové, že pocit, že už jste prostě dospělá nebo že patříte mezi tu špičku. Takže jako jo no, určitě.

54. Kam v kroji chodíte? Kdy se do něj oblékáte?

Na ty události.

55. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován?

No to asi ne.

56. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzala, a přišlo Vám to nevhodné?

To se nestalo, tak já ho oblíkám jenom na ty vystoupení nebo na ty plesy, takže ne.

57. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litovala, že jste kroj neměla?

To taky ne.

58. Když oblékáte kroj, obléká ho i někdo další z rodiny? Kdo? Při jakých příležitostech?

Musí, ano, musí. (smích) Ty rukávce si člověk nezaváže sám no.

60. Co se s krojem na sobě dělat nedá?

No tak třeba si neumím představit, že v tom šlapu na kole s těmi sukněma dlouhýma. To si nedovedu dost dobře představit. (smích)

61. Co byste s krojem nikdy nedělala?

No to kolo třeba.

62. Kam byste si ho nikdy nevzala?

No tak bych si ho určitě nevzala na nějakou diskotéku určitě...nebo do práce.

63. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?

No tak když by se mnou šel manžel na ples, tak asi by bylo vhodné, aby měl taky kroj na sobě.

64. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?

No...možná i pokaždé.

65. Co s fotkami děláte?

Tak spíš si je nechávám pro sebe.

66. Půjčila jste někdy někomu kroj?

Ne.

69. Dovedete si představit, že byste ještě někdy někomu Váš kroj půjčila? Komu a za jakých okolností?

No... tak asi bych ho půjčila dceři, ale jinak bych se trošku bála, že mi ho poničí.

70. Dovedete si představit, že byste kroj prodala nebo vyhodila? Kdy?

To ne. To se nedělá, protože je to tradice a je to takové no já nevím, jakože ... nedala bych ho pryč. Mám k tomu úctu.

72. Jaké plány s krojem máte?

Žádné, budu ho muset vrátit jednoho dne, ale na to jsem ještě nemyslela jakože, na to je ještě času. Mě tancování baví.

73. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?

Tak myslím si, že ho i prodávají nebo ho někomu darují. Těžko říct.

74. Co byste dělala, kdyby se Váš kroj ztratil?

Tak to bych se asi zlobila (smích). Většinou to máme podepsané, tak kdyby se ztratil, tak bych si ho poznala.

75. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?

Mrzelo, určitě, protože kdybych si to pak měla kupovat, tak je to trošku dražší záležitost.

76. Co si myslíte o významu kroje v dnešní době?

Tak jakoby myslím si, že je spousta...zase, když tak žijou ty rodiče, tak ty děti k tomu mají nějaký vztah, i když mně se to doma bohužel nepotvrzuje, ale mně se to líbí, když se to prostě takhle vede a ty děti k tomu mají vztah, ale je jich čím dál tím méně, jo...většinou ta puberta je hranicí.

77. Myslíte si, že má kroj budoucnost, případně jakou nebo zcela zanikne?

No tak já si myslím, že je tady ještě spousta těch dětiček, které to mají rády a povedou to takhle dál. Snad teda no... (smích)

Informátor Jakub, 57let, řidič autobusu

1. Jaký máte kroj?

No tož je to tenhle valašský, portášský kroj. Portáši byli hraničáři, co měli valašský kroj.

2. Kolik máte krojů?

Jeden.

3. Co o něm víte?

Jsem si ho nechal ušít. Tak tady to je to košula, gatě, brunclek, to je opasek, to máš ty kopytce a tyhle boty jsou krpce...no a potom ty portáši, co měli, ten plášť jo, tak to vlastně, taky to tady mám no.

4. Kde jste se to dozvěděl?

Víš co, já jsem takový člověk, co má ještě z kroje radost. Ještě než jsem byl v těch Portášoch, víš...tak tady máme ještě soubor Troják, tak oni to mají taky ten kroj, ale prostě říkám, chápeš, já už jsem v rokách, víš, no. Tak jediné v těch Portášoch...jsem v tom kroji mohl chodit.

5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?

Ty víš co, to třeba, mě to šil jeden pán, on byl z Valašských Klobúk a on šije pro ty soubory, pro ty kraje chápeš, a když ten kraj je bohatý, tak ten kroj je taký zdobený. Náš je chudší, málo zdobený, než ty kroje, které byly třeba z Hané, to byly honosné kroje, jo?

6. Jaký kroj se Vám líbí (Haná, Slovácko, Chodsko...)? Je nějaký, který jste chtěla mít, kromě valašského?

To nevím, já mám rád ten náš valašský.

7. Máte svůj kroj rád?

No určitě ho mám rád, však byl taky drahý.

8. Měl jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?

No měl jsem akorát ten brunclek, a to on mě fascinoval prostě... to bylo něco ho mít. To se mi jako líbilo jen tak.

9. Která je nejdůležitější?

Asi ten brunclek možná, nebo ta župica, to jsou jako strašně finančně nákladné věci z toho kroje.

10. Která na kroji nemusí být?

To nevím, to ne.

11. Jak vypadá kroj pro muže x ženu?

No pro ženu...jejdanečku, tam jsou ty kordulky, taky mají bruncleky, takové ty vestičky, víš, zas je to téma krajama, čím je ten kraj bohatší, tak má ta ženská ten kroj zdobenější.

12. Jak pro děti?

Ty to samé, co pro dospělé. To je úplně to samé.

13. Toto je Váš první kroj?

Jo, můj první kroj.

14. Jak jste ke kroji přišel?

- Já jsem si ho nechal ušít. Víš co, ten pán, ten právě šije pro ty soubory, pro různé ty regiony. On už prostě ví, jaký je ten kraj, jak je bohatý. On už to ví.*
15. Podle čeho jste se rozhodoval, jaký kraj si pořídit?
Já bych ho tady nemohl nosit, kvůli těm Portášom.
16. Kdo Vám při výběru pomáhal?
Nikdo, teda jako ten pan krejčíř, co to šil. On už ví, že jsem tady z Rožnova, on už ví, jak je bohatý ten kraj, on už ví, co má šít. To jsou profici, kteří už to vědí. On třeba šil pro soubory, to šil třeba 20 krajů, to on už ví jak.
17. Za jakým účelem jste si jej pořídil?
No, že jsem vstoupil do těch Porášů, to tam prostě musím mít.
18. Pořídil jste si ho celý, nebo postupně pořizoval součástky?
No celý jsem si ho jako pořídil, ale postupně. To je moc peněz naráz, začal jsem košulí, brucek...víš jako postupně, košila dva a půl tisíce, gatě dva tisíce...to bylo moc peněz.
19. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste ho měl poprvé?
No to bylo nádherný. Nádherný pocit, že něco takého valašského mám. To byla nádherná chvíle, že mám taký majetek za tolik peněz jako.
20. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékl?
Byl jsem hrdý. Pravá valašská hrdost. (smích)
21. Co jste dělal, když jste ho měla poprvé?
No, já jsem jakože ... se chystal na portášský slavnosti víš. Je tu každý rok výzva, jestli si na tom někdy byla. Od ráda máme program pro děti, pak nějakou scénku třeba do dvanácti. Pak tam máme nějaké kapely, pak máme...já nevím, pak máme o půl čtvrté bitvu...to máme tak hodinu a půl. Třeba proti Napoleonom a tak...ony ti bitvy navazují, víš.
22. Jak jste ho využíval potom?
No u těch Portášů jsem ho měl. To máme každý rok, víš jako...
23. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste si ho pořídila?
Říkali, že je to pěkné. Byli rádi, to je vzácnost ho mít doma taký drahý kraj.
24. Jak jej máte dlouho?
Od roku 2013, takže 6 let no...jo.
25. Jaké události jste s ním absolvoval?
No tak kromě těch Portášů chodíme na Kohútku, chodíme na Čeladnú, chodíme na slavnosti.

26. Stalo se někdy něco Vašemu kroji?
No zatím ne. Chvála pánu Bohu...ale jako jak moja manželka vždycky říká, že třeba když máme tu bitvu, víš jak, tak vždycky někdo padne, tak je třeba spadnúť, tak se v tom kroji vyválám. (smích)
27. Umíte si představit, že si kroj kupujete již z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?
To si moc neumím představit. Asi ne. Je to osobní. Pocta.
30. Kdo má ještě kroj v rodině?
No brácha má též ten portášský, valašský.
31. Měl by si ho v rodině někdo pořídit?
No mám dceru a syna a též tomu nějak nehovja.
32. Věnovala jste někomu kroj?
Ne.
33. Má ho někdo z Vašich přátel?
Mají, jasné.
34. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás? Chodíte někam spolu v kroji? Půjčujete si ho?
Tož nemusí, ale víš co, já ti řeknu tak, že když ho oblečeš a jdeš do Valašského muzea v přírodě, tak máš třeba vstup zdarma. Takže to už prostě motivuje, že můžeš jít bez placení.
35. Kde kroj máte?
No tož skladuju ho tady v ložnici ve skříni no. Mám ho v tomhle ochranném futrálku zavěšený.
36. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?
Né, tak asi...já si myslím, že je takhle zavěšený dobrý.
37. Když jste si kroj pořídila, bylo nutné pro něj vytvořit speciální prostor?
Né, já jsem měl místo vždycky. (smích)
38. Jaké další věci jsou na tom místě?
Tož moje oblečení, aj ženy teda.
39. Jak se tam kroj „snáší“ s těmi jinými věcmi? Nevytlačuje ho ze skříně?
Já si myslím, že né. (smích)
40. Jak často kroj vytáhnete ze skříně? Případně proč?
No, když máme třeba nějaké ty akce...nejenom ty slavnosti, ale máme třeba...já nevím, dvakrát, třikrát nebo čtyřikrát do měsíce... jsou prostě nějaké akce no. Nebo když je třeba

rozsvěcování stromku tady...říkám jako někdy třikrát, čtyřikrát do měsíce jo, prostě máme nějaké akce. Chodíme třeba i na tu Kohútku tady, když je ta československá družba že. Bylo to aj v televizi včilej.

41. Jak se o kroj staráte?

O kroj se mi stará moje manželka. Maminko, pojd' sem. Prý dej mi pokoj. Ta se mi stará o kroj, že ho třeba vyplečkuje, třeba když se vyválám...a tak no.

43. Při jakých příležitostech kontrolujete, zda je v pořádku?

Tož při každé příležitosti.

44. Co na něm kontrolujete a proč?

To nějaké to spadnutí, když se třeba někde spadne, tak že to prorazím.

45. Jak často se čistí/pere? Kdo to dělá? Jaké součástky jak?

No to se nepere. Mámo, že? Už je taký ušmudlaný tady, že? Člověk sa potí, ale to člověk nemůže prát. Manželka to pere jen tak lehce v rukách. Jedině tak ručně, to by sa zničilo.

46. Když se něco roztrhne, kdo to opraví?

To nevím, to by musel nějaký ten pán, co to šil.

47. Jakou zkušenost máte s moly?

Zatím ne.

49. Je něco, co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit? Co to bylo a proč se to muselo vyměnit?

Né.

50. Kdy jste si jej poprvé oblékl na sebe?

Myslím, že to byly ty portášské slavnosti. Takové mezinárodní...jezdíme i na Slovensko, to je taká dobrá zkušenost, oni jezdivou k nám, my zase k nim, to je také sdružení jako...

52. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?

Ne. Každá akce je zajímavá, jo? Nemůžeš soutěžit mezi těma akcema...máme nějaké aj ty výroční schůze. Pokaždé je to originál.

53. Ovlivnilo vlastnictví kroje Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?

Asi jo, jojo.

55. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován?

Je to možné. Nevylučuju to. Není problém. Obleču to třeba do muzea. Budu mít vstup zadarmo, víš...to není problém.

56. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzal a přišlo Vám to nevhodné?

Ty nikdy.

57. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litoval, že jste kroj neměl?

No to bylo hodně takých akcí. Třeba víš co, můj zeť dělá v muzeu, víš a není problém tam dojít s tím vstupem. Kolikrát jsem si řekl, že kdybych měl kroj, tak jsem se mohl tady uvést, můžeš sa veselit'.

58. Když oblékáte kroj, obléká ho i někdo další z rodiny? Kdo? Při jakých příležitostech?

To ne. Moja manželka kroj nemá, ale mě pomáhá, aby se to nepomuchlalo, víš. Jen ten brácha má kroj, tak jedině na tých portášských slavnostech.

59. Jaké aktivity děláte, když máte kroj na sobě?

Tož máme třeba tu bitvu, tam třeba hodně klečíš, víš... no. Je to takové hodně náročné no.

60. Co se s krojem na sobě dělat nedá?

No tak nějaké kotúle. (smích)

62. Kam byste si ho nikdy nevzal?

Do práce bych si ho určitě nevzal, to patří na nějaké akce no.

63. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?

Hmm...to nevím. To je zase finančně náročné, víš...to je až neuvěřitelné, kolik to stojí peněz. Oni třeba v těch Portášoch aj ty manželky tých majú kroje, ale to je všeccko finančně náročné jako. Pořídít to a ještě tu župicú, to jsou normálně tisíce peněz.

64. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?

No sem tam někdy jo...míváme v těch Portášoch. Tam je taká holka jedneho z tých a ona nám udělá celkový snímek, ale ona to pak vytiskne na příští slavnost jako takú reklamú víš...jako na další akci, tak tam dá tu fotkú jako.

66. Půjčil jste někdy někomu kroj?

Zatím ještě né, ale než jsem měl svůj, tak jsem si tak půjčoval, víš...

69. Dovedete si představit, že byste ještě někdy někomu Váš kroj půjčil? Komu a za jakých okolností?

Jako, víš co, třeba když jsem kroj neměl, taky jsem si musel půjčit, jako víš...takže kdyby za mnú někdo přišel a zeptal se mňa a měl také míry, jak mám já, tak bych mu ho půjčil. Já když jsem kroj neměl, tak jsem si ho půjčoval od těch tanečníků než od těch Portášů, ty ho měli takový hezcí.

70. Dovedete si představit, že byste kroj prodal nebo vyhodil? Kdy?

Ne, to ne. Ne. To se nedělá. To je srdcovka. To ne.

72. Jaké plány s krojem máte?

Já nevím, když si řeknu třeba, že bych se v něm nechal pochovat, nebo by ho pak zdělili děti viš ...něco takého.

73. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?

To nevím. To se dědí z pokolení na pokolení. Také věci se neprodávají. To k tomu máš ústu, to nepohodiš někde.

74. Co byste dělala, kdyby se Váš kroj ztratil?

To nevím. To sa nemože stát'.

75. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?

No tož to člověka mrzí, to je jasné. Dal za to peníze, to je špatné.

76. Co si myslíte o významu kroje v dnešní době?

No určitě se v tem musí pokračovat', jestli je to z Hané nebo to je z Valašská, to prostě to musí přežít'.

77. Myslíte si, že má kroj budoucnost, případně jakou nebo zcela zanikne?

Né, to musí být budoucnost'. Vždycky sa k temu najdú děcká, prostě, aby tu tradici šířili dál. Tady jsou u nás tací, že to šířá dál tu tradici, jak tu folklorní, tak tu krojovou, to musí být.

Informátorka Tereza, 33let, mateřská dovolená

1. Jaký máte kroj?

Tak tohle je normálně valašský kroj.

2. Kolik máte krojů?

Jeden.

3. Co o něm víte?

Akorát asi to, že je po mojí babičce, tudíž starý asi 50let.

4. Kde jste se to dozvěděla?

Od své babičky. Viděla jsem ho dokonce i na ní a taky myslím, že měla nějaké fotky v kroji, co mi kdysi jako dítěti ukazovala, ale to už si moc nepamatuju.

5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?

Tak to nevím, ale řekla bych, že jsou pro nás typické ty barvy...červená a modrá.

6. Jaký kroj se Vám líbí (Haná, Slovácko, Chodsko...)? Je nějaký, který jste chtěla mít, kromě valašského?

No, koukala jsem se kdysi na internet a docela se mi líbil ten z Hané, je takový pěkný, zdobený no, tak asi ten, ale zase, že bych ho chtěla mít doma, to asi né, protože by mi stejně k ničemu moc nebyl, zvlášť ted', jak jsem na mateřské.

7. Máte svůj kroj ráda?

Docela jako jo. Je to pěkná památka po babi a já si toho cením, že ho teď mám já.

8. Jaké části – součástky kroj má?

No tak tohle je rubáč, tohle jsou rukávce, kordulka... tohle je fěrtoch, klasicky spodnice že jo, zadní sukně...no a tohle jsou krpce.

9. Měla jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?

Nene, vždycky jsem měla na sobě celý kroj, né jenom část. Podle mě se to ani nehodí, aby člověk měl jen část kroje. Kroj je prostě celek, to se musí nosit dohromady, bych řekla.

10. Která je nejdůležitější?

To nedokážu říct. Nevím, podle mě všechny součástky jsou důležité.

11. Která na kroji nemusí být?

No jak říkám, kroj má být prostě pohromadě, bez nějaké části by byl neúplný a to už by nebyl kroj.

12. Liší se kroje z regionu podle něčeho?

Tak to nevím, to je mimo mé znalosti.

13. Jak vypadá kroj pro muže x ženu?

Tak ženský jsem Vám popsala, no a ten pro muže, tak tam je košile, kalhoty, brunclek a taky krpce. Myslím, že mají někdy povolené i vysoké boty, ale nevím, za jakých okolností.

14. Jak pro děti?

Holčičky mají sukýnku s modrotiskem a spodnici a taky rukávce a krpce, no a chlapci mají kalhoty, košili bílou a krpce.

15. Toto je Váš první kroj?

Ano, je první.

16. Jak jste ke kroji přišla?

Jak jsem říkala, zdělila jsem ho po své babičce.

17. Pořídila jste si ho celý, nebo postupně pořizovala součástky?

Zdělila jsem ho celý, kromě krpců teda...

18. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste ho měla poprvé?

No prostě byl v komodě a babička řekla, ať si ho vezmu.

19. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékla?

No upřímně řečeno, nebylo to nic velkého, prostě jsem si ho vzala na sebe a šla na vystoupení.

20. Co jste dělala, když jste ho měla poprvé?

No šla jsem na vystoupení s tanečním souborem.

21. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste si ho pořídila?
Žádný velký ohlas to nemělo... pár lidí mi řeklo, že mi to v něm sluší a bylo... co by mi na to měli říkat?
22. Jak jej máte dlouho?
Hmm... 7let.
23. Jaké události jste s ním absolvovala?
No různé vystoupení, plesy, divadelní představení... a tak no.
24. Stalo se někdy něco Vašemu kroji?
Jednou se mi natrhly rukávce při nošení... to bylo tak před rokem no, jinak nic. Normálně jsem to dala mamce a ta to sešila.
25. Umíte si představit, že si kroj kupujete již z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?
Umím si to úplně v pohodě představit, kdyby vypadal normálně... a asi by to nijak, jak říkáte, neovlivnilo můj vztah k němu. Je to kroj... oblečení.
26. Kdo má ještě kroj v rodině?
Nikdo.
31. Měl by si ho v rodině někdo pořídít?
Asi ne. Nevidím důvod, proč by jo... leda by chtěli začít tančit, to ho pak mít musí no. Ale to myslím nikdo nechce. Takže ne.
32. Věnovala jste někomu kroj?
Ne.
33. Má ho někdo z Vašich přátel?
Ano, pár kamarádů valašský kroj má. Někteří se mnou chodí do souboru, někteří chodí třeba do jiného.
34. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás? Chodíte někdy spolu v kroji? Půjčujete si ho?
Podle mě to kroj nic neovlivňuje. Pouze když chce někdo vystupovat se souborem... a na nějaké ta vystoupení chodím s kamarády, ale to je prostě dané tím souborem.
35. Kde kroj máte?
Tady v téhle skříni.
36. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?
To asi ne, ale ta skříň je podle mě pro něj v pohodě. Přece jenom nemám nafukovací byt žejo...

37. Když jste si kroj pořídila, bylo nutné pro něj vytvořit speciální prostor?

Ne.

38. Jaké další věci jsou na tom místě?

No normálně tady mám oblečení svoje i manžela.

39. Jak se tam kroj „snáší“ s těmi jinými věcmi? Nevytlačuje ho ze skříně?

To určitě nevytlačuje, normálně má svoje místo...nevím no.

40. Jak často kroj vytáhnete ze skříně? Případně proč?

Tak zhruba desetkrát za rok na ty různé vystoupení, jak jsem říkala.

41. Jak se o kroj staráte?

No tak to, co se dá prát, jako třeba rukávce, spodnice ty normálně dám do pračky na šetrný program, jinak to, co se prát nedá, tak dám zpátky do skříně.

42. Jak často a při jaké příležitosti ho vyndáváte ze skříně?

Tak pokaždé, když v něm jdu na nějakou akci...ono se to propotí ta košile.

43. Při jakých příležitostech kontrolujete, zda je v pořádku?

No tak třeba když ho žehlím nebo když ho vyvlíkám, když přijdu z nějaké akce.

44. Co na něm kontrolujete a proč?

Tak kontroluju třeba stav látek, jestli jsou nějaké odrbané, pak třeba jestli není zašpiněný, se člověk někde otře, žejo.

45. Jak často se čistí/pere? Kdo to dělá? Jaké součástky jak?

Tak peru, jak říkám, po tom, když v něm někam jdu.

46. Když se něco roztrhne, kdo to opraví?

Já bych si netroufla, buď bych řekla mamce, jestli si troufá, a pokud né, tak bych to dala jedné švadleně. Ta vím, že je dobrá na ty opravy. Už mi spravovala i šaty na svatbu, tak asi té bych to dala.

47. Jakou zkušenost máte s moly?

Nemám problém s moly.

48. Uchovávejte kroj nějak specificky i s ohledem na jeho životnost?

No tak akorát zadní sukni je třeba pěkně uložit, aby tam neměla různé překlady, jinak ani né.

49. Je něco, co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit? Co to bylo a proč se to muselo vyměnit?

Zatím jsem nic nevyměňovala. To ne.

50. Kdy jste si jej poprvé oblékla na sebe?

V šestnácti letech.

51. Při jaké příležitosti to bylo?

No to vystoupení, ale jestli chcete vědět, jaké přesně, jakože kde to bylo, tak to si nevzpomenu.

52. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?

Nic zvláštního mě nenapadá.

53. Ovlivnilo vlastnictví kroje Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?

To asi spíš ne bych řekla.

55. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován?

Ne, tak to si nedovedu představit... to by na mě pak všichni koukali jako na blázna. Když tam není očekáván, tak přece není důvod si ho tam brát.

56. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzala, a přišlo Vám to nevhodné?

Tak to se mi nestalo. Beru si podle mě kroj jenom tam, kde je to nutné nebo žádané a to jsou třeba ty folklorní taneční akce.

57. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litovala, že jste kroj neměla?

Tak to nikdy zatím jsem, jakože nelitovala, že ho nemám.

59. Jaké aktivity děláte, když máte kroj na sobě?

To už jsem podle mě říkala, prostě různě tančíme...jinak si myslím, že to běžné aktivity zas až tolik neovlivňuje no.

60. Co se s krojem na sobě dělat nedá?

Nevím, nic mě nenapadá.

61. Co byste s krojem nikdy nedělala?

Taky nevím...prostě kroj je na něco určený a tam se nosí no.

62. Kam byste si ho nikdy nevezala?

No tak asi tam, kde se to neočekává. To, že někdo vlastní kroj přece neznamena, že ho bude nosit všude.

63. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?

Podle mě to není zase až tak moc důležité.

64. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?

Tak když jsme někde na nějaké akci, tak se vyfotíme jako na památku, tojo, ale jinak je na každé akci fotograf, který fotí.

65. Co s fotkami děláte?

Tak občas si je dám třeba na Facebook.

66. Půjčila jste někdy někomu kroj?

Ne, zatím to po mě nikdo nechtěl, takže...

69. Dovedete si představit, že byste ještě někdy někomu Váš kroj půjčila? Komu a za jakých okolností?

Určitě jo, proč by ne...třeba nějakému kamarádovi, známému...to si úplně v klidu umím představit. Prostě by přišel, řekl by na jakou akci to má a já bych mu ho normálně půjčila.

70. Dovedete si představit, že byste kroj prodala nebo vyhodila? Kdy?

Noo vyhodit, tak to bych ho určitě nevyhodila a prodat...to nevím, to bych se musela poradit za kolik atd...v tomhle vůbec nemám přehled.

71. Kolik byste za něj tak chtěla?

Jak říkám, vůbec netuším, takže bych se musela poradit s někým, kdo by věděl, za kolik se třeba kroje prodávají. Tak mně byl věnován, takže netuším, kolik by tak měl stát.

72. Jaké plány s krojem máte?

Tak zatím žádné velké plány nemám. Nechám si ho a mám tak leda v plánu využívat ho jako doted'.

73. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?

Tak z okruhu lidí, co znám, tak to mají podobně...teda jako někteří si ho nechali ušít, aby mohli vystupovat, tojo, ale nemám nikoho, kdo by ho třeba jen tak vyhodil.

74. Co byste dělala, kdyby se Váš kroj ztratil?

Noo, vzhledem k tomu, že chci i nadále tančit v souboru, tak bych si musela koupit nový kroj.

75. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?

Tak mrzelo by mě to skrze to, že je to památka na babičku než jako na to, že je to kroj...pořádila bych zkrátka nový no.

76. Co si myslíte o významu kroje v dnešní době?

Tak to nevím, nepřemýšlela jsem nad tím, ale řekla bych, že v dnešní době význam kroje dost upadá, protože je málo mladých, kteří by chtěla tančit ve valašském souboru, nebo jako nejenom tančit, ale třeba zpívat a hrát...dneska prostě frčí...nebo jako jsou v kurzu takové ty hip hopové skupiny a street dance než že by se sněrovali do nějakého kroje...no nevím...takhle mi to aspoň přijde.

77. Myslíte si, že má kroj budoucnost, případně jakou nebo zcela zanikne?

Tak to je těžká otázka. Budoucnost má, pouze pokud ho lidé budou využívat, což do

budoucná není moc pravděpodobná. Navíc v původní formě už jich ani moc není, spíše se vyrábí nebo šijou nové kroje, co vím.

Informátor Jaroslav, 52 let, řidič autobusu

1. Jaký máte kroj?

Toten valašský kroj. Pánský.

2. Kolik máte krojů?

Já? No včil už jenom jeden. Měl jsem půjčený dřív ze souboru, valašského. To jsem ještě aktivně tančil v souboru. Oba valašské, rožnovský kroj.

3. Co o něm/nich víte?

No v tem souboru jsem měl ten jeden půjčený že, no a pak jsem si nechal ušít toten svůj vlastní a tamten jsem vrátil. Já už teďka aktivně netancuju, jako tancuju, ale my už máme takový soubor veteránu no...

4. Kde jste se to dozvěděl?

Tak to je...prostě když jsem začal tančit v souboru, tak to tam prostě, tak se o tom bavíme, co je co...

5. Podle čeho se to pozná, že pochází z regionu?

Pozná, protože každý region má trošku ten kroj odlišný. Třeba my, Rožnováci máme modré kalhoty, Vsetín má bílé kalhoty, má jinak výšivku na košili, třeba...vsetínský kroj a to je i ve Frenštátě, to už je jako Lašsko, tak tam je taky jiný kroj...trošičku odlišný, ale ty doplňky jsou stejné...

6. Jaký kroj se Vám líbí (Haná, Slovácko, Chodsko...)? Je nějaký, který jste chtěl mít, kromě valašského?

Nooo, chtěl jsem... Slovenský, protože oni ho mají, jestlis někdy viděla tancovat slovenský súbór, u břicha mají to také volné a mají ty široké pásy, takové ty zbojnické jakoby, tak to se mi líbilo.

7. Máte svůj kroj rád?

Mám, jinak bych si ho nepořídil.

8. Jaké části – součástky kroj má?

Takže začneme třeba od spodu, jo? Takže mám henty krpce, to sú boty, pak jsou vysoké valašské boty, do tých krpců patří kopytce, to sú takové silné ponožky, které se navlíkají na ty kalhoty, pak se ty krpce vlastně obmotávají týma šňůrkama, takovýma. No, pak jsou tady kalhoty, na tých je vybíjaný řemen, pak je valašská košula, která má tady mašli.

Bývalo zvykem, že ti, co byli ženatí, že měli modrou mašli, ale to jsem se dozvěděl, že to tak

bylo až ke konci...potom je tu kotula, to je taká spona na té košili, protože ta košile nemá knoflíky, takže se prostě spíná tou sponou. Navrch přijde brunclek, to je tady ten červený no a když je to venku prostě někde, tak se bere klobúk.

9. Měl jste někdy jen část kroje? Nebo jen nějakou součástku na sobě?

Měl, to se zase třeba když se tancuje zbojnický tanec, tak mě ten brunclek, ten červený zavazal, tak jsem měl jenom košili, kalhoty a ten široký opasek.

10. Která je nejdůležitější?

Tak jedna část bez druhé nemůže být. To ne, to jak to není vcelku...prostě...

11. Která na kroji nemusí být?

Tak pokud jsem na valašském plese, tak nepotřebuju klobúk.

12. Jak vypadá kroj pro muže x ženu?

No, asi všechno úplně nedokážu říct, tak je tam sukně, jakási, je tam ještě pod tím taková úzká sukýnka...eh...pak jsou tam rukávce, taky ta kordulka... co by tam ještě mělo být, krpce, vysoké botky, ponožky...je to podobné no.

13. Jak pro děti?

Chlapci většinou mívají jenom bílé rezné kalhoty s košili. A krpce. Dneska nebo včera byla tady na Dolních Pasekách pouť, a byl tam z muzea jeden, co dělá do té etnografiky nebo do toho... a měl tam syna, který měl ten dětský kroj a dal mu k tomu vysoké boty, což v životě u těch děcek na to neměli, jo...takže to bylo takové jako pěst na oko...správně by takové děcka měli mít krpce nebo bosky.

14. Toto je Váš první kroj?

Tak celou dobu jsem měl služební kroj, když jsem tančil...a pak jsem si toten nechal ušít. Takže jo první.

15. Jak jste ke kroji přišel?

No tak to mi šila muzikantka z našeho souboru a ta se potom dala na šití a ta ty kroje šije. Samozřejmě nedělá, nešije boty, nešije krbce, ale co se týká látky, tak to ušije všechno. Jinak soubor měl kontakty, tak krbce jsem objednával přes ně. Ze soubora.

16. Podle čeho jste se rozhodoval, jaký kroj si pořídit?

No protože jsem rodák z Valašska, mám tu kořeny...já nevím, od nepaměti, byl tu děda, praděda. Všichni kroje měli.

17. Kdo Vám při výběru pomáhal?

Ne, to je dané. Prostě ten kroj nejde nijak změnit.

18. Za jakým účelem jste si jej pořídit?

Protože chodím na valašské plesy a reprezentuju tady kraj Rožnovska, Valašska.

19. Pořídil jste si ho celý, nebo postupně pořizoval součástky?
Celý najednou. Prostě boty zvlášť že, ty než nám je potem poslali. To jsme objednávali nejenom pro sebe...ale jinak ty součásti ta šička mi to dělala, šila mi košili, kalhoty, brunclek, všecko no.
20. Vyprávějte mi, jak to bylo, když jste ho měl poprvé?
(smích) No, tak...ono...tenkrát jsme se do toho oblíkli tenkrát, když jsme začali vystupovat. V něčem jsem se necítil, něco jsem si potem nechal vyměnit – tenkrát ještě letěl hodně takové, ta látka byla kopřivová, taková silnější, taková...dneska už jsou silinové ty kalhoty. Už ty děcka mají takové lehučké ty látky...proti tomu, co bylo kdysy. Takže se to časem měnilo ty kroje v tem souboru, už se to dělalo z těch lehčích látek...já nevím, jak bych to nazval tu látku..to by spíš ženská věděla. (smích)
21. Jaké to bylo, když jste si ho poprvé oblékl?
Krásné, měl jsem konečně svůj kroj. Vlastní. Navíc, to není za pár šestek, třeba ty vysoké boty stojí i deset tisíc. Krbce kopytce, to jsou součástky, které...já si myslím, že ten pánský kroj může vyjít na třicet tisíc třeba aj...no a ten ženský ještě víc.
22. Co jste dělal, když jste ho měla poprvé?
Na ples jsem měl poprvé svůj kroj. To byl valašský ples našeho souboru, a když idu i třeba já nevím, když jsme byli mladší, tak jsme jezdili na Vsetín, do Ostravy, všude jsou ty valašské plesy, do Karlovic.
23. Jak jste ho využíval potom?
Tak při každé příležitosti, kdy šel ten kroj použít. Třeba i při takém tem smutečním obřadu, kdy nám některý ten člen ze souboru třeba odešel že, tak jsme dělali u rakve tu čestnou stráž, takže...
24. Jaký ohlas měl u rodinných příslušníků, přátel a veřejnosti? Co na to říkali, když jste si ho pořídila?
Tak těžko říct, líbilo se jim to...no já nevím no, člověk si na to tak zvykne, mně to připadá, jak kdybych měl normální šaty, jestli mám kroj nebo šaty. Oni nás tak znají.
25. Jak jej máte dlouho?
Jak ho mám dlouho? No, tak svůj kroj už mám patnáct let dobře.
26. Jaké události jste s ním absolvoval?
Tak to mám celú Evropu, festivaly, folklorní...od Francie, Španělska, Německa, Maďarska, Polska, Porugalska, Švédsko...no kde co.

27. Stalo se někdy něco Vašemu kroji?
Né, akorát jednou jsem ztratil klobúk. (smích) Nechal jsem si koupit nový, v Jičíně. On mi ho někde někdo v autobuse...prostě se ztratil no.
28. Umíte si představit, že si kroj kupujete již z druhé ruky? Ovlivnilo by to Váš vztah k němu?
Určitě jo, nic by to neovlivnilo...to ne.
30. Kdo má ještě kroj v rodině?
Žena, dcera, vnučky, syn...všichni tančí. No brácha má taky kroj, protože oni jak jsou aktivní členové, tedy dcera má svůj, vnučky mají souborácký. Ten půjčený. To jsou takové ty dětské.
33. Má ho někdo z Vašich přátel?
Tak já mám spoustu přátel, co tancují v kroji.
34. Co ovlivňuje? K jakým aktivitám to vede, že ho mají i lidé kolem Vás? Chodíte někam spolu v kroji? Půjčujete si ho?
Určitě, protože já tím, že jsem začal tancovat, tak jsem dodneška vitální...takže určitě...já totiž nejsem ten gaučový televizní divák. Jsem ve společnosti pořád.
35. Kde kroj máte?
Ve skříni mezi normálními...mám to v takovém tom obalu, jak se temu říká...futrál no.
36. Jedná se o specifické místo pro uložení kroje?
Tak já nevím, za starých časů to mívali v truhlách, ale tak já to mám normálně ve skříni mezi ostatními obleky.
37. Když jste si kroj pořídil, bylo nutné pro něj vytvořit speciální prostor?
Nebylo třeba.
39. Jak se tam kroj „snáší“ s těmi jinými věcmi? Nevytlačuje ho ze skříně?
Úplně v pohodě, je ve futrále.
40. Jak často kroj vytáhnete ze skříně? Případně proč?
No to podle toho, jaké máme aktivity v souboru, někdy desetkrát za rok, někdy pětkrát, záleží...
41. Jak se o kroj staráte?
Tak ehm...jak? Přijdu, tak ho hned pověsím na věšák, uložím...košili dám do prádla, tam se se vypere, vyžehlí.
43. Při jakých příležitostech kontrolujete, zda je v pořádku?
Když ho vyvlíkám, tak vidím, že je pořádku.

44. Co na něm kontrolujete a proč?

No tak sem tam, jestli náhodou neodpadává knoflík...některý se povolí, tak je třeba ho znova přišít že, abych ho neztratil. Tam jsou takové parádní knoflíky, které tam jsou našité.

45. Jak často se čistí/pere? Kdo to dělá? Jaké součástky jak?

No kalhoty ty se nijak moc neperou, ty se dávají do čistírny myslím, nebo aspoň já jsem to tak dělal. Brunclík ten jsem nikdy nepral a košila ta se pere po každém vystoupení...pochopitelně.

46. Když se něco roztrhne, kdo to opraví?

Tak pokud je v silách manželky, tak manželka, tak krojová. Tak mi tam máme krojovou, která se stará o kroje a kdyžtak popřípadě není problém.

47. Jakou zkušenost máte s moly?

Ne.

48. Uchovávejte kroj nějak specificky i s ohledem na jeho životnost?

Tak já myslím, že jo.

49. Je něco, co je na kroji nové, že se to muselo vyměnit? Co to bylo a proč se to muselo vyměnit?

No, tak třeba maximálně na kalhotách su tady ve spod takové...jak bych to řekl...také gumičky tam jsou naspodu, takže akorát to bylo prošlapané.

52. Máte s ním nějaký zajímavý zážitek?

No takých zážitků je mraky, ale teď fakt nevím jejdanečku...Mě to připadá všechno také automatické.

53. Ovlivnilo vlastnictví kroje Váš zájem o folklorní události a účasti na nich?

Určitě. Určitě jo, protože kroj je věc kterou každý nemá.

54. Kam v kroji chodíte? Kdy se do něj oblékáte?

Tak třeba říkám na ten smuteční obřad, že děláme tohleto nebo pouť.

55. Dovedete si představit, že v kroji půjdete i na společenskou akci, kde kroj není vyžadován?

Určitě, když ideme třeba na ples, tak tam tak polovica, no víc jak polovina lidí kroj nemá, jsou normálně v oblekách že.

56. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste si kroj vzal a přišlo Vám to nevhodné?

Tak to se mi nestalo.

57. Kdy a za jakých okolností se stalo, že jste litoval, že jste kroj neměl?

No tak jsou také akce...třeba když jsme jeli do Strážnice a jeli jsme tam v civilu, jsme si kroj nebrali že, tak ta šanca tam byla se ukázat v tom kroji.

58. Když oblékáte kroj, obléká ho i někdo další z rodiny? Kdo? Při jakých příležitostech?
No všeci.
59. Jaké aktivity děláte, když máte kroj na sobě?
Tož v tem souboru zpívám, tančím.
60. Co se s krojem na sobě dělat nedá?
No třeba já nevím, my jsme měli takú zásadu, že pokud jsme měli kroj na sobě, tak jsme netančili nějaké moderní tance, diskotékové. To k tomu nepatří.
61. Co byste s krojem nikdy nedělal?
Tak to nevím.
63. Jak je důležité, aby kroj měli i členové rodiny při dané příležitosti?
No pokud ta rodina je založená a mají ty členové kroje, tak kdysi, dneska už to není, tak se v tom ty holky vdávaly že. Třeba moje mamka ta se vdávala v kroji, ta je na fotkách v kroji. Otec je v civilu, ale mamka byla v kroji.
64. Jak často, když si oblékáte kroj, si pořizujete fotodokumentaci? Fotíte se v kroji, když si ho obléknete?
No tak dneska jsou ty mobily, tak tam foťák mají, že tak těch fotek je strašně moc.
65. Co s fotkami děláte?
Nic, to je v archivech nějakých těch...já nevím.
66. Půjčil jste někdy někomu kroj?
Jo, kamarádovi.
67. Za jakých to bylo okolností, jak to proběhlo?
Potřeboval půjčit kroj, protože se chtěl někde předvést...šli na nějakou svatbu, tak se tam chtěli prostě ukázat v kroji.
68. Co jste si o tom myslel?
Neměl jsem s tím problém. Toho člověka znám dobře, cizímu bych to asi nepůjčil.
69. Dovedete si představit, že byste ještě někdy někomu Váš kroj půjčil? Komu a za jakých okolností?
Tak určitě bych to půjčil, to mi nedělá problém, ale určitě bych mu to nepůjčil, kdyby šel na nějakou diskotéku.
70. Dovedete si představit, že byste kroj prodal nebo vyhodil? Kdy?
Neprodal, ten mi zůstane a bude se to dědit.
72. Jaké plány s krojem máte?
Tak plány, no nevím, pokud budu tancovat, tak ho budu nosit. Nebo ho pak zdědí syn nebo vnučka nějaká.

73. Co dělají s krojem lidé kolem Vás?

To se dědí, to se nevyhazuje.

74. Co byste dělal, kdyby se Váš kroj ztratil?

To se nemůže ztratit.

75. Jak by Vás mrzelo, kdyby se kroj nenávratně poškodil nebo dokonce zničil?

No tak určitě by mě to mrzelo, to je srdcová záležitost ten kroj.

76. Co si myslíte o významu kroje v dnešní době?

Tak určitě to má svoje tradice, každý je na to hrdý.

77. Myslíte si, že má kroj budoucnost, případně jakou nebo zcela zanikne?

No pokud' nezaniknout ty soubory, tak ani nezaniknout ani ty kroje. U děvčat ten zájem o to ještě je, ale u kluků je problém, těch je strašně málo... děvčata musí tančit spolu. Dneska je spousta jiných zábav pro ty kluky, je fotbal nebo je hokej že.

6.4 Příloha č. 4 – Informátoři a jejich kroje

Informátorka Drahomíra

Informátor David

Informátor Jan

Informátorka Tereza

Informátorka Jana

Informátor Jakub

Informátor Jaroslav

6.5 Příloha č. 5 – Fotografie ze soukromého archivu informátorů

Fotka paní Drahomíry, její maminky a jejího strýce

Fotka paní Terezy ve valašském kroji z focení s přítelem

Fotky paní Terezy ve valašském kroji z oslav (viz foto)

Fotka pana Jakuba z portášských oslav (dále nespecifikováno) v Rožnově pod Radhoštěm

Fotka paní Jany – Valašský soubor písní a tanců, Velikonoce 2029 v rožnovském skanzenu

Fotka Davida při vystoupení cimbálové muziky

